

**LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
DLA OBSZARU
LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA
ZIEMI CZŁUCHOWSKIEJ
2021-2027**

Lokalna Grupa Działania
Ziemi Człuchowskiej

Debrzno 2023

Fundusze Europejskie
dla Pomorza

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

SPIS TREŚCI

I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	4
I.1. Nazwa i forma prawna LGD.	4
I.2. Opis tworzenia partnerstwa.	4
I.3. Ogólny opis struktury LGD.	5
I.4. Opis składu organu decyzyjnego.	6
I.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.	7
I.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.	8
II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.....	10
II.1. Opis obszaru.	10
II.2. Mapa obszaru objętego LSR.	10
II.3. Spójność obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemi Człuchowskiej.	11
III. Partycypacyjny charakter LSR.	13
III.1. Przebieg przeprowadzenia konsultacji LSR ze społecznością lokalną.	13
III.2. Partycypacyjne metody konsultacji na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR.	14
III.3. Analiza przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji.	15
III.4. Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LSR, które zostały wykorzystane do jej opracowania.	16
IV. Analiza potrzeb i potencjału obszaru.	18
IV.1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru LSR.	18
IV.1.1. Sytuacja demograficzna.....	18
IV.1.2. Przedsiębiorczość.	20
IV.1.3. Rynek pracy.	22
IV.1.4. Działalność sektora społecznego i społeczeństwo obywatelskie.	23
IV.1.5. Polityka społeczna.	24
IV.1.6. Dziedzictwo kulturowe i historyczne.....	27
IV.1.7. Dziedzictwo przyrodnicze i obszary atrakcyjne turystycznie.	27
IV.1.8. Obszary wiejskie, rolnictwo i rynek rolny.....	29
IV.1.9. Ochrona przyrody i odnawialne źródła energii.	32
IV.1.10. Sytuacja ekonomiczna obszaru.	34
IV.1.11. Analiza SWOT.	35
IV.1.12. Identyfikacja problemów i potrzeb regionu.	37
IV.2. Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji strategii.....	39
IV.3. Możliwości wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw.....	40
V. Spójność, komplementarność i synergia.....	41
V.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami/ programami dotyczącymi obszaru działania LGD.....	41

V.2. Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.	45
VI. Cele i wskaźniki.....	49
VI.1. Specyfikacja i opis celów.	49
VI.2. Przedstawienie przedsięwzięć oraz sposobu ich realizacji.....	55
VI.3. Przedstawienie wskaźników przypisanych do celów i przedsięwzięć.	68
VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanowienia kryteriów wyboru.	71
VII.1. Ogólna charakterystyka wewnętrzna organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwiążą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.	71
VII.2. Sposób ustanowienia i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR, uwzględniające powiązanie kryteriów wyboru z diagnozą, celami i wskaźnikami.	72
VII.3. Innowacyjność – definicja, zastosowanie, zasady oceny.	73
VII.4. Informacja o realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi, operacji własnych, operacji realizowanych w partnerstwie.	74
VIII. Plan działania.....	75
VIII.1 Charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników.....	75
VIII.2 Kamienie milowe realizacji LSR.	75
IX. Plan finansowy LSR.	76
X. Monitoring i ewaluacja.	78
X.1. Monitoring.	78
X.2. Ewaluacja.....	78
Spis schematów, tabel, rysunków i wykresów	80
Wykaz wykorzystanej literatury.	82
Załączniki do LSR.....	83
Załącznik 1. Cele i przedsięwzięcia.	84
Załącznik 2. Plan działania.	85
Załącznik 3. Budżet LSR.....	88
Załącznik 4. Plan wykorzystania budżetu LSR.....	89

I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego.

I.1. Nazwa i forma prawna LGD.

Nazwa: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej (LGD Ziemi Człuchowskiej, LGDZC).

Forma prawna: Lokalna Grupa Działania posiada status prawny stowarzyszenia i działa na podstawie przepisów: ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261), ustawy z dnia 20 lutego 2015 o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 poz. 943), rozporządzenia nr 2021/1060 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 24 czerwca 2021 r. (Dz. Urz. UE L 231 30.06.2021, str. 159), ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079), a także na podstawie własnego statutu. Stowarzyszenie jest wpisane do KRS pod numerem 0000559700. Nadzór nad LGD Ziemi Człuchowskiej sprawuje Marszałek Województwa Pomorskiego.

I.2. Opis tworzenia partnerstwa.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej, stanowi kontynuację partnerstwa, które wdrażało LSR na obszarze w okresie programowania 2014-2020. LGD Ziemi Człuchowskiej zostało powołane w marcu 2015 r., a 28 maja 2015 r. zostało wpisane do rejestru Stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego przez Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku, VIII Wydział Gospodarczy. Proces tworzenia LGD Ziemi Człuchowskiej został zainicjowany przez Fundację LGD – Naszyjnik Północy oraz Stowarzyszenie LGR Pojezierze Krajeńskie w związku z realizowanymi przez te organizacje lokalnymi strategiami rozwoju w okresie programowania 2007-2013. Opisane poniżej doświadczenie organizacji wskazuje, że kadra LGD - pracownicy biura oraz osoby zarządzające – Zarząd LGD, posiadają wiedzę i doświadczenie niezbędne w celu wdrażania podejścia Leader poprzez instrument RLKS.

Zarząd LGD charakteryzuje się następującym doświadczeniem:

Prezes/ kierownik biura – założycielka LGD Ziemi Człuchowskiej, w zarządzie od 2015 roku, posiadająca doświadczenie związane z wdrażaniem inicjatywy Leader 2007-2014, które zdobyła jako pracownik Fundacji LGD – Naszyjnik Północy, założycielka LGR Pojezierze Krajeńskie. Animatorka lokalna, koordynatorka Programu Działań Lokalnie, trenerka. Współautorka lokalnej strategii rozwoju wdrażanej w perspektywie finansowej 2014-2020.

Wiceprezes – założycielka LGD Ziemi Człuchowskiej, w zarządzie od 2015 roku, Prezeska Fundacji LGD – Naszyjnik Północy oraz Stowarzyszenia „Na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrno”, prowadzącego Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, posiada doświadczenie we wdrażaniu inicjatywy Leader: I i II Schemat PP Leader+, ZSROW 2004-2006, PROW 2007-2014, PROW 2014-2020 oraz wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów finansowanych z programów regionalnych.

Sekretarz Zarządu – w zarządzie LGD Ziemi Człuchowskiej od 2015 r. wieloletni pracownik samorządowy, związany zawodowo z promocją i komunikacją. Posiadająca wiedzę i doświadczenie we wdrażaniu Lidera w perspektywie finansowej 2007-2014.

Członek Zarządu – w zarządzie LGD Ziemi Człuchowskiej od 2019 r., animatorka OWES-u, inspektor ds. funduszy zewnętrznych, pełnomocnik burmistrza ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi. Posiadająca wiedzę i doświadczenie z zakresu wdrażania funduszy unijnych i animacji społeczności lokalnej.

Członek Zarządu – w zarządzie LGD Ziemi Człuchowskiej od 2015 r., Wiceprezes Stowarzyszenia LGR Pojezierze Krajeńskie, członek komisji rewizyjnej w Fundacji LGD – Naszyjnik Północy, posiadający doświadczenie w zakresie wdrażania inicjatywy Leader 2014-2020.

Doświadczenie i kwalifikacje pracowników biura przedstawiają się następująco:

- specjalista ds. funduszy UE – założycielka LGD Ziemi Człuchowskiej, zatrudniona w LGD Ziemi Człuchowskiej od 2015 r., wcześniej kierownik biura Fundacji LGD – Naszyjnik Północy, posiada wiedzę i doświadczenie we wdrażaniu inicjatywy Leader, współautorka lokalnej strategii rozwoju wdrażanej w latach 2014-2020. Osoba odpowiedzialna za monitoring i ewaluację LSR, animatorka, trenerka.

- specjalista ds. rozliczeń i administracji – zatrudniona w LGD Ziemi Czulchowskiej od 2015 r., wcześniej pracownik Fundacji LGD – Naszyjnik Północy, posiadająca wiedzę i doświadczenie we wdrażaniu inicjatywy Leader, koordynatorka funduszu grantowego Akumulator Społeczny.

W nowym okresie programowania wykazane osoby planują kontynuować swoją pracę w biurze LGD Ziemi Czulchowskiej. Wszyscy pracownicy biura będą odpowiedzialni za animację lokalną i współpracę poprzez aktywizację zdiagnozowanych grup, szczególnie ważnych z punktu wdrażania LSR, tj. ludzi młodych poniżej 25 r.ż., w tym osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji tj. rolników z małych gospodarstw rolnych, seniorów i osób z niepełnosprawnościami.

Dotychczasowe doświadczenie partnerstwa wykazuje, że do 31 stycznia 2023 r. dzięki wdrażaniu lokalnej strategii rozwoju w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 pomoc została przyznana 124 projektom na kwotę 2 641 608,75 € (11 738 800,26 zł). Projekty były realizowane w ramach następujących celów szczegółowych „Rozwój turystyki i rekreacji na obszarze oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa”, „Wzmocnienie kapitału społecznego oraz poprawa oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców”, „Poprawa infrastruktury drogowej i technicznej”, „Rozwój przedsiębiorczości, zwiększenie miejsc pracy oraz aktywizacja zawodowa i społeczna mieszkańców”. Dzięki tym projektom i działaniom szeroko rozumianego partnerstwa jakim jest LGD, zbudowano ogromny potencjał – zarówno osobowy jak i instytucjonalny.

Wychodząc naprzeciw zachodzącym zmianom obszaru w zakresie demografii, klimatu, aktywności społecznej oraz uwzględniając oczekiwania i potrzeby mieszkańców, organizacji społecznych, instytucji publicznych, przedsiębiorców (w tym grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR tj., seniorów, osób z niepełnosprawnościami, ludzi młodych poniżej 25 r.ż., –rolników z małych gospodarstw rolnych) przedmiotowa Strategia zakłada wykorzystanie i dalsze wzmocnienie tego potencjału.

Stowarzyszenie zamierza kontynuować swoją politykę partycypacyjnego rozwoju obszaru, koncentrując się na kwestiach kluczowych wynikających z analizy potrzeb. Z wyżej przedstawionych informacji wynika również, że kadra pracowników biura, osoby zarządzające (Zarząd) oraz Rada (organ decyzyjny) posiadają doświadczenie we wdrażaniu inicjatywy Leader. Oddziaływanie na obszar partnerstwa, jakim jest LGD Ziemi Czulchowskiej i jego wpływ na wdrażanie LSR jest duży udział lokalnych podmiotów i zaangażowanie społeczne w przygotowanie LSR. Z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych w ramach planu włączenia społecznego w budowanie LSR oraz badań ankietowych wśród mieszkańców i instytucji wynika, że każda grupa ważna w procesie wdrażania strategii była reprezentowana (więcej w rozdziale III „Partycypacyjny charakter LSR”).

I.3. Ogólny opis struktury LGD.

LGD zgodnie ze Statutem jest partnerstwem trójsektorowym i w związku z tym w strukturach organów posiada reprezentantów z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego. Inkluzywny charakter LGD daje możliwość dobrowolnego wstąpienia w struktury partnerstwa. Jednocześnie idea trójsektorowości ma swoje odzwierciedlenie także na poziomie poszczególnych gmin, gdzie każda z gmin jest reprezentowana przez przedstawicieli wspomnianych 3 sektorów. Członkowie Stowarzyszenia dzielą się na:

- ▶ członków zwyczajnych,
- ▶ członków wspierających.

Obecnie LGD skupia 63 członków. Wśród członków zwyczajnych największą grupę stanowi sektor społeczny, grupa ta liczy 40 osób (64% wszystkich członków). Są to reprezentanci organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, lokalni liderzy, seniorzy, osoby fizyczne działające na rzecz rozwoju regionu. Kolejną grupą są podmioty gospodarcze, stanowią one około 22% wszystkich członków LGD, tj. 14 podmiotów. Do tej grupy należą podmioty prowadzące działalność w branży turystycznej i okoturystycznej, produkcji zdrowej żywności, cyfryzacji i budowania instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii. Najmniejszy udział w strukturze partnerstwa mają podmioty z sektora publicznego 14% tj. 9 członków, wśród których dominuje samorząd lokalny. Wśród członków zwyczajnych LGD znajdują się również seniorzy i rolnicy z małych gospodarstw rolnych.

Na strukturę LGD składa się: Walne Zebranie Członków, Rada LGD, Komisja Rewizyjna oraz Zarząd. Wszystkie decyzje w ww. organach podejmowane są w sposób kolegialny, zwykłą większością głosów (potwierdzają to zapisy

Statutu: §14 ust. 1, §15, ust. 8, §16, ust. 9, §18, ust 17, ust. 8). Organy Stowarzyszenia są kadencyjne, wybierane na czteroletnią kadencję (§15, ust. 3, §16, ust. 4, §17, ust. 4 Statutu). Relacje między członkami w LGD Ziemi Człuchowskiej oparte są na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Członkowie organów LGD współpracują ze sobą. Członkowie Zarządu uczestniczą w posiedzeniach Rady. Wszystkie działania związane z aktualizacją LSR, zmianami jej zapisów są konsultowane ze społecznością lokalną, członkami Stowarzyszenia i kolejno zatwierdzane przez Radę. Zarząd nie podejmuje w tym temacie decyzji. Posiedzenia organów LGD zwoływane są za pośrednictwem różnych form kanałów komunikacyjnych, tj. tradycyjny - list polecony, elektroniczny poprzez wysłanie zawiadomień na adres e-mail. Skuteczna komunikacja wykorzystywana jest również w trakcie posiedzeń organów, które mogą odbywać się za pomocą środków komunikacji elektronicznej w czasie rzeczywistym, z zastosowaniem dwustronnej komunikacji, w ramach której członek może wypowiadać się w czasie obrad. Ponadto Członek Stowarzyszenia podczas swojej nieobecności na posiedzeniu może wyznaczyć pełnomocnika z prawem głosu. Podczas posiedzeń zawsze jest czas na zgłaszanie przez obecnych członków nowych pomysłów, inicjatyw dotyczących funkcjonowania LGD. Stosowanie **zasady pogłębionego partnerstwa** potwierdza zapis umożliwiający **zwoływanie Walnego Zebrania członków** nie tylko przez Zarząd, ale również na wniosek Rady, Komisji Rewizyjnej lub grupy **co najmniej 15 członków** (§13, ust. 1 Statutu).

Struktura LGD i jej doświadczenie umożliwia inicjowanie i podejmowanie działań w ramach instrumentu RLKS finansowanego nie tylko z Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR), ale również z Funduszy Europejskich dla Pomorza (FEP) w zakresie:

- ▶ rozwoju turystyki wodnej głównie poprzez modernizację infrastruktury znajdującej się przy jeziorach,
- ▶ włączenia społecznego polegającego m.in. na rozwoju usług społecznych oraz poprawie dostępu do usług poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną,
- ▶ działań chroniących bioróżnorodność na obszarze,
- ▶ działań w odnawialne źródła energii dostępne dla społeczności lokalnej.

I.4. Opis składu organu decyzyjnego.

Zgodnie z zapisami Statutu (§15), Rada jest organem decyzyjnym, do którego wyłącznej właściwości, na podstawie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r, poz. 943), należy ocena i wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 9 rozporządzenia nr 1303/2013 oraz art. 2 pkt 4 rozporządzenia 2021/1060, a także ustalenie kwoty wsparcia. Jest organem powołanym przez Walne Zebranie Członków.

Rada posiada następujący model struktury:

- ▶ w składzie organu decyzyjnego znajdują się przedsiębiorcy, kobiety, seniorzy, przedstawiciele KGW;
- ▶ żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji;
- ▶ członkowie Rady posiadają wiedzę i doświadczenie w zakresie oceny i wyboru wniosków w ramach interwencji Leader;
- ▶ w skład Rady wchodzi 14 osób należących do trzech sektorów:
 - publiczny - 3 osoby, co stanowi 21,43% składu Rady,
 - gospodarczy – 3 osoby, co stanowi 21,43% składu Rady,
 - społeczny – 8 osób, co stanowi 57,14% Składu Rady.

Obszar każdej gminy wchodzącej w skład Lokalnej Grupy Działania Ziemi Człuchowskiej jest reprezentowany w organie decyzyjnym przez co najmniej dwóch przedstawicieli. Członkowie Rady posiadają doświadczenie w wyborze i ocenie wniosków ponieważ procedowali 53 nabory w LGD w ramach perspektywy finansowej 2014-2020. Żaden członek rady nie jest jednocześnie członkiem organu kontroli wewnętrznej ani zarządu ani pracownikiem LGD.

I.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym.

LGD Ziemi Człuchowskiej funkcjonuje zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, w szczególności:

- ▶ rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowanego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. EU L231 z 30.06.2021, str. 159),
- ▶ ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 poz.943) (Ustawa o RLKS),
- ▶ ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 z późn. zm.),
- ▶ wytycznymi podstawowymi dotyczącymi pomocy w ramach Planu Strategicznego dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023-2027,
- ▶ wytycznymi szczegółowymi dotyczącymi przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy dla interwencji I.13.1 Leader/ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność,
- ▶ Statutem Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej,
- ▶ dokumentami wewnętrznymi Stowarzyszenia.

LGD Ziemi Człuchowskiej wyodrębniła w swojej strukturze cztery organy władzy odpowiedzialne za prawidłową realizację zadań statutowych organizacji niezbędnych do realizacji strategii. Władze Stowarzyszenia i zakres ich kompetencji określają §12 – 17 Statutu Stowarzyszenia.

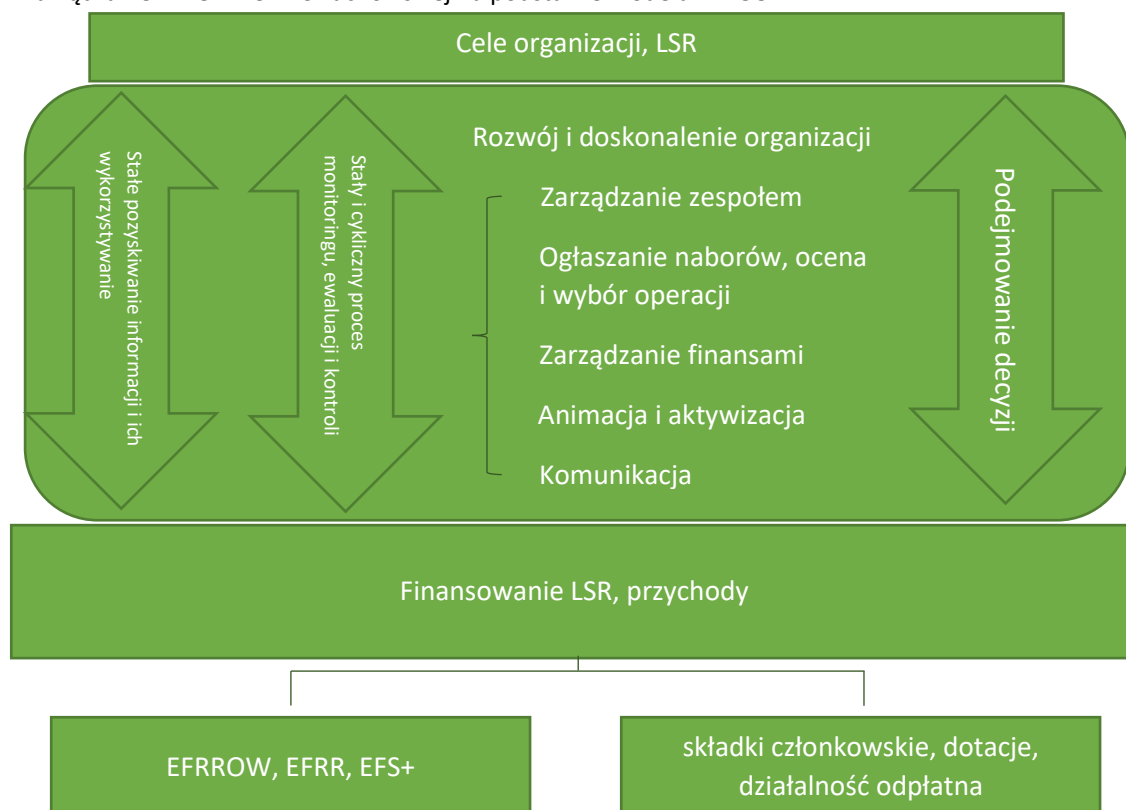
Organy LGD stanowią: Walne Zebranie Członków, Rada LGD, Komisja Rewizyjna i Zarząd LGD.

Organem decyzyjnym odpowiedzialnym za ocenę, wybór operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia jest Rada LGD.

Proces decyzyjny w LGD Ziemi Człuchowskiej i stosowane rozwiązania bazują na modelu zarządzania opartego na realizacji misji i celów wynikających z potrzeb i problemów obszaru oraz danych grup społecznych, które zostały w sposób partycypacyjny zdiagnozowane, w szczególności grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Realizacja celów jest możliwa dzięki środkom pochodzącym z funduszy zewnętrznych: Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus oraz z innych dostępnych źródeł finansowania. Ekonomiczne i skuteczne realizowanie celów przebiega w sposób zaplanowany, dzięki umiejętnemu zarządzaniu organizacją oraz ciągłemu rozwijaniu i doskonaleniu zarządzania zespołem poprzez podnoszenie kompetencji członków Zarządu i pracowników biura (plan szkoleń pracowników, Zarządu, Rady).

Procesy decyzyjne w zakresie oceny i wyboru operacji podejmowane są przez Radę, która posiada wiedzę i doświadczenie. Zarządzanie finansami w LGD Ziemi Człuchowskiej jest prowadzone w sposób systematyczny, zgodnie z zasadami polityki rachunkowości w systemie pełnej księgowości. Istotne w procesie decyzyjnym LGD Ziemi Człuchowskiej są stałe procesy, takie jak: podejmowanie decyzji, monitoring, ewaluacja, pozyskiwanie informacji i ich efektywne wykorzystanie, kontrola działań. Kolejnym ważnym mechanizmem w zakresie zarządzania jest stała komunikacja wewnątrz organizacji jak i na zewnątrz z lokalną społecznością oraz zdiagnozowanymi grupami znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji. Działania komunikacyjne, sposoby i stosowane metody zostały opisane szarzej w dokumencie: „Plan komunikacyjny z lokalną społecznością”.

Schemat 1. Zarządzanie w LGD Ziemi Człuchowskiej na podstawie modelu BINGO.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z portalu ngo.pl (www.publicystyka.ngo.pl).

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR) wraz z wszystkimi dokumentami niezbędnymi do jej wdrożenia udostępniona jest do publicznej wiadomości na stronie internetowej Lokalnej Grupy Działania (www.lgdzc.pl).

I.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.

W celu prawidłowego funkcjonowania LGD konieczne jest posiadanie dokumentów regulujących działalność stowarzyszenia. Poniżej przedstawiono wykaz dokumentów LGD wskazujący sposób ich uchwalania i aktualizacji oraz opis głównych kwestii, które są w nich zawarte.

Tabela 1. Wykaz dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD.

Lp.	Nazwa dokumentu, sposób uchwalania i aktualizacji	Opis głównych kwestii znajdujących się w dokumencie
1.	Statut – uchwała i aktualizacja Walne Zebranie	Statut jest podstawowym dokumentem określającym zasady działalności Stowarzyszenia, wskazującym takie elementy jak: cele działalności, teren działalności, kwestie członkostwa w Stowarzyszeniu, prawa i obowiązki członków, władze i organizację Stowarzyszenia, kompetencje WZC, kompetencje Zarządu, kompetencje Komisji Rewizyjnej, główne założenia kompetencji Rady, podstawowe kwestie regulujące pracę biura, regulacje dotyczące majątku Stowarzyszenia.
2.	Regulamin Rady LGD – uchwała i aktualizacja Walne Zebranie	Regulamin Rady określa szczegółowe kwestie związane z organizacją pracy Rady, w szczególności członkostwo w Radzie, przygotowywanie i zwoływanie posiedzeń Rady, przebieg posiedzeń Rady, zasady głosowania nad wyborem operacji, dokumentowanie procesu oceny operacji, procedurę wyłączenia członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji.
3.	Regulamin Zarządu – uchwała i aktualizacja Walne Zebranie	Regulamin określa podstawowe zasady funkcjonowania i pracy Zarządu w szczególności: kompetencje zarządu i jego członków, zwoływanie posiedzeń, podejmowanie uchwał.

Lp.	Nazwa dokumentu, sposób uchwalania i aktualizacji	Opis głównych kwestii znajdujących się w dokumencie
4.	Regulamin pracy biura – uchwała i aktualizacja Zarząd	Regulamin pracy biura określa prawa i obowiązki pracodawcy i pracowników LGD, obowiązki kierownika biura, organizację pracy biura, potwierdzanie obecności w pracy, zasady usprawiedliwiania nieobecności w pracy i spóźnień do pracy, urlopy pracownicze, wynagrodzenia za pracę, przeciwdziałanie mobbingowi, przepisy BHP i ochrony przeciwpożarowej, metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników Stowarzyszenia doradztwa oraz animacji.
5.	Polityka rachunkowości – uchwała i aktualizacja Zarząd	Sposób i zasady prowadzenia księgowości.
6.	Instrukcja kancelaryjna – uchwała i aktualizacja Zarząd	Wytyczne dotyczące obiegu dokumentów.

Źródło: opracowanie własne.

II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.

II.1. Opis obszaru.

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju, realizowaną przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej składa się z 7 gmin: Czarne, Człuchów (gmina miejska i wiejska), Debrzno, Koczała, Przechlewo i Rzeczenica. Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej pokrywa się z obszarem powiatu człuchowskiego. Teren ten znajduje się w zachodnio-południowej części województwa, w bezpośrednim sąsiedztwie 3 województw: zachodniopomorskiego, wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego.

Całkowita powierzchnia obszaru LGD wynosi 1 575 km², co stanowi 8,6% powierzchni województwa pomorskiego. Powiat należy do jednych z **najślabiej zaludnionych regionów województwa pomorskiego – na 1 km² przypada zaledwie 28 osób.** Stolica powiatu leży u zbiegu ważnych szlaków komunikacyjnych – **przecinają się tu drogi krajowe nr 22 (tzw. Berlinka) oraz 25.**

Tabela 2. Liczba mieszkańców gmin obejmujących obszar LGD Ziemi Człuchowskiej.

Lp.	Gmina	Typ gminy	Powierzchnia	Liczba mieszkańców (stan na dzień 31.12.2020 r.)	Teryt
1.	Czarne	miejsko-wiejska	235 km ²	8 792	220302 3
2.	Człuchów	miejska	13 km ²	13 399	220301 1
3.	Człuchów	wiejska	361 km ²	10 711	220303 2
4.	Debrzno	miejsko-wiejska	224 km ²	8 787	220304 3
5.	Koczała	wiejska	223 km ²	3 233	220305 2
6.	Przechlewo	wiejska	244 km ²	6 019	220306 2
7.	Rzeczenica	wiejska	275 km ²	3 426	220307 2
Razem			1 575 km²	54 367	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej jest spójny terytorialnie, geograficznie, kulturowo i historycznie. W skład obszaru LGD wchodzi gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i jedna gmina miejska nie przekraczająca liczby 20 tys. mieszkańców, co gwarantuje oddziaływanie poszczególnych dostępnych funduszy EFSI na cały obszar LSR w zakresie realizacji strategii wielofunduszowej.

II.2. Mapa obszaru objętego LSR.

Obszar objęty LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin, przedstawia poniższa mapa. Wskazuje ona jednoznacznie na spójność przestrzenną, geograficzną obszaru objętego LSR.

Rysunek 1. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczonymi granicami poszczególnych gmin.

Źródło: opracowanie własne.

II.3. Spójność obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemi Człuchowskiej.

Obszar działania partnerstwa lokalnego LGD Ziemi Człuchowskiej jest **spójny geograficznie**, ponieważ położony jest w podprovincji Pojezierza Południowobałtyckiego w obrębie trzech mezoregionów: Równiny Charzykowskiej, Pojezierza Krajeńskiego oraz Doliny Gwdy. Został on ukształtowany w wyniku faz zlodowacenia bałtyckiego (północnopolskiego): poznańsko-dobrzyńskiej oraz pomorskiej. Ta pierwsza pozostawiła utwory moreny dennej i czołowej oraz związane z nimi piaski i żwiry fluwioglacjalne w centralnej i południowej części powiatu. Natomiast wypływające ze stagnującego lądolodu wody roztopowe ukształtowały obszar równiny sandrowej fazy pomorskiej w północnej i zachodniej części powiatu.

Obszar Ziemi Człuchowskiej jest znany z naturalnych zasobów przyrodniczych, takich jak czyste jeziora i rzeki, które zajmują około 2 procent powierzchni. Jest również obszarem mocno zalesionym – niemal połowa jego powierzchni to lasy, które sprzyjają rozwojowi turystyki i są niezaprzeczalnym **elementem łączącym**. Spójność przyrodnicza wynika również z występujących na terenie LGD: 7 obszarów chronionego krajobrazu, 13 rezerwatów, 10 siedliskowych obszarów Natura 2000 i 5 użytków ekologicznych.

Obszar Ziemi Człuchowskiej jest **spójny pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej**. Elementami wspólnymi dla całego terenu jest zjawisko depopulacji (ubytek ludności), duży wskaźnik starzenia się społeczeństwa, migracja ludzi młodych oraz wysokie bezrobocie, znacznie wyższe od średniej wojewódzkiej. Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej oddalony jest od dużych aglomeracji miejskich (Bydgoszcz – ok. 90 km, Gdańsk – ok. 140 km, Poznań – ok. 170 km, Szczecin – ok. 230 km), co charakteryzuje go jako położenie peryferyjne o znacznym ograniczeniu w dostępności do usług społecznych i kulturalnych.

Elementem łączącym obszar jest także **rolniczy charakter**, bowiem znaczna część powiatu to grunty rolne. **36% gospodarstw stanowią małe gospodarstwa**, dlatego w ramach interwencji, w LSR wspierane będą pozarolnicze funkcje gospodarstw rolnych w zakresie agroturystyki, zagród edukacyjnych oraz tworzenia krótkich łańcuchów dostaw.

Spójność obszaru można odnaleźć również w **historii**. Powiat człuchowski to miejsce o bogatych, ale też trudnych dziejach. Historycznie **zamieszkiwany był przez ludność kaszubską i osadników niemieckich**, duża część wydarzeń toczyła się natomiast w cieniu zamku krzyżackiego – to właśnie Zakon Krzyżacki nadał Człuchowowi **prawa miejskie w 1448 roku**. Ziemia człuchowska wielokrotnie zmieniała przynależność państwową, ostatecznie w granicach Polski znalazła się po II wojnie światowej. Obecni mieszkańcy to potomkowie **osiedleńców pochodzących z różnych części Polski** tworząc razem barwną i ciekawą społeczność. Mieszanka różnorodności kulturowych, etnicznych i narodowościowych sprawiła, że na zachodzące przez dziesięciolecia procesy tożsamościowe miały wpływ stosunkowo duże odrębności kulturowe. Odzwierciedleniem różnorodności jest dziś wspólne funkcjonowanie na terenie powiatu człuchowskiego różnych wspólnot wyznaniowych. Zdecydowanie najliczniejszymi z nich są katolicy i grekokatolicy.

Opracowana analiza potrzeb i potencjału LSR oraz przeprowadzone szerokie konsultacje społeczne pozwoliły zidentyfikować **potencjał społeczny obszaru jak i jego problemy**. Potencjałem w tym zakresie jest niewątpliwie aktywność Kół Gospodyń Wiejskich, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych oraz seniorów. Natomiast problem obszaru, który widoczny jest w przeprowadzonych przez LGD badaniach i wymaga interwencji instrumentu RKLS, związany jest z depopulacją, znacznym odpływem ludzi młodych, starzejącym się społeczeństwem, dużym bezrobociem, utrudnioną i ograniczoną dostępnością, wypaleniem liderów lub ich brakiem w tkance społecznej, słabą aktywnością młodzieży poniżej 25 r.ż. Ponadto z potrzebą dywersyfikacji małych gospodarstw rolnych, włączeniem społecznym, rozwojem infrastruktury publicznej, rekreacyjno-turystycznej, społecznej, rozwojem przedsiębiorczości. Na te wszystkie problemy odpowiada przedmiotowa strategia. Na obszarze niezdiagnozowane zostały grupy interesów, które miałyby wpływ na kierunki wdrażania lokalnej strategii rozwoju.

Ważnym elementem interwencji z wykorzystaniem instrumentu RLKS będzie aktywizacja przede wszystkim ludzi młodych i seniorów poprzez realizację celu szczegółowego 3 „**Wzmacnianie kapitału społecznego**” będą to działania aktywizujące, animujące, integrujące dedykowane ludziom młodym z zakresu budowania świadomości, tożsamości lokalnej. Realizowane będą operacje na rzecz lokalnego środowiska młodzieżowego poprzez tworzenie

miejsz otwartych, miejsc spotkań np. w ramach planowanych operacji w partnerstwie. Aktywizacja seniorów będzie odbywać się poprzez realizację operacji animujących, integracyjnych z zakresu włączenia społecznego, cyfryzacji z wykorzystaniem projektów partnerskich wzmacniających jeszcze bardziej relacje społeczne wychodzące poza obszar. Realizacja celu szczegółowego 2 „*Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*” będzie ukierunkowana na grupy docelowe znajdujące się w niekorzystnej sytuacji na obszarze w celu poprawy dostępności do wszelkiego rodzaju usług ułatwiających funkcjonowanie, poprawy bezpieczeństwa, jak i również wpływających na zwiększenie atrakcyjności życia na obszarze. Istotnymi działaniami zaplanowanymi w strategii stanowiącymi zintegrowanie do działań w strukturę społeczną będą również inwestycje w infrastrukturę publiczną, turystyczną, rekreacyjną oraz w branże ważne z punktu rozwoju obszaru.

III. Partycypacyjny charakter LSR.

III.1. Przebieg przeprowadzenia konsultacji LSR ze społecznością lokalną.

Tworzenie LSR przebiegało w sposób partycypacyjny i na podstawie planu procesu przygotowania LSR z wykorzystaniem zróżnicowanych środków komunikacji. W opracowanie dokumentu zostali zaangażowani przedstawiciele trzech sektorów z szerokim udziałem społeczności lokalnej i organizacji pozarządowych aktywnie i czynnie działających na terenie gmin członkowskich, tj. zarejestrowane koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej oraz sołtysi. Nie zabrakło również czynnego udziału w procesie przygotowania i konsultacji LSR osób ważnych z punktu wdrażania LSR i rozwoju obszaru, czyli **ludzi młodych poniżej 25 r.ż., w tym** zdiagnozowanych grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji tj. **rolników z małych gospodarstw rolnych, seniorów i osób z niepełnosprawnościami**. Ponadto nad prawidłowością prac dotyczących LSR czuwała i pozostawała w ciągłej oraz bieżącej współpracy Grupa robocza ds. przygotowania LSR.

Przedmiotowa strategia nie została przygotowana przez podmiot zewnętrzny, opracowali ją członkowie LGD, mieszkańcy, członkowie organów statutowych oraz pracownicy biura.

Plan przygotowania LSR zakładał udział społeczności lokalnej na każdym kluczowym etapie jej opracowywania (diagnoza, czyli analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru LGD, analiza SWOT, określenie celów i wskaźników, budżet planowanych działań, monitoring i ewaluacja, plan komunikacyjny).

W ramach prac nad LSR przeprowadzono ok. 17 działań konsultacyjno-doradczo-warsztatowych, w których łącznie udział wzięło około 300 osób. Do niniejszych działań zapraszani byli w sposób skuteczny wszyscy mieszkańcy obszaru LSR, w tym osoby szczególnie istotne z punktu wdrażania LSR i znajdujące się w niekorzystnej sytuacji. Wykorzystano różne kanały komunikacyjne (powiadomienia mailowe, telefoniczne, SMS-owe, informacje o trwających konsultacjach były zamieszczane na tablicach ogłoszeń, stronach internetowych LGD oraz partnerów, słupach ogłoszeniowych, portalach społecznościowych, tj. Facebook, Instagram). Spotkania były otwarte i każdy mógł w nich uczestniczyć. Z grupami wykluczonymi cyfrowo tj. seniorami, osobami z niepełnosprawnością zostały przeprowadzone konsultacje indywidualne w postaci wywiadów.

Narzędzia komunikacyjne i forma przeprowadzenia konsultacji była dostosowana do grup odbiorców. Sposób dobru narzędzi okazał się adekwatny. Poniżej przedstawiono przebieg przeprowadzonych konsultacji społecznych z wykorzystaniem metod partycypacyjnych:

Białe wywiady – metoda ta została wykorzystana na etapie tworzenia LSR, rozdziałów II, IV, V i VI. W tym zakresie dokonano analizy dostępnych danych publicznych w zakresie sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej obszaru (baza danych statystycznych GUS), opracowań, publikacji dotyczących obszaru LSR, analizy dokumentów strategicznych. Na potrzeby przygotowania sposobu wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanowienia kryteriów wyboru (rozdział VII LSR), zasad i procedur monitoringu i ewaluacji (rozdział X LSR), planu komunikacyjnego dokonano analizy wyników raportu końcowego z badania ewaluacyjnego LSR, wdrażanej w okresie 2014-2020.

Badania ankietowe – metoda wykorzystywana podczas przygotowania LSR. Jej wyniki posłużyły do przygotowania rozdziału II, IV, VI, VII, VIII i IX oraz Planu komunikacyjnego z lokalną społecznością. Metoda ta polegała w szczególności na przeprowadzeniu ogólnych badań ankietowych wśród lokalnej społeczności w zakresie potrzeb diagnostycznych (próbna 192 osoby), tworzenia i rozwoju przedsiębiorczości (próbna 130 osób), rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (próbna 138 osób), potrzeb edukacyjnych mieszkańców (próbna 225 osób) oraz rozwoju turystycznego i budowania marki lokalnej regionu (próbna 200 osób). Badania zostały przeprowadzone w okresie czerwiec – sierpień 2022 r.; badania zostały przeprowadzone za pomocą ankiet on-line (ankieta była dostępna na stronie internetowej LGD oraz na portalach społecznościowych Facebook, Instagram), jak i w wersji papierowej.

Warsztaty konsultacyjne – metoda ta została wykorzystana kilkakrotnie podczas prac nad strategią do przygotowania rozdziałów II, IV, VI, VII, VIII, IX i X. Metodą tą przeprowadzone zostały następujące konsultacje społeczne:

- ▶ spotkania warsztatowe dla społeczności lokalnej w każdej gminie (22.08.2022 r. – Czarne, 23.08.2022 r. – Człuchów, 24.08.2022 r. – Rzeczenica, 25.08.2022 r. – Koczała, 26.08.2022 r. – Przechlewo, 15.10.2022 r. – gm. miejska Człuchów, 20.10.2022 r. – Debrzno), łączna liczba osób: 76;
- ▶ spotkania z przedstawicielami JST z terenu działania LGD – zostały przeprowadzone 3 spotkania, w których wzięło udział łącznie 15 osób; poruszono na nich kwestie dotyczące możliwości wparcia w ramach PS WPR, jak również związane z bioróżnorodnością, modernizacją kąpielisk, nowymi trendami w turystyce i inwestycjami w tym zakresie (ścieżki konne, karawaning);
- ▶ spotkanie z rolnikami, przedsiębiorcami, osobami planującymi otworzyć działalność gospodarczą – w spotkaniu wzięło udział 20 osób;
- ▶ spotkanie z przedstawicielami ośrodków pomocy społecznej, dziennych klubów seniora, centrów usług społecznych, centrów wsparcia rodzin i seniorów – liczba osób, która wzięła udział w spotkaniu 12; tematem przewodnim były kwestie włączenia społecznego, deinstytucjonalizacji usług społecznych oraz infrastruktury społecznej dostosowanej m.in. do osób z niepełnosprawnościami;
- ▶ spotkanie z władzami gmin i starostwa – w spotkaniu wzięło udział w sumie 10 osób;
- ▶ spotkanie z osobami odpowiedzialnymi za promocję i informację w terenie, związane z działaniami promującymi obszar, budowaniem marki lokalnej – w spotkaniu wzięło udział 12 osób;
- ▶ spotkanie z gminną radą młodzieżową oraz powiatową radą młodzieżową – udział w spotkaniu wzięło 20 osób.

Wywiady indywidualne – metoda wykorzystana do etapów budowania strategii w szczególności rozdziałów IV, VI, VIII i IX. Wywiady zostały przeprowadzone z Gminnymi Radami Seniorów oraz z seniorami, w tym osobami z niepełnosprawnościami, uczęszczającymi do dziennych klubów seniora. Wywiad indywidualny dotyczył zakresu potrzeb i problemów seniorów oraz usług świadczonych poza instytucjami.

Fokus – metoda zastosowana w celu zaangażowania i aktywizacji uczestników ze względu na interakcje i wymianę poglądów. Konsultowane były tą metodą następujące rozdziały IV, V, VI, VII, VIII i X. Spotkania fokusowe były prowadzone przez moderatora. Technika ta została wykorzystana podczas konsultacji diagnozy obszaru – analizy potrzeb i potencjału obszaru, analizy SWOT, celów i wskaźników oraz planu działania. Metoda ta sprawdziła się również przy wspólnym wstępnym opracowaniu lokalnych kryteriów wyboru o charakterze premiującym oraz dostępowym, których zastosowanie zapewni jak najefektywniejszy wybór operacji najlepiej pasujących do zaplanowanych do realizacji w LSR przedsięwzięć. W dalszej kolejności pozwoli ukierunkować wsparcie najpełniej odpowiadające potrzebom obszaru LSR.

Spotkania konsultacyjne metodą tą przeprowadzono spotkania z mieszkańcami obszaru LGD, miały one miejsce podczas takich wydarzeń jak: Wojewódzkie Święto Plonów, dożynki gminne, powiatowe. Podczas opracowywania LSR lokalna grupa działania współpracowała z Powiatową Radą Organizacji Pozarządowych i Ośrodkiem Działaj Lokalnie.

Grupa robocza ds. przygotowania LSR – powołana została Uchwałą Zarządu LGD w celu usprawnienia procesu opracowywania i konsultacji strategii na każdym kluczowym jej etapie. W skład Grupy roboczej wchodzi przedstawiciele wszystkich trzech sektorów oraz przedstawiciele grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (rolników), seniorów, młodych poniżej 25 r.ż. Prace Grupy obejmowały cały zakres strategii i odnosiły się do każdego etapu budowy LSR.

Zarówno w badaniach społecznych, jak i podczas analizy danych zastanych, szczególną uwagę zwrócono na zagadnienia związane z **innowacyjnością, cyfryzacją, środowiskiem i klimatem, zmianami demograficznymi oraz dotyczące założeń i istoty partnerstwa w realizacji LSR.**

III.2. Partycypacyjne metody konsultacji na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR.

Podczas spotkań/ konsultacji społecznych, wykorzystane zostały różnorodne metody oraz techniki aktywizacji i pracy warsztatowej. Dzięki zastosowanym metodom partycypacyjnym przy wsparciu Grupy roboczej, zagwarantowany został szeroki udział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji strategicznych dla obszaru.

W trakcie prac nad LSR wykorzystano 7 różnych partycypacyjnych metod konsultacji: biały wywiad, badania ankietowe, warsztaty konsultacyjne, warsztaty indywidualne, fokus, spotkania konsultacyjne, Grupa robocza ds. przygotowania LSR.

Tabela poniżej prezentuje, które metody konsultacji były wykorzystywane na danym etapie budowy LSR.

Tabela 3. Metody partycypacyjne wykorzystane na poszczególnych kluczowych etapach prac nad LSR.

Lp.	Metoda partycypacyjna	Kluczowe etapy prac nad LSR								
		Rozdział I LSR	Rozdział II LSR	Rozdział IV LSR	Rozdział V LSR	Rozdział VI LSR	Rozdział VII LSR	Rozdział VIII LSR	Rozdział IX LSR	Rozdział X LSR
1.	Biały wywiad									
2.	Badania ankietowe									
3.	Warsztaty konsultacyjne									
4.	Wywiady indywidualne									
5.	Fokus									
6.	Spotkania konsultacyjne									
7.	Grupa robocza ds. przygotowania LSR									

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z przedstawionego zestawienia na każdym etapie prac wykorzystano min. 3 różne metody partycypacyjne, zdecydowanie najwięcej – 7 metod wykorzystano podczas procesu przygotowania analizy potrzeb rozwojowych i potencjału LSR, w tym analizy SWOT, opisu celów i wskaźników, które stanowiły podstawę dla dalszego procesu tworzenia LSR. Proces budowania strategii oraz konsultacji społecznych przygotowanego dokumentu nie zamyka zaangażowania społeczności w proces wdrażania, ponieważ zaplanowano działania integracyjno-aktywizujące podczas konsultacji LSR ze społecznością lokalną przy jej aktualizacji. Etap ten będzie realizowany następującymi metodami partycypacyjnymi:

- ▶ konsultacje społeczne za pomocą strony internetowej oraz portali społecznościowych;
- ▶ spotkania konsultacyjne o charakterze integracyjno-aktywizującym ze społecznością lokalną w przypadku aktualizacji lokalnej strategii rozwoju oraz zmiany lokalnych kryteriów wyboru, które posłużą do wprowadzenia propozycji zmian ważnych dla społeczności;
- ▶ formularz dostępny na stronie internetowej zachęcający do zgłoszenia pomysłów/ inicjatyw;
- ▶ badania ankietowe (jeżeli będzie to metoda niezbędna do wprowadzenia zmian w LSR).

III.3. Analiza przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji.

W trakcie prac nad LSR dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji społecznych. Kluczowe wnioski społeczności lokalnej zostały zawarte w poszczególnych rozdziałach w szczególności: rozdział IV – analiza potrzeb i potencjału LSR, w tym w analizie SWOT, rozdziale VI cele i wskaźniki.

Analiza polegała na zweryfikowaniu wniosków z konsultacji pod kątem ich przydatności na potrzeby tworzenia LSR, decydując o ich przyjęciu bądź odrzuceniu, taką analizą zajmowała się powołana Grupa robocza ds. przygotowania LSR. Poniżej przedstawiono główne wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji, które zdecydowały o kształcie strategii:

- ▶ wspieranie włączenia społecznego, w szczególności zaspokojenie potrzeb grup osób szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR tj. seniorów (powyżej 60 r.ż.), osób z niepełnosprawnościami, ludzi młodych poniżej 25 r.ż. oraz rolników z małych gospodarstw rolnych;
- ▶ ukierunkowanie strategii na rozwój przedsiębiorczości z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych (rozwój branży turystycznej, gospodarka czasu wolnego);
- ▶ poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej głównie seniorów, osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży z rodzin wieloproblemowych (rozwój miejsc dziennego pobytu dla osób wymagających wsparcia, rozwój srebrnej gospodarki);
- ▶ wyszczególnienie kierunków rozwoju obszaru związanych z m.in. z turystyką, dziedzictwem kulturalno-przyrodniczym, budowaniem marki lokalnej regionu;

- ▶ wsparcie rozwoju odnawialnych źródeł energii; zwiększenie możliwości korzystania z paneli fotowoltaicznych i infrastruktury towarzyszącej;
- ▶ kształtowanie świadomości ekologicznej, zachowanie bioróżnorodności dla przyszłych pokoleń;
- ▶ aktywizacja, działania edukacyjne, informacyjne, animacja społeczności lokalnej poprzez budowanie lokalnej tożsamości przy jednoczesnym wykorzystaniu zasobów lokalnych; wspieranie projektów partnerskich, wykraczających nawet poza obszar LSR;
- ▶ animowanie rozwoju i planowania innowacji społecznych potrzebne jest na obszarach wiejskich utożsamianych z rolnictwem, zasobami naturalnymi w aspekcie zwiększenia wielofunkcyjności tych terenów, wzmacnianie ich konkurencyjności. Ważnym czynnikiem jest aktywność wiejskich organizacji – m.in. KGW, OSP w zakresie wdrażania innowacji społecznych;
- ▶ dalsza poprawa infrastruktury publicznej, rekreacyjnej, turystycznej przy jednoczesnym zwróceniu uwagi na bezpieczeństwo, dostosowanie do grup o szczególnych potrzebach; ułatwiająca dostęp do usług dla wszystkich mieszkańców, uwzględniająca zapewnienie bezpieczeństwa i przy okazji poprawiająca atrakcyjność obszaru (m.in. likwidacja barier architektonicznych; poprawa infrastruktury publicznej tj. przejścia dla pieszych, ścieżki, parki).

Większa część wniosków z konsultacji społecznych została przyjęta i znalazła odzwierciedlenie w przedsięwzięciach podejmowanych przez LGD w ramach dostępnych środków i programów. W nielicznych przypadkach odrzucane były wnioski głównie z powodu ich niezgodności z zasadami, instrumentami wsparcia PS WPR czy FEP. Natomiast podczas zgłaszania przez uczestników konsultacji spornych ze sobą kwestii, rozstrzygnięcie ich następowało w drodze konsensusu lub głosowania.

III.4. Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LSR, które zostały wykorzystane do jej opracowania.

Do opracowania LSR wykorzystano dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LSR, z czego zdecydowaną większość stanowiły badania własne przeprowadzone przez LGD. Zebrane dane z wykorzystaniem metod i narzędzi badawczych obejmowały następujące elementy:

- ▶ wnioski z przeprowadzonych spotkań z mieszkańcami w formie warsztatów konsultacyjnych;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych spotkań z przedstawicielami ośrodków pomocy społecznej, dziennych klubów seniora, centrów usług/ inicjatyw społecznych, rad seniorów, rad młodzieżowych;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych spotkań z przedsiębiorcami, rolnikami;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych wywiadów indywidualnych;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych spotkań z władzami gmin;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych badań ankietowych;
- ▶ wnioski z przeprowadzonych spotkań fokusowych;
- ▶ analiza kart projektów (fiszek) wypełnionych przez potencjalnych beneficjentów;
- ▶ analiza danych statystycznych, dokumentów strategicznych, dostępnych publikacji;
- ▶ wyniki oraz wnioski z badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez podmiot zewnętrzny w zakresie stanu wdrażania LSR 2014-2020;
- ▶ wyniki prac Grupy Roboczej ds. przygotowania LSR;
- ▶ uwagi z konsultacji społecznych składanych przez mieszkańców, podmioty, instytucje, organizacje podczas poszczególnych kluczowych rozdziałów i przygotowanego całego projektu LSR;

Konsultacje społeczne z wykorzystaniem ww. metod partycypacyjnych miały charakter otwarty, inkluzywny i niedyskryminujący. Zarówno na etapie tworzenia, konsultacji społecznych, realizacji oraz aktualizacji LSR, LGD Ziemi Człuchowskiej uwzględnia oraz zapewnia przestrzeganie zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/060, w tym:

- ▶ poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- ▶ zasady równości kobiet i mężczyzn;

- ▶ zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- ▶ zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

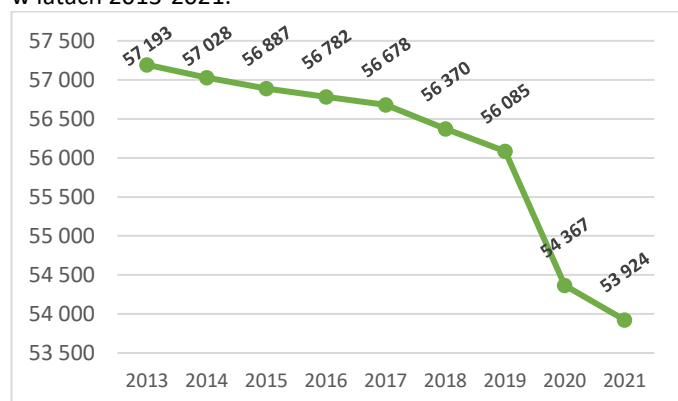
IV. Analiza potrzeb i potencjału obszaru.

IV.1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru LSR.

IV.1.1. Sytuacja demograficzna.

Liczba mieszkańców obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej wg danych GUS na koniec 2021 roku wynosiła 53 924 osób. Wartość ta zmalała o 5,72% w relacji do stanu bazowego z 2013 roku¹. Dane wskazują, że na przestrzeni 8 lat **spadek liczby ludności** odnotowywany był rok do roku, w przeciwieństwie do średniej sytuacji w województwie pomorskim², gdzie co roku odnotowywano wzrost liczby mieszkańców.

Wykres 1. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w latach 2013-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

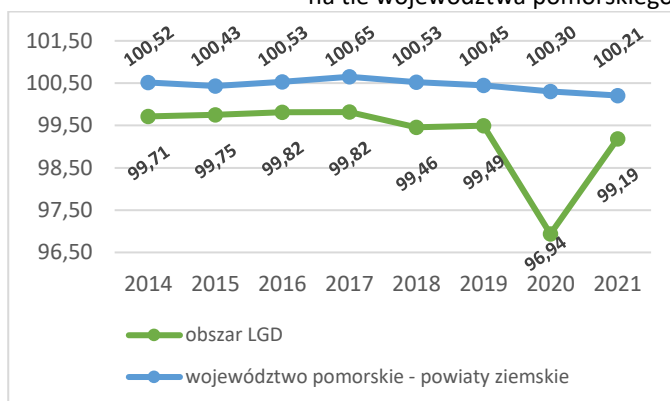
Niepokojącym zjawiskiem demograficznym występującym na obszarze LGD, jest **wyludnianie się Człuchowa** (miasta powiatowego). Od 2013 do 2021 roku liczba mieszkańców zmalała o 7,75%. Jest to drugi w kolejności najwyższych wskaźników spośród 15 miast powiatowych (z pomorskich powiatów ziemskich), przy średnim spadku liczby mieszkańców tych miast dla całego regionu województwa pomorskiego o 3,65%. Pierwsze w kolejności miasto to Sztum ze spadkiem o 8,86 %.

Zmiana liczby ludności zamieszkującej obszar LGD jest zróżnicowana w różnych grupach wiekowych.

Analiza danych wskazuje, że w latach 2013-2021, najbardziej **zmniejszyła się liczba mieszkańców w wieku 18-24 lata** (o 33,5%), natomiast **wzrosła liczba osób w wieku 60+** (o 29,2%).

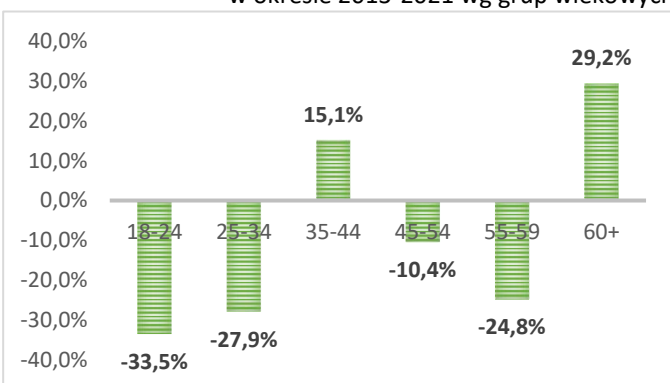
Przyczyn zmniejszania się liczby mieszkańców LGD należy upatrywać w **wysokim, ujemnym saldzie migracji** oraz **niskim i ujemnym** w ostatnich latach **przyroście naturalnym**. Dane GUS wskazują, że w całym okresie 2013-2021, wskaźnik migracji na 1 000 mieszkańców osiągał wartości ujemne w granicach od -5,8 do -2,6‰. W tym samym okresie średnie dane dla województwa pomorskiego są o wiele korzystniejsze, ponieważ osiągają wartości dodatnie. Porównanie danych dotyczących przyrostu naturalnego (obrazującego różnicę w liczbie urodzeń i zgonów), także wskazuje na gorszą sytuację na obszarze LGD. Przyrost naturalny, w okresie 2014-2021, jest

Wykres 2. Dynamika zmian liczby mieszkańców na tle województwa pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 3. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w okresie 2013-2021 wg grup wiekowych.

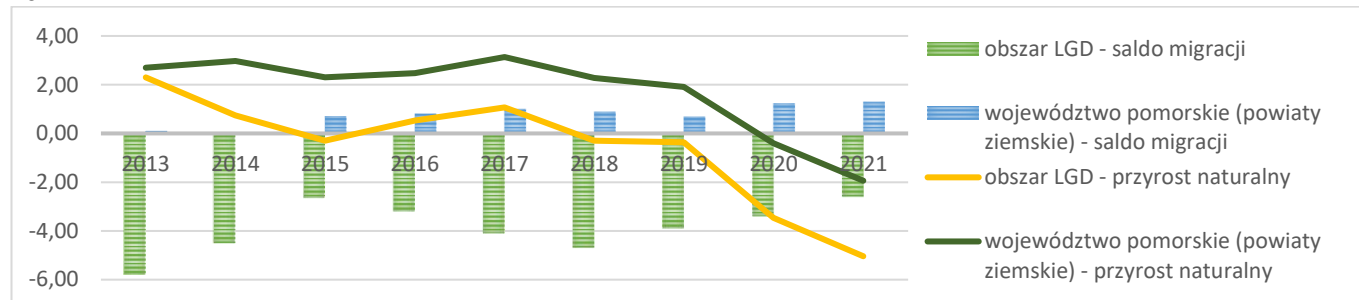
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

¹ W diagnozie, w przypadku porównywania zmian danego parametru w czasie, odnoszono się do okresu lat 2013-2021 (w przypadku dostępności tego typu danych). Przyjęty rok wyjściowy (koniec 2013 r.) pozwala na uchwycenie zmian jakie się dokonały na terenie LGD od początku kończącego się okresu programowania 2014-2020.

² W diagnozie, w celu zapewnienia jak najpełniejszej obiektywności porównywanych danych, w przypadku dostępności danych na poziomie powiatów, porównano sytuację na terenie województwa (w regionie), biorąc pod uwagę tylko dane dotyczące powiatów ziemskich (bez miast na prawach powiatu).

znacznie niższy od średnich danych dla województwa pomorskiego. Na koniec 2021 r. osiąga wartość -5,04% na obszarze LGD, przy średniej wartości dla województwa na poziomie -1,94%.

Wykres 4. Saldo migracji i przyrost naturalny występujący na obszarze LGD na tle województwa pomorskiego w latach 2013-2021.

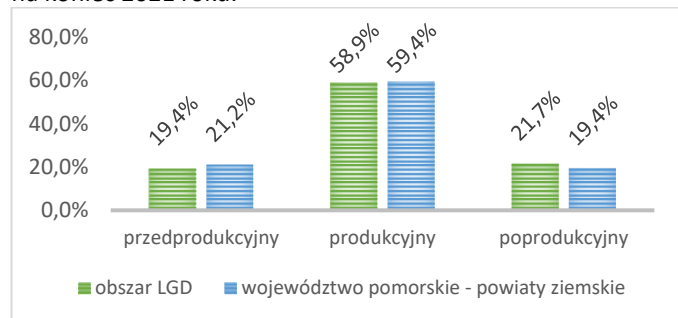

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Konsekwencje ujemnego salda migracji i przyrostu naturalnego można zauważyć w strukturze wieku produkcyjnego ludności obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej. Od 2013 roku obserwuje się **spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, na rzecz wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym**. Trend ten jest oznaką **starzejącego się społeczeństwa**. Zjawisko, które jest już bardzo widoczne na obszarze LGD. Świadczą o tym m.in. poziomy dwóch wskaźników. Pierwszy, którym jest udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie mieszkańców, na koniec 2021 przekraczał już wartość 20%. Osoby te stanowiły dokładnie 21,7% mieszkańców przy wyjściowym wskaźniku z 2013 roku na poziomie 15,3%. Jest to też wyższa wartość od średniej dla województwa pomorskiego, która wynosi 19,4%. Drugim wskaźnikiem jest porównanie udziału osób w wieku poprodukcyjnym do udziału osób w wieku przedprodukcyjnym. Na obszarze LGD na koniec 2021 roku **udział osób w wieku przedprodukcyjnym, był niższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym o 2,3 p.p.** Natomiast średnie wartości dla województwa były odmienne, ponieważ to udział osób w wieku przedprodukcyjnym był wyższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym o 1,8 p.p.

Prognozy GUS dla obszaru LGD pokazują, że dysproporcja między liczbą osób w wieku przed- i poprodukcyjnym będzie się powiększać, jeżeli nie zostaną podjęte działania hamujące to zjawisko.

Wykres 5. Struktura ludności wg wieku produkcyjnego na koniec 2021 roku.

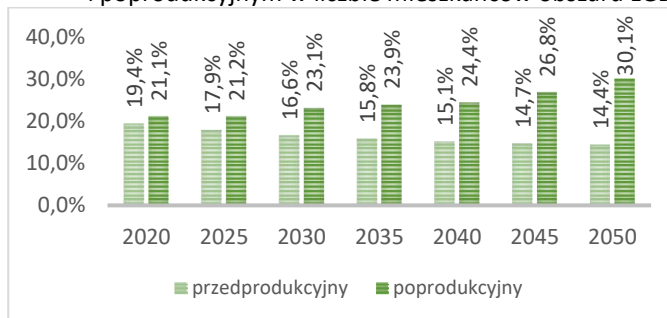

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Starzenie się społeczeństwa LGD ma też wpływ na rosnące obciążenie demograficzne, czyli **coraz większą liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym, przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym**. Poziom tego wskaźnika jak i dynamika jego corocznego wzrostu są wyższe na obszarze LGD niż średnie dane dla województwa pomorskiego.

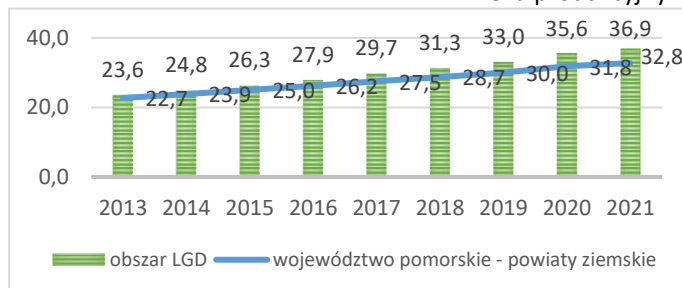
Sytuacja demograficzna na obszarze była obszarem dyskusji podczas spotkań konsultacyjnych.

Wykres 6. Prognoza udziału osób w wieku przed- i poprodukcyjnym w liczbie mieszkańców obszaru LGD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 7. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mieszkańcy potwierdzili istniejący problem migracji ludzi młodych, zdolnych i wykształconych poza obszar LGD Ziemi Człuchowskiej do dużych oddalonych ośrodków miejskich. Jako przyczynę tego zjawiska wskazywali problem ze znalezieniem dobrej pracy (zgodnej ze zdobytym wykształceniem, o satysfakcjonującym wynagrodzeniu i szansami rozwoju zawodowego). Wśród propozycji rozwiązań pojawiło się wsparcie w zakładaniu własnych działalności gospodarczych przez ludzi młodych.

IV.1.2. Przedsiębiorczość.

Na obszarze LGD na koniec 2021 roku zarejestrowanych było 5 605 podmiotów gospodarki narodowej. Z czego **najliczniejszą grupę** podmiotów gospodarki niezmiennie stanowią **mikroprzedsiębiorstwa**, czyli podmioty zatrudniające mniej niż 10 osób. Ich liczba, pomimo niewielkiego spadku w 2016 roku stale rośnie. Od 2013 do 2021 roku odnotowano wzrost o 11,5%.

Podmioty zatrudniające największą liczbę osób (250-999), wg danych na koniec 2021 roku, swoje siedziby miały w miastach Człuchów i Czarne (po 2 podmioty) oraz gminie Przechlewo (2 podmioty).

Mała liczba dużych zakładów i dominacja małych firm, przekładają się z jednej strony na niewielki potencjał do tworzenia nowych miejsc pracy, ale z drugiej skutkują małą uciążliwością dla środowiska.

Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej wg wielkości zatrudnienia.

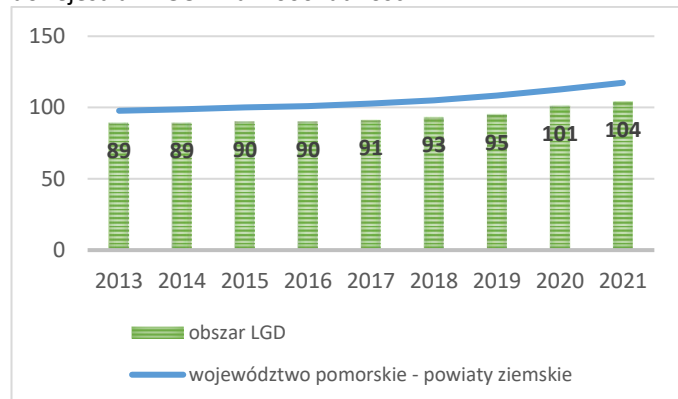
Wielkość zatrudnienia	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0-9	4 842	4 872	4 897	4 883	4 954	5 007	5 142	5 271	5 400
10-49	177	181	181	177	184	181	166	161	162
50-249	43	43	43	42	39	39	39	38	37
250-999	7	7	7	8	7	7	6	6	6
1000 i więcej	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ogółem	5 069	5 103	5 128	5 110	5 184	5 234	5 353	5 476	5 605

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON od 2013 roku stale rośnie na obszarze LGD, także w odniesieniu jej do liczby ludności. Jednak wskaźnik ten jest niższy niż średnia dla całego województwa pomorskiego. Liczba podmiotów na 1 000 mieszkańców obszaru na koniec 2021 roku wynosiła 104.

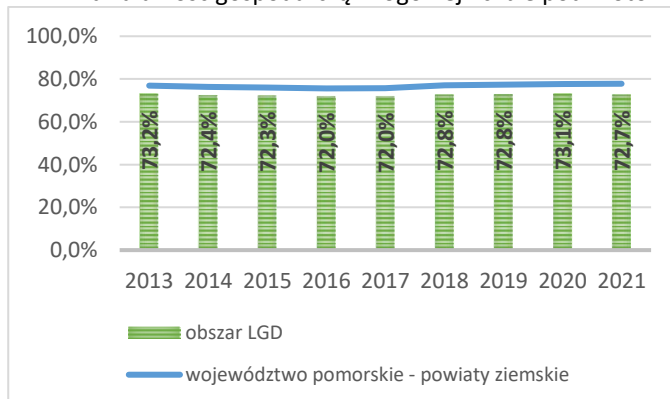
Analiza form prawnych prowadzenia działalności gospodarczej pokazała, że **najliczniejszą grupę stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** – 4 075 podmiotów. Sytuacja taka ma miejsce zarówno na obszarze LGD, jak i w całym województwie. Na koniec 2021 roku przedsiębiorstwa osób fizycznych stanowiły 72,7% wszystkich podmiotów gospodarki działających na obszarze LGD. Wskaźnik ten był niewiele niższy niż jego wielkość dla całego województwa pomorskiego.

Wykres 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 1 000 ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 9. Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w ogólnej liczbie podmiotów.

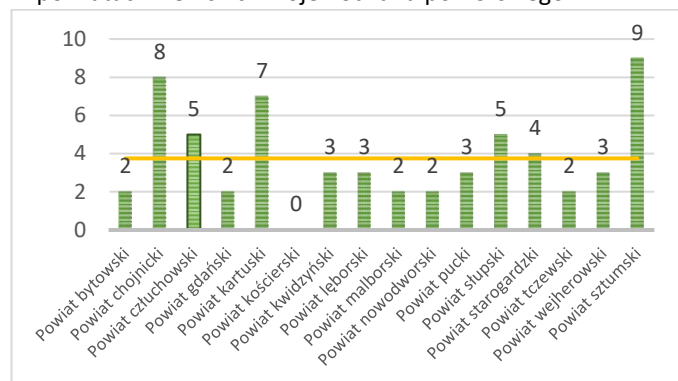

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotną grupą podmiotów gospodarczych działających na obszarze LGD są przedsiębiorstwa społeczne, w których działalności najważniejsze nie są zyski i ich maksymalizacja, lecz cele społeczne (szczególnie

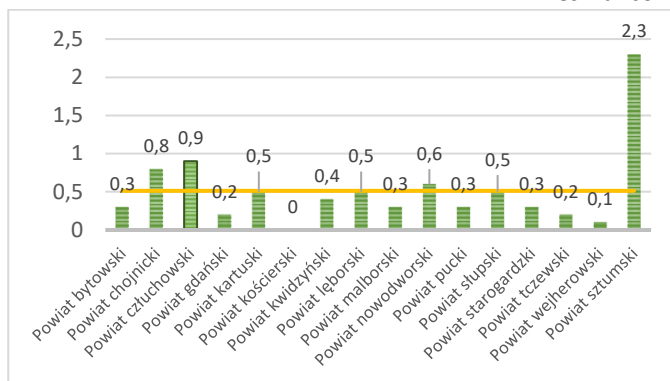
dotyczące włączenia społecznego osób w trudnej sytuacji). Na terenie powiatu człuchowskiego na koniec 2021 roku status przedsiębiorstwa społecznego posiadało 5 podmiotów (1 fundacja i 4 spółdzielnie socjalne), co dawało 4 miejsce wśród powiatów ziemskich województwa pomorskiego. Natomiast **wskaźnik przedstawiający liczbę przedsiębiorstw przypadających na 10 tys. mieszkańców plasował obszar LGD Ziemi Człuchowskiej na 2 pozycji w województwie.**

Wykres 10. Liczba przedsiębiorstw społecznych w powiatach ziemskich województwa pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl.

Wykres 11. Liczba przedsiębiorstw społecznych na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl.

Analiza danych GUS dla obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej dotycząca struktury podmiotów gospodarki według rodzaju prowadzonej przez nich działalności, wskazuje na zdecydowaną dominację dwóch sekcji: G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – 21%, F (budownictwo) – 16%. Obie branże powszechnie występują we wszystkich regionach, ponieważ nie wymagają specjalnych lokalnych uwarunkowań. Pierwsza z grup dotycząca sekcji G, w okresie 2013-2021, wykazała spadek liczby podmiotów o 5%, natomiast druga (sekcja F) wzrost aż o 47%. Spadek liczby przedsiębiorstw działających w sekcji G, może wynikać z malejącej liczby mieszkańców obszaru i mniejszego lokalnego zapotrzebowania, szczególnie w zakresie handlu detalicznego (spowodowanego m.in. wzrostem popularności e-commerce - zakupów internetowych). Z kolei powodem zwiększenia się liczby działalności w branży budowlanej, był z jednej strony wzrost gospodarczy i wysoki poziom inwestycyjny, a z drugiej charakter prowadzenia tego rodzaju działalności (świadczenie usług u klienta, również poza obszarem LGD).

Tabela 5. Liczba przedsiębiorstw deklarujących działalność w danej sekcji na 100 podmiotów gospodarki narodowej działających na obszarze LGD.

Sekcja PKD	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	25	24	24	24	23	22	22	22	21
F - budownictwo	12	12	12	13	14	15	15	16	16
C – przetwórstwo przemysłowe	9	9	9	9	9	8	8	8	8
L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	8	8	8	8	8	8	8	8	8
S i T – pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	6	6	6	6	7	7	8	8	8
Pozostałe	40	40	40	40	40	39	39	39	39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zidentyfikowane dominujące na obszarze branże gospodarki nie charakteryzują się szczególnym potencjałem w zakresie rozwoju regionu. Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy jako branże, które w największym stopniu mogą generować rozwój gospodarczy obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej, wskazywali wszelkiego rodzaju **usługi związane z turystyką i rekreacją**. Motywowali to endogenicznym potencjałem regionu w postaci atrakcyjnych zasobów przyrodniczych (lasy, jeziora, rzeki) i kulturalnych (zabytki, lokalna historia

i kultura). Potwierdzają to wyniki badań ankietowych, w których mieszkańcy LGD wskazali rozwój przedsiębiorczości, szczególnie w zakresie turystyki, jako jedną z głównych potrzeb obszaru LGD (54,3% ankietowanych).

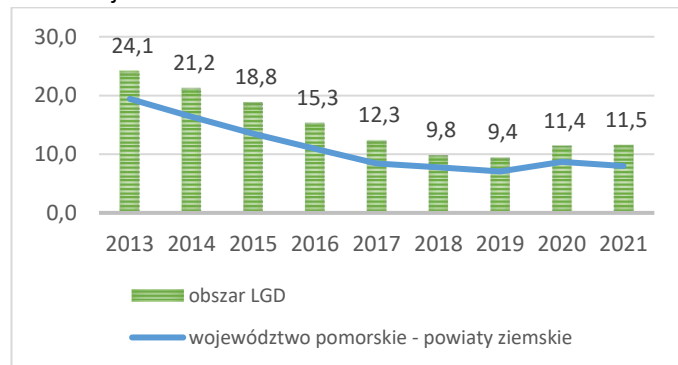
Mieszkańcy podczas spotkań zwrócili także uwagę na konieczność rozwoju różnego rodzaju usług skierowanych do seniorów. Według nich **srebrna gospodarka** jest lokalną niszą rynkową, a potrzeby regionu coraz większe ze względu na rosnącą liczbę osób starszych w społeczeństwie. Mieszkańcy wskazywali niewystarczającą ilość na obszarze LGD opiekunów osób starszych i pielęgniarek, którzy swoje usługi mogą świadczyć mobilnie. Także wywiady indywidualne z seniorami potwierdzają niewystarczającą liczbę lub całkowity brak dostępności różnego rodzaju usług (w tym komercyjnych) dopasowanych do osób starszych i niepełnosprawnych. Seniorzy podczas spotkań wskazywali przykłady usług, których ilość jest niewystarczająca na obszarze LGD w porównaniu do ich potrzeb. Były to m.in. usługi związane z branżą medyczną - rehabilitacja i podologia (w szczególności mobilna), a także usługi mobilnych masażyistów, usługi ułatwiające codzienne życie i prace domowe, usługi czasu wolnego ukierunkowane dla seniorów (np. joga fitness, nordic walking).

IV.1.3. Rynek pracy.

Obszar LGD charakteryzuje się **stopą bezrobocia wyższą niż średnia wojewódzka**. Od 2013 do 2019 roku widoczny był spadek bezrobocia. Trend ten, w 2020 roku, odwróciła jednak niekorzystna sytuacja na rynku pracy związana z pandemią Covid-19. Nie tylko zahamowała ona spadek bezrobocia, ale także spowodowała jego wzrost o 2,1 p.p. w stosunku do roku 2019.

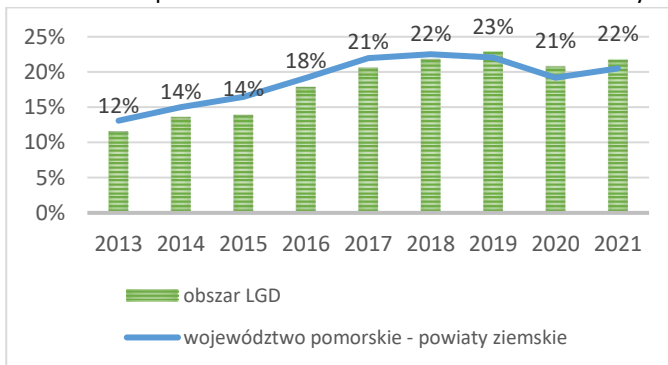
Podobnie prezentują się dane dotyczące liczby osób bezrobotnych w relacji do liczby osób wieku produkcyjnym na terenie LGD. Od 2014 roku wskaźnik ten miał tendencję spadkową, zaburzoną w latach 2020-2021 pandemią Covid-19. Na koniec 2021 r. **obciążenie osób w wieku produkcyjnym, osobami bezrobotnymi** wynosiło 6,6 i **było wyższe od wartości tego wskaźnika dla całego województwa pomorskiego**.

Wykres 12. Stopa bezrobocia na obszarze LGD na tle województwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 13. Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka wśród osób bezrobotnych.

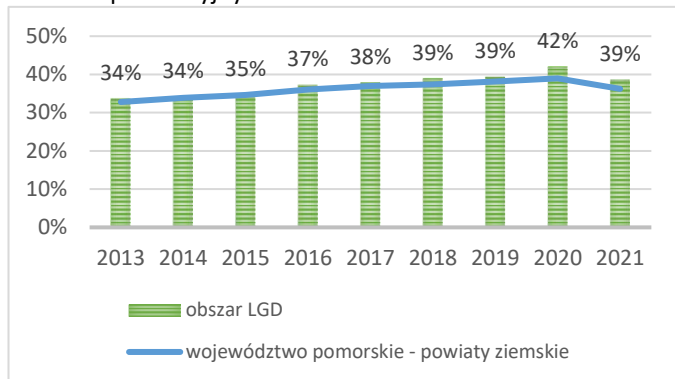

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wśród osób bezrobotnych dominują kobiety, ich udział na koniec 2021 roku wynosił 58,2% i był o 4,5 p.p. niższy niż średnia dla województwa pomorskiego. Jednak jeden ze wskaźników dotyczących bezrobocia wśród kobiet na obszarze LGD jest niepokojący. Udział **kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka wśród osób bezrobotnych, stale rośnie od 2013 roku**. W 2019 wskaźnik ten był o 11 p.p. wyższy niż w 2013 roku. W latach 2020-2021 odnotowano spadek, jednak było to wynikiem zasilenia grupy bezrobotnych osobami, które utraciły pracę w konsekwencji pandemii Covid-19. Niemniej od 2019 roku wskaźnik dotyczący kobiet nie powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka jest wyższy niż średnia w województwie.

Analiza osób pozostających poza rynkiem obejmowała także inne wymiary: okres pozostawania bez zatrudnienia oraz wiek i wykształcenie osób bezrobotnych. W latach 2013-2021 dominowały w nich odpowiednio: bezrobotni pozostający bez pracy dłużej niż rok (47,4% na koniec 2021 roku), bezrobotni w wieku 25-34 lata (27,4% na koniec 2021 roku), bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym/ branżowym oraz gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (31,1% i 31,3% na koniec 2021 roku).

Wykres 14. Udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Obszar LGD w całym badanym okresie 2013-2021 charakteryzuje się **wskaźnikiem udziału osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym porównywalnym do średnich danych dla regionu województwa pomorskiego**. Na koniec 2021 roku osoby pracujące stanowiły 39% osób w wieku produkcyjnym, przy wielkości bazowej 34% w roku 2013.

Analiza struktury osób pracujących ze względu na płeć pokazała przewagę mężczyzn. Dominują oni niezmiennie w całym badanym okresie. Ponadto przyglądając się danym z lat 2013-2020 można zauważyć, że **stale maleje odsetek liczby kobiet pracujących**.

Tabela 6. Liczba osób pracujących ogółem oraz wg płci.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Pracujący ogółem	12 486	12 533	12 656	13 390	13 397	13 558	13 453	13 599	12 278
mężczyźni	6 420	6 358	6 360	6 898	6 871	6 999	6 953	7 160	6 227
kobiety	6 066	6 175	6 296	6 492	6 526	6 559	6 500	6 439	6 051

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Badanie ankietowe przeprowadzone przez LGD pokazały, że mieszkańcy negatywnie oceniają możliwość znalezienia odpowiedniej pracy (45% badanych oceniło ten aspekt nisko i bardzo nisko). Słabą ocenę otrzymała także możliwość rozwoju zawodowego na obszarze LGD (34% ocen niskich i bardzo niskich). Dodatkowo, aż 49% badanych nie zauważyło w ciągu ostatnich 5 lat poprawy sytuacji na rynku pracy.

Podczas spotkań mieszkańcy, a szczególnie kobiety, potwierdziły wyniki badań ankietowych dotyczące problemu ze znalezieniem pracy w satysfakcjonującym zawodzie i zadowalającym wynagrodzeniu.

Informacje na temat lokalnego rynku pracy uzupełnili także przedsiębiorcy uczestniczący w spotkaniach. Zwrócili oni uwagę na coraz większy problem związany ze znalezieniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach i kompetencjach. Osoby bezrobotne zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy nie spełniają ich oczekiwań i wymagań.

IV.1.4. Działalność sektora społecznego i społeczeństwo obywatelskie.

Na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej, zgodnie z Krajowym Rejestrem Sądowym, rejestrem stowarzyszeń zwykłych prowadzonym przez Starostwo Powiatowe w Człuchowie oraz Krajowym Rejestrem Kół Gospodyń Wiejskich, na koniec 2022 r. zarejestrowane były 202 organizacje pozarządowe: 103 fundacje i stowarzyszenia, 23 ochotnicze straże pożarne, 32 stowarzyszenia zwykłe, 44 koła gospodyń wiejskich. Ponadto na obszarze LGD funkcjonuje Powiatowa Rada Organizacji Pozarządowych, której sekretariat prowadzony jest przez LGD Ziemi Człuchowskiej.

Pod względem liczby organizacji przypadających na 10 tys. mieszkańców obszaru, **potencjał organizacji na terenie działania LGD jest większy od średnich danych dla województwa** (obszar LGD - 36 organizacji, województwo pomorskie – 32 organizacje).

LGD Ziemi Człuchowskiej od 2016 roku wspiera finansowo i merytorycznie Program „Działaj Lokalnie”, w ramach którego organizacjom pozarządowym oraz grupom nieformalnym przyznawane są granty na małe lokalne inicjatywy. Ponadto od 2017 roku wraz z partnerami z całego województwa pomorskiego, prowadzi w ramach Funduszu Akumulator Społeczny, konkurs grantowy dla lokalnych organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. Z obserwacji własnych obu programów grantowych widać **słabnącą aktywność lokalnych organizacji pozarządowych**. Rozmowy z grantobiorcami podczas szkoleń i spotkań monitoringowych, wskazują na **wypalenie** i „zestarczenie się” **obecnych liderów** oraz brak nowych osób, które chciałyby ich zastąpić i kontynuować działania.

Zwracają oni także uwagę na problemy z zaangażowaniem mieszkańców w realizację inicjatyw, które mają służyć społeczności.

Potwierdzeniem słabej aktywności mieszkańców są wyniki ankiety, w której 39% badanych nisko i bardzo nisko oceniło zaangażowanie mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów. Lepiej z kolei została oceniona aktywność organizacji pozarządowych jako potencjał obszaru (47% ocen dobrych i bardzo dobrych). Szczególnym potencjałem, według ankietowanych, jest działalność kół gospodyń wiejskich, którą dobrze i bardzo dobrze oceniło aż 52% ankietowanych.

Badanie ankietowe pokazało także skąd może wynikać brak nowych liderów. 41% ankietowanych oceniło nisko i bardzo nisko aktywność ludzi młodych (do 25 roku życia). Dodatkowo takie same oceny uzyskał dostęp do lokalnych programów aktywizacji i edukacji liderów życia społecznego i publicznego (32%).

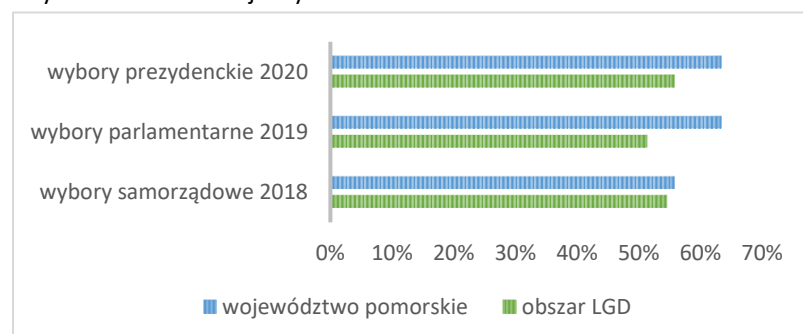
Słabe zaangażowanie w życie społeczne i publiczne ludzi młodych potwierdzają dane statystyki Państwowej Komisji Wyborczej dotyczące wyborów samorządowych w 2018 roku. Kandydaci z grupy wiekowej 18-29 lat stanowili zaledwie 4,4% wszystkich kandydatów do rad (8,8% dla całego województwa wraz z miastami na prawach powiatu). Największą grupę stanowili kandydaci z grupy wiekowej 40-59 lat (49,3%). W przypadku kandydatów na wójtów/ burmistrzów z grupy wiekowej 18-29 lat nie zgłosił się żaden kandydat. Średnia wieku kandydatów z obszaru LGD w wyborach samorządowych w 2018 roku wynosiła: 49 lat dla kandydatów do rad gmin, 53 lata dla kandydatów do rad powiatu, 52 lata dla kandydatów na burmistrza i 49 lat dla kandydatów na wójta.

Próba zwiększenia aktywności społecznej i zaangażowania młodych ludzi w życie publiczne, poprzez budowanie ich poczucia sprawczości, są powołane i działające na obszarze LGD dwie młodzieżowe rady miejskie oraz młodzieżowa rada powiatowa. Z kolei potencjał osób starszych w postaci ich wiedzy i życiowego doświadczenia

oraz aktywności w życiu publicznym wykorzystywany jest w funkcjonujących na terenie LGD dwóch miejskich radach seniorów.

Poziom rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na obszarze LGD został oparty także o analizę udziału mieszkańców w wyborach powszechnych. Frekwencja wyborcza na terenie LGD w wyborach, które odbywały się w latach 2018-2020 była niższa niż średnia frekwencja dla województwa pomorskiego.

Wykres 15. Frekwencja wyborcza.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

IV.1.5. Polityka społeczna.

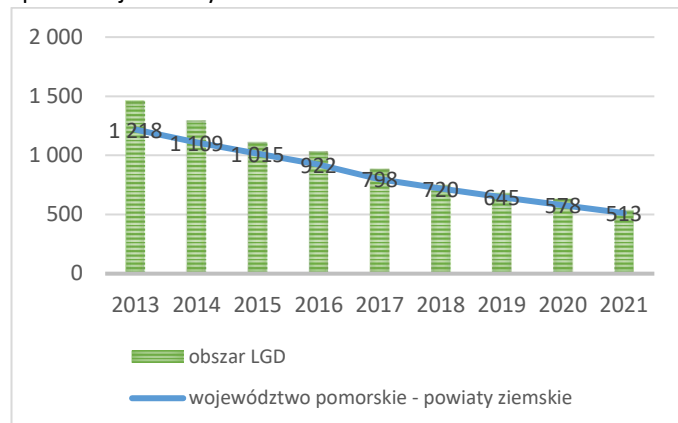
Punktem wyjścia do zdiagnozowania problemów społecznych na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej, była analiza danych GUS dotycząca beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej oraz przyczyn przyznania rodzinom pomocy społecznej.

Analiza danych dotycząca beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej obejmowała dwa wskaźniki. Pierwszy z nich obrazujący liczbę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przypadających na 10 tys. mieszkańców, pokazał nieznacznie wyższe wartości na obszarze LGD na tle województwa pomorskiego oraz podobnie jak w całym regionie systematyczny spadek w ostatnich latach. Wpływ na tą sytuację miało zmniejszanie się bezrobocia oraz coroczny wzrost wynagrodzeń (podczas gdy kryteria dochodowe w pomocy społecznej weryfikowane są co 3 lata).

Drugi wskaźnik przedstawiający **beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej** według ekonomicznych grup wieku (jako procentowy udział osób z poszczególnych grup w łącznej liczbie beneficjentów), nie pokazał żadnych trendów dla grup w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Natomiast w grupie **osób w wieku poprodukcyjnym** na obszarze LGD, podobnie jak w całym województwie, widoczny jest **coroczny wzrost**. Wyjątkiem są lata 2020 i 2021, jednak nie jest to wynik mniejszego zapotrzebowania tej grupy na usługi społeczne,

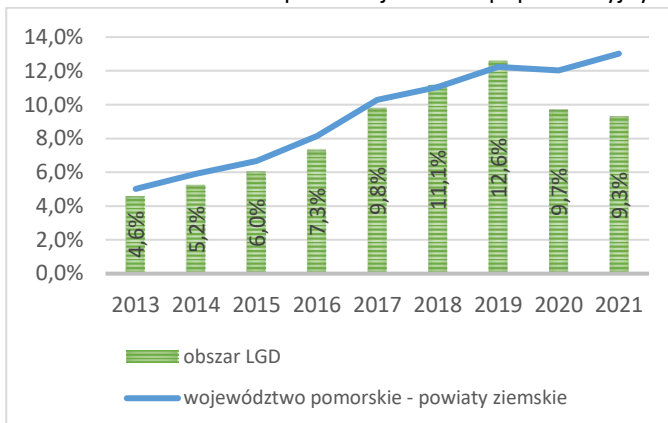
lecz wzrostu liczby zgonów w tej grupie w okresie pandemii Covid-19 (większego dla obszaru LGD niż całego województwa) oraz izolacji w obawie przed zakażeniem.

Wykres 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

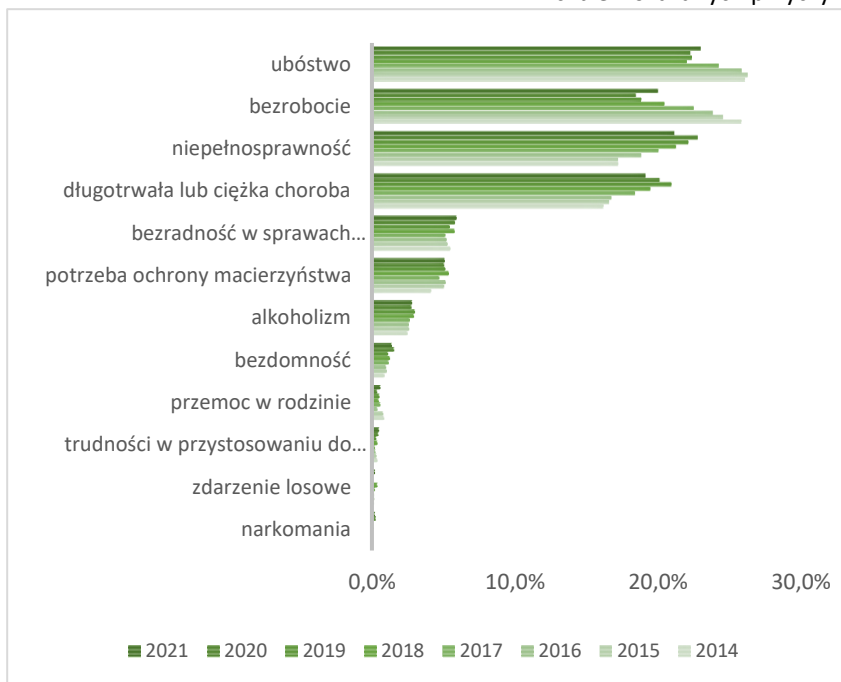
Wykres 17. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w wieku poprodukcyjnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejnym badanym obszarem były przyczyny korzystania przez rodziny z obszaru LGD z pomocy społecznej. Zestawienie danych pokazało, że **głównymi powodami udzielonego wsparcia rodzinom przez ośrodki pomocy społecznej z obszaru LGD w latach 2013-2021 były: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba.** W latach 2020-2021 (szczególnie w 2021 roku) wcześniejsze tendencje w tych 4 grupach zostały zaburzone przez wzrost udziału wskazanych w decyzjach przyczyn takich jak: ubóstwo i bezrobocie. Na zwiększenie liczby wskazań tych dwóch powodów miała wpływ trudna sytuacja na rynku pracy związana z pandemią Covid-19.

Wykres 18. Przyczyny wydania decyzji o przyznaniu pomocy w ogólnej liczbie wskazanych przyczyn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując trendy czterech najczęstszych powodów przyznania wsparcia rodzinom z obszaru LGD w okresie przed pandemią (2014-2019), zauważyć można stały wzrost udziału przyczyn takich, jak **niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba**, przy spadku ubóstwa i bezrobocia.

Tabela 7. Najczęściej występujące przyczyny udzielenia pomocy na podstawie decyzji.

Przyczyna przyznania wsparcia	2014	2015	2016	2017	2018	2019
niepełnosprawność	17,2%	17,2%	18,8%	20,0%	21,3%	22,1%
długotrwała lub ciężka choroba	16,2%	16,6%	16,7%	18,4%	19,5%	20,9%
bezrobocie	25,9%	24,5%	23,8%	22,5%	20,5%	18,8%
ubóstwo	26,1%	26,3%	25,8%	24,2%	22,0%	22,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poza środowiskową pomocą społeczną na obszarze LGD dostępna jest stacjonarna całodobowa pomoc społeczna. Na koniec 2021 roku na terenie LGD funkcjonowały 2 placówki oferujące tego rodzaju pomoc: Dom Pomocy Społecznej w Czarnem ze 199 miejscami dla kobiet przewlekłe psychicznie chorych oraz noclegowania w Człuchowie z 10 miejscami dla osób bezdomnych.

Dostęp do usług stacjonarnej pomocy społecznej na obszarze LGD, wyrażony w liczbie miejsc w tych placówkach w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, nie odbiega od średnich danych dla województwa pomorskiego. Pomimo tego obłożenie placówek na obszarze LGD w każdym roku jest bliskie 100%.

Uzupełnieniem placówek całodobowego pobytu i opieki na obszarze LGD są Środowiskowe Domy Samopomocy w Człuchowie i Przechlewie, w których świadczona jest dzienna pomoc społeczna dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz niepełnosprawnością intelektualną.

Dodatkowo na obszarze LGD, w ramach zintegrowanych projektów rewitalizacyjnych, powstały trzy miejsca przeznaczone na cele społeczne:

- Centrum Wsparcia Rodziny i Dziecka w Czarnem,
- Centrum Usług Społecznych w Debrznie,
- Centrum Rodzin w Człuchowie.

Świadczone są w nich usługi skierowane do dzieci, młodzieży i ich rodziców, seniorów oraz osób niesamodzielnych i ich opiekunów. Dzieci i młodzież mają możliwość korzystania z usług wsparcia dziennego (zajęcia świetlicowe, psycholog, pedagog, logopeda). Natomiast dla rodziców odbywają się warsztaty z umiejętności rodzicielskich oraz spotkania z prawnikiem i psychologiem. Ponadto w miejscach tych spotykają się osoby starsze w ramach klubów seniora, a opiekunowie osób niesamodzielnych mają zapewnioną opiekę wytchnieniową, dzięki asystentom osób niepełnosprawnych.

W związku z rosnącą liczbą osób po 60 roku życia oraz często występującą singularyzacją (pojawianiem się jednoosobowych gospodarstw domowych seniorów), ważnymi miejscami dla seniorów są powstałe na terenie LGD:

- Kluby Wsparcia Dziennego w Debrznie,
- Kluby Senior+ funkcjonujące w gminach Czarne, Człuchów, Koczała, Przechlewo i Rzeczenica.

Miejsca te sprzyjają utrzymaniu aktywności przez osoby starsze, co przekłada się na podtrzymanie ich samodzielności w codziennym funkcjonowaniu i oddala w czasie konieczność korzystania z opieki instytucjonalnej. Seniorzy podczas rozmów zwrócili jednak uwagę na zbyt małą ilość tego rodzaju miejsc, ograniczony okres ich funkcjonowania i brak stałej oferty prowadzonych działań. Wynika to z projektowego charakteru prowadzenia tych miejsc.

W czasie spotkań z mieszkańcami, wskazali oni na problem niewystarczającej w stosunku do istniejących potrzeb, liczby dostępnych usług opiekuńczych w formie zdeinstytucjonalizowanej, w szczególności świadczonych dla opiekunów osób z niepełnosprawnością lub opiekunów osób długotrwale chorych. Osobami z niepełnosprawnością lub długotrwale chorymi, są w znaczącej części seniorzy, których liczba zwiększa się w związku ze starzeniem się społeczeństwa. Podczas spotkań zwrócono uwagę, że seniorzy często wymagają jedynie doraźnego wsparcia w postaci różnego rodzaju usług, aby mogli samodzielnie funkcjonować, bez nadmiernego angażowania członków swoich rodzin.

Z kolei przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, dziennych klubów seniora oraz koordynatorzy centrów wsparcia wskazali na niedostateczną infrastrukturę społeczną w zakresie wsparcia dziennego seniorów oraz realizacji specjalistycznych usług w formie zdeinstytucjonalizowanej (m.in. usług opiekuńczych, opiekuńczo-wychowawczych, asystenckich).

Podczas spotkań konsultacyjnych zarządzający placówkami, w których świadczone są usługi wsparcia dziennego, potwierdzili potrzebę kontynuacji tych działań w przyszłości, w szczególności dla seniorów oraz dzieci i młodzieży z rodzin wieloprotymowych (doświadczającej problemów opiekuńczo-wychowawczych).

Istotne z punktu widzenia rozwoju zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych na obszarze LGD, jest funkcjonowanie Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Debrznie. Jego głównym celem jest rozwój i profesjonalizacja podmiotów ekonomii społecznej, m.in. podmiotów działających na rynku usług społecznych.

„Działalność podmiotów ekonomii społecznej w obszarze usług społecznych pozwala nie tylko uzupełniać samorządową ofertę, ale również wspiera proces diagnozowania realnych potrzeb odbiorców oraz dostosowania do nich prowadzonych działań, a także aktywizować społeczność lokalną w sprawach jej bezpośrednio dotyczących. W rezultacie ostateczni odbiorcy mają dostęp do usług odpowiadających na ich konkretne i indywidualne potrzeby, sprzyjających jednocześnie włączaniu się w życie społeczności lokalnej i świadczonych przez zakorzenione w niej podmioty.”³

IV.1.6. Dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej charakteryzuje się stosunkowo dużą różnorodnością kulturową, która wynika z faktu tworzenia się dzisiejszych społeczności lokalnych w oparciu o ruchy migracyjne następujące po zakończeniu II wojny światowej. W skład społeczności wchodzi dziś zarówno potomkowie repatriantów z kresów wschodnich, przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych (mniejszość ukraińska, łemkowska) oraz ludności autochtonicznej, która pozostała na obszarze po II wojnie światowej.

Na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej znajdują się 52 zabytki wpisane do Rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego. Najbardziej rozpoznawalne, to **zabytki z czasów średniowiecza**: zamek krzyżacki w Człuchowie oraz zespół murów miejskich w Debrznie wraz z Basztą Młyńską. Człuchowska warownia była drugim po Malborku pod względem wielkości zamkiem Zakonu Krzyżackiego. Na uwagę zasługują także liczne **zabytkowe obiekty sakralne** - kościoły (m.in. o konstrukcji szachulcowej). Ślady lokalnego dziedzictwa uwidaczniają też liczne pozostałości po założeniach dworsko-parkowych. Jednymi z najlepiej zachowanymi są utrzymane obiekty: pałac i park w Wandzinie oraz pałac w Człuchowie.

Ważnym elementem związanym z kultywowaniem pamięci o historii regionu (wydarzeniach oraz ludziach) jest oferta Muzeum Regionalnego w Człuchowie, które swoją siedzibę ma na zamku.

Pomimo swej różnorodności kulturowej teren LGD jest bogaty w **lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze i rękodzielnicze**. Kilka potraw i wyrobów spożywczych znajduje się na liście produktów tradycyjnych powiadczonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (wianek debrzeński, piernik z kamionki, rogalik z wiśniami, miód leśny z Biernatki, syrop z mniszka lekarskiego). Ponadto na obszarze rozpoczęto procedurę certyfikacji produktów i usług własną **marką lokalną**.

Na promocję regionu LGD w kraju i za granicą olbrzymi wpływ ma impreza kulturalna Boogie Festival, która rok rocznie przyciąga do Człuchowa turystów oraz rzesze fanów muzyki, tańca, mody i motoryzacji lat 40-tych, 50-tych i 60-tych. Pozostałe wydarzenia kulturalne odbywające się na obszarze LGD, mają głównie charakter lokalny ograniczający się do terenu danej gminy lub miejscowości. Część z nich związana jest lokalnymi tradycjami jak np. święto plonów - dożynki.

Działania promocyjne obszaru ograniczają się do operacji realizowanych przez poszczególne samorządy gmin i obejmują obszar danej gminy. Jedyną organizacją, która stara się promować cały region jest Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej. Poza jej działalnością brak jest zaplanowanych i skoordynowanych działań promocyjnych. Problemem w tej dziedzinie jest niewystarczająca współpraca międzygminna, która objawia się m.in. brakiem koordynacji imprez organizowanych na obszarze, niepodejmowaniem działań dotyczących całego regionu.

IV.1.7. Dziedzictwo przyrodnicze i obszary atrakcyjne turystycznie.

Głównymi walorami turystycznymi, poza zabytkowymi budowlami z czasów krzyżackich oraz obiektami sakralnymi, są walory środowiska naturalnego: lasy, wody powierzchniowe (rzeki i jeziora) oraz peryferyjne położenie obszaru (oddalenie od dużych aglomeracji).

Lasy, głównie sosnowe i mieszane, są charakterystyczną cechą krajobrazową, bowiem zajmują blisko połowę obszaru LGD (**49,4%**). Wyróżniają się one runem leśnym bogatym w grzyby i jagody oraz dużą ilością różnych gatunków zwierząt.

³ Strategia Rozwoju Usług Społecznych polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.).

Teren LGD Ziemi Człuchowskiej odznacza się także **wysoką jeziornością** (1,67%). Na obszarze znajduje się aż **99 jezior**, które zajmują łączną powierzchnię 2 630,04 ha. Największa ich liczba występuje w gminie Przechlewo. Na jej terenie znajduje się też największy zbiornik wodny obszaru (jeden z 10 największych w województwie pomorskim) – jezioro Szczytno (Szczytno Duże) 588,3 ha. Tworzy ono wraz z jeziorami: Krępsko, Szczycienko (Szczytno Małe) i Końskim tzw. zespół jezior szczycieńskich, którego powierzchnia wynosi 1 000 ha. Na szczególną uwagę zasługuje także położone na terenie gminy Koczała jezioro Dymno, jest to najlepiej zachowane jezioro ramienicowe w powiecie człuchowskim⁴. Jego wody charakteryzują się szmaragdowozielonym kolorem, wynikającym z jej czystości (I klasa).

Jeziora występujące na terenie LGD wykorzystywane są do celów rekreacyjnych oraz turystycznych. W okresie letnim funkcjonuje 6 **kąpielisk strzeżonych przy jeziorach**: Rychnowskim, Żuczek, Staw Miejski, Szczytno Wielkie, Końskim oraz Dymno. Podczas spotkania z przedstawicielami jednostek sektora finansów publicznych, zwrócono uwagę, że coroczne intensywne użytkowanie powyższych kąpielisk przyczynia się do postępującego niszczenia ich infrastruktury. W konsekwencji funkcjonujące na obszarze strzeżone kąpieliska wymagają prac modernizacyjnych, które przede wszystkim wpłyną na zwiększenie bezpieczeństwa osób z nich korzystających, a także poprawią dostępność kąpielisk dla osób o szczególnych potrzebach komunikacyjnych (szczególnie dla osób z niepełnosprawnością). Potrzeby dotyczące kąpielisk wynikają wprost z przeprowadzonej *Analizy wykonalności przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Kąpieliska”*, którą przeprowadził Samorząd Województwa Pomorskiego.

Większością kąpielisk zarządzają samorządowe ośrodki wypoczynkowe posiadające także ofertę pobytową i rekreacyjną dla turystów: Ośrodek Sportu i Rekreacji w Człuchowie (jezioro Rychnowskie), Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy nad Jeziorem Żuczek, Kompleks Turystyczny Rzewnica (jezioro Szczytno Wielkie) i Ośrodek Sportu i Rekreacji w Przechlewie (jezioro Końskie).

Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy nad Jeziorem Żuczek oferuje turystom poza domkami i polem namiotowym, miejsca dla kamperów. Zarządzający ośrodkiem zauważają wzrost zainteresowania tą formą turystyki. Nasilenie wystąpiło w okresie pandemii, kiedy to turyści szukali możliwości wypoczynku we własnym gronie, blisko natury. Od tego czasu podróżowanie kamperami stało się popularniejsze, także na obszarze LGD. Poza miejscem nad jeziorem Żuczek, kampery można spotkać także w pozostałych ośrodkach na terenie LGD. Rosnąca popularność karawangu stwarza jednak zapotrzebowanie na infrastrukturę przystosowaną dla turystów preferujących taką formę podróżowania, taką jak punkty odbioru nieczystości, poboru energii i wody, która obecnie nie jest dostępna na obszarze LGD.

Cechą specyficzną terenu LGD jest przebieganie przez niego wododziału między obszarami dorzecza Wisły oraz dorzecza Odry. Rzeki znajdujące się w obu tych obszarach wykorzystywane są do **turystyki kajakowej**. Łącznie do dyspozycji miłośników kajaków jest 180 km tras kajakowych: 4 trasy w dorzeczu Wisły (rzeki Brda, Lipczynek, Ruda, Modra) i 3 trasy w dorzeczu Odry (Czernica, Biała, Gwda). Przy rzekach znajduje się infrastruktura w postaci 17 przystani kajakowych. Zaś kompleksową organizacją spływów kajakowych zajmuje się kilka lokalnych firm.

Poza trasami kajakowymi, na turystów czekają **szlaki rowerowe**. Najlepiej oznakowane są one na terenie gmin Przechlewo oraz Koczała. Są one też bardzo atrakcyjne ze względu na tereny leśne, przez które przebiegają. W 2021 r. LGD Ziemi Człuchowskiej oznakowało szlak Doliny Górnej Brdy, dzięki czemu powiat człuchowski został połączony z innymi regionalnymi szlakami (m.in. Kaszubską Marszrutą). Mieszkańcy podczas spotkań wykazali zainteresowanie dalszymi inwestycjami w infrastrukturę szlaków turystycznych. Potwierdzają to wyniki badania ankietowego, w którym 65% badanych wskazało szlaki rowerowe, piesze i quesy jako wymagające wsparcia.

Potencjałem do rozwoju turystyki są także funkcjonujące na obszarze 3 stadniny koni. Rozmowy z ich właścicielami pokazały, że na terenie LGD oraz województwa zauważalny jest wzrost zainteresowania tego rodzaju turystyką, jednak na obszarze LGD, brak jest ścieżek konnych oraz infrastruktury im towarzyszącej. Zainteresowanie turystyką konną potwierdza przeprowadzona przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego *„Diagnoza turystyki konnej w województwie pomorskim”* oraz zaplanowane przedsięwzięcie strategiczne *„Pomorska Turystyka Konna”*, w którym uwzględniono potencjał obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej dla rozwoju turystyki konnej.

⁴ K. Dziemiańczyk, M. Wdowczyk, *Atlas jezior i rzek powiatu człuchowskiego*, Człuchów 2020 str. 108.

Na obszarze LGD, według danych GUS, na koniec 2021 roku działało 18 obiektów noclegowych, które oferowały 2 176 miejsc noclegowych.

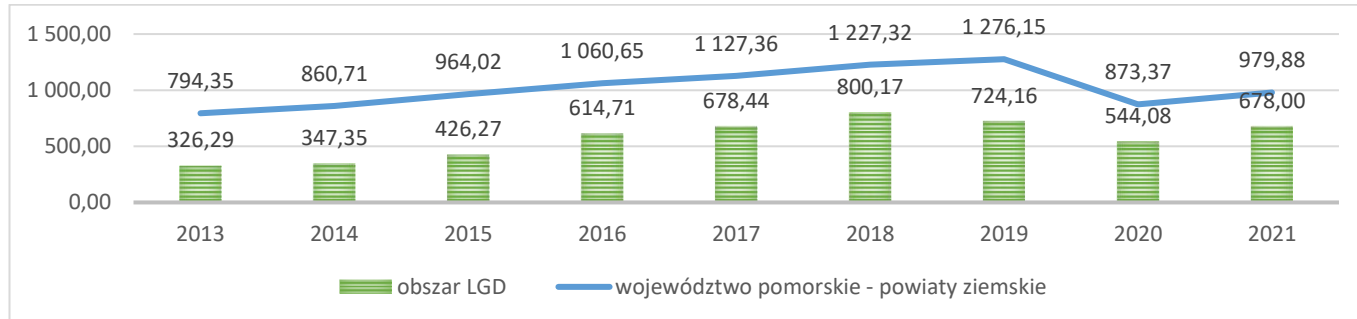
Tabela 8. Obiekty i miejsca noclegowe.

Rodzaj obiektu	Ilość obiektów	Ilość miejsc noclegowych
hotele	3	395
pensjonaty	1	25
inne obiekty hotelowe	1	30
ośrodki wczasowe	2	133
zespoły domków turystycznych	3	223
poła biwakowe	3	960
pokoje gościnne/kwatery prywatne i gospodarstwa agroturystyczne	2	55
pozostałe turystyczne obiekty noclegowe	3	355
Razem	18	2 176

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Badanie ruchu turystycznego w oparciu o dane GUS pokazało, że liczba turystów korzystających z noclegów przypadająca na 1 000 mieszkańców jest, w badanym okresie 2013-2021, niższa na obszarze LGD, niż średnia wartość w województwie. Wskaźnik Schneidera pokazuje, jednak, że ruch turystyczny na obszarze z roku na rok wzrastał zarówno na terenie LGD jak i w województwie. Analiza tego wskaźnika pokazała, że na obszarze Ziemi Człuchowskiej udzielanych jest turystom coraz więcej noclegów. Sprawilo to, że od 2018 roku znajdujemy się na 6 miejscu (wśród 16 powiatów ziemskich) pod względem liczby turystów korzystających z noclegów przypadającej na 1 000 mieszkańców. Jest to awans z 11 miejsca zajmowanego w 2014 roku.

Wykres 19. Liczba turystów korzystających z noclegów na 1 000 mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spotkania z mieszkańcami pozwoliły zidentyfikować braki w infrastrukturze turystycznej, dotyczące ich niewystarczającej ilości, słabej atrakcyjności i innowacyjności, a także niedopasowania do korzystających będących w różnym wieku.

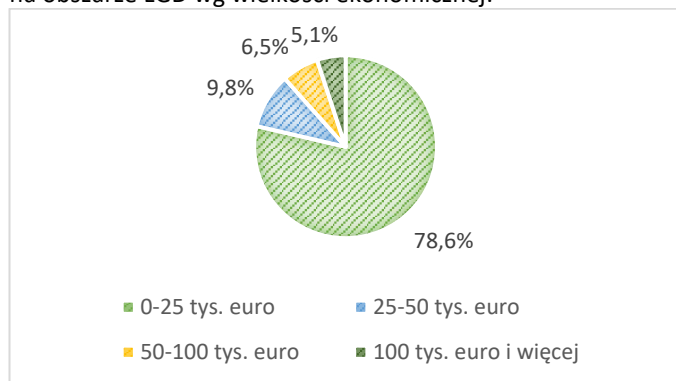
Podczas omawiania potencjału i potrzeb obszaru w zakresie turystyki, mieszkańcy zwrócili także uwagę na rekreację. Jest to ważny element wpływający na ocenę życia mieszkańców, w związku z tym wskazali oni na niewystarczającą liczbę terenów/ placów rekreacyjnych (w tym wykorzystywanych do aktywnego spędzania wolnego czasu) oraz przestrzeni sprzyjających spotkaniom i budowaniu więzi. Badania ankietowe pokazały, że w przypadku infrastruktury rekreacyjnej brakuje tej skierowanej do młodzieży, dorosłych i osób starszych.

IV.1.8. Obszary wiejskie, rolnictwo i rynek rolny.

Obszar wiejski, jakim jest teren LGD Ziemi Człuchowskiej, obejmuje 4 gminy wiejskie, 2 gminy miejsko-wiejskie oraz 1 gminę miejską (do 20 tys. mieszkańców). Większość mieszkańców obszaru zamieszkuje we wsiach i osadach. Przestrzeń zajmowana przez miasta stanowi zaledwie 4% całkowitej powierzchni LGD. Według danych GUS **wskaźnik urbanizacji obszaru** od 2013 r. **maleje** (głównie z powodu wyludniania się gminy miejskiej Człuchów) i na koniec 2021 r. osiągnął poziom 44,4%.

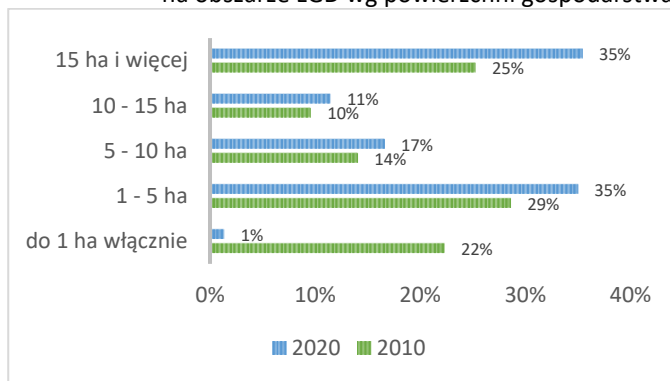
Dane Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2020 roku wskazują, że na terenie LGD Ziemi Człuchowskiej ludność zajmująca się rolnictwem (rolnicy, ich małżonkowie oraz członkowie ich rodzin) stanowi 7,8% mieszkańców. Udział ten jest wyższy niż średnia dla regionu województwa pomorskiego, która wynosi 5,5%. Wyższy udział osób zajmujących się rolnictwem wynika głównie ze **struktury gospodarstw rolnych** funkcjonujących na obszarze LGD. Zarówno pod względem wielkości ekonomicznej gospodarstw, jak i wielkości zajmowanej powierzchni, **na terenie powiatu człuchowskiego ilościowo dominują te najmniejsze: o wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro - 78,6% i powierzchni do 5 ha - 36%.** Dane te pokazują rozdrobnienie gospodarstw na małe, rodzinne gospodarstwa niskotowarowe, produkujące przede wszystkim na cele własnej konsumpcji i niewielkim kierowaniu części swojej produkcji na rynek. Według danych GUS 7,2% gospodarstw, to gospodarstwa indywidualne, gdzie końcowa produkcja rolnicza przeznaczona była głównie (w tym wyłącznie) na samozaopatrzenie.

Wykres 20. Udział gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze LGD wg wielkości ekonomicznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 21. Udział gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze LGD wg powierzchni gospodarstwa.

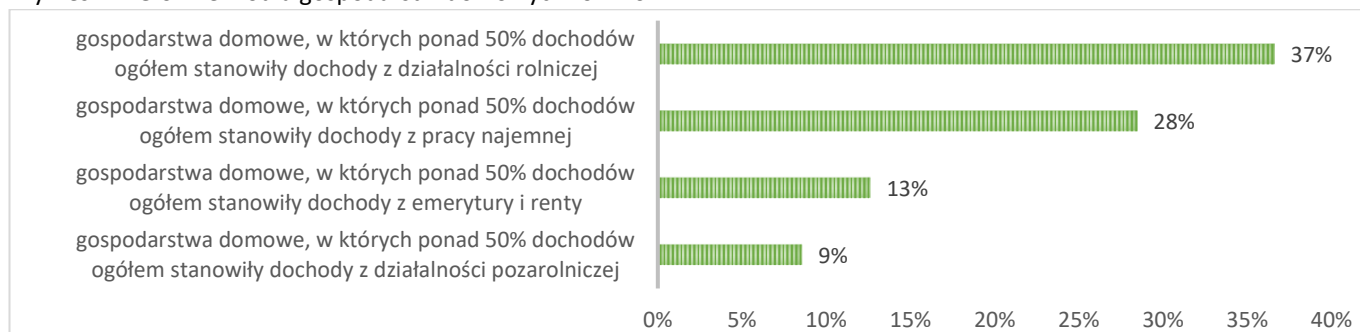

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dane GUS dla obszaru LGD pokazują, że dochody z działalności rolniczej są niewystarczające dla utrzymania się gospodarstw domowych rolników. **Jedynie w przypadku 37% rolniczych gospodarstw domowych, głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza** (ponad 50% dochodów gospodarstwa domowego). Ponadto spośród 1 850 gospodarstw domowych rolników, 41% wykazało dochody z pracy najemnej, a aż **w przypadku 28% praca najemna była głównym źródłem utrzymania** gospodarstwa domowego. Wartości te są wyższe od średnich dla regionu województwa pomorskiego, dla którego wynoszą one odpowiednio 38% i 26%.

Dane o dochodach gospodarstw domowych rolników pokazują także wyższe wartości w przypadku dochodów gospodarstw domowych rolników pochodzących z emerytury i renty. W przypadku 26% gospodarstw emerytura lub renta była jednym ze źródeł dochodu, a w przypadku 13% stanowiła jego główne źródło. Średnie dane dla regionu województwa pomorskiego wynoszą odpowiednio 24% i 10%.

Wykres 22. Główne źródła gospodarstw domowych rolników.

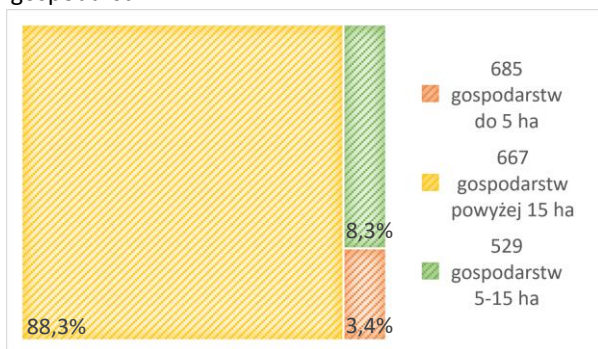

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wpływ na obecną sytuację społeczności wiejskich obszaru miało społeczno-ekonomiczne załamanie, które nastąpiło po 1991 r., czyli po likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych. **Na terenie każdej z gmin wchodzących w skład LGD funkcjonowały PGR-y.** Skutkiem ich zamknięcia był wtedy nagły i wysoki wzrost bezrobocia oraz pojawienie się ubóstwa. Skutki tej zapaści z racji peryferyjnego położenia obszaru odczuwalne są do dziś.

Obszar LGD Ziemi Człuchowskiej ma charakter leśno-rolniczy, ponieważ blisko połowę powierzchni stanowią lasy, a kolejne 41% gospodarstwa rolne. Wpływają na to, mają pokrywający obszar gleby powstałe z utworów polodowcowych. Na obszarze w przewadze występują gleby IV klasy i sporadycznie gleby III klasy.

Wykres 23. Udział poszczególnych wielkości gospodarstw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dane Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2020 roku wskazują, że wśród gospodarstw rolnych, pod względem wielkości ich powierzchni, dominują gospodarstwa do 5 ha i powyżej 15 ha. Odpowiednio stanowią one 36% i 35% wszystkich gospodarstw. Z jednej strony na obszarze LGD funkcjonują towarowe i efektywne ekonomicznie duże gospodarstwa (o średniej powierzchni 85,7 ha), które stanowią aż 88,3% powierzchni wszystkich gospodarstw (przy wartości średniej dla całego regionu województwa pomorskiego na poziomie 77%). Natomiast z drugiej strony funkcjonuje bardzo podobna liczba małych gospodarstw (o średniej powierzchni 3,2 ha)

zajmujących zaledwie 3,4% powierzchni wszystkich gospodarstw.

Bardzo duża liczba małych gospodarstw zajmujących niewielką powierzchnię oraz większa od średniej wojewódzkiej liczba osób zajmujących się rolnictwem są źródłem ukrytego bezrobocia. Wpływa to także na zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym rolników prowadzących małe gospodarstwa oraz ich domowników.

Pod względem rolniczych typów gospodarstw na obszarze LGD, 74,3% stanowią gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Potwierdza to analiza użytkowania gruntów, która wskazuje na dominację na obszarze użytków rolnych pod zasiewami. Stanowią one 82,2% całkowitej powierzchni użytkowanych gruntów. Najczęściej uprawianymi zbożami są żyto ozime oraz pszenżyto ozime, które stanowią odpowiednio 15,1% i 13,9% powierzchni zasiewów.

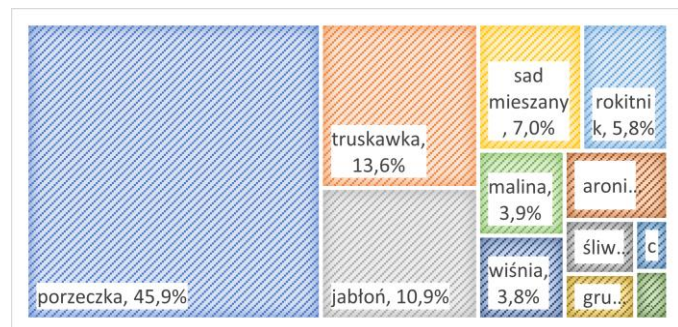
Drugą i trzecią w kolejności grupą wyspecjalizowanych gospodarstw są gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt oraz specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych, które stanowią odpowiednio 5,3% i 2,8% gospodarstw.

W zakresie wielkości pogłównia zwierząt gospodarskich na obszarze LGD, liczba świń stanowi blisko 40% trzody chlewnej w całym województwie. Na wynik ten wpływa funkcjonowanie na obszarze LGD dużego podmiotu zajmującego się hodowlą oraz przetwórstwem trzody chlewnej.

Wśród zwierząt gospodarskich hodowanych na obszarze LGD, dużą rolę na tle województwa odgrywa także hodowla drobiu kurzego, którego pogłowie stanowi 9,1% pogłównia drobiu w całym województwie. Jest to konsekwencją istnienia na obszarze powiatu człuchowskiego kilku dużych ferm drobiu.

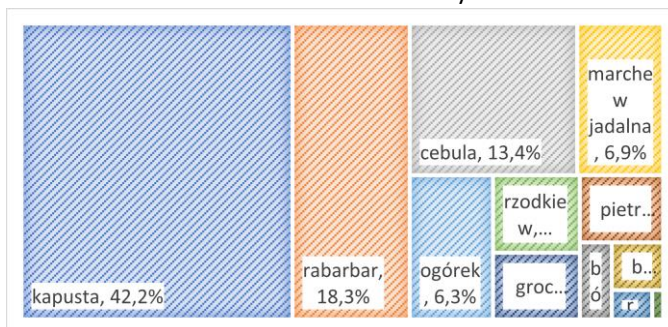
Na obszarze LGD 9,5% wszystkich gospodarstw specjalizuje się w uprawie drzew i krzewów owocowych lub posiada sad. Jest to najwyższa wartość wśród powiatów ziemskich województwa pomorskiego. Przekłada się to **znaczącą na tle regionu województwa pomorskiego powierzchnię sadów, które stanowią 17,4% ich łącznej powierzchni w regionie**. Według danych ARiMR pochodzących z wniosków o przyznanie płatności obszarowych, składanych w 2022 r., największą powierzchnię wśród wszystkich uprawianych na terenie LGD owoców, zajmowały krzewy porzeczek (45,9%), plantacje truskawek (13,6%) i drzewa jabłoni (10,9%). W przypadku warzyw największą powierzchnię wśród wszystkich uprawianych na terenie LGD warzyw zajmuje kapusta (42,2%), rabarbar (18,3%) i cebula (13,4%).

Wykres 24. Procent powierzchni zajmowanej pod uprawę owoców na obszarze LGD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR z wniosków składanych w 2022 r. na dopłaty obszarowe.

Wykres 25. Procent powierzchni zajmowanej pod uprawę warzyw na obszarze LGD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR z wniosków składanych w 2022 r. na dopłaty obszarowe.

Dostępność upraw sadowniczych i ogrodnich tworzą na obszarze warunki do rozwoju krótkich łańcuchów dostaw żywności. Potwierdzeniem są wyniki ankiety przeprowadzonej wśród rolników, w której 34,2% z nich wskazała zainteresowanie pozyskaniem środków na stworzenie krótkich łańcuchów dostaw żywności oraz rozmowy z rolnikami podczas spotkań i warsztatów konsultacyjnych.

IV.1.9. Ochrona przyrody i odnawialne źródła energii.

Na obszarze LGD występują walory przyrodnicze, które zostały objęte różnymi formami ochrony przyrody. Dane GUS pokazują, że 17 098,14 ha (10,8% powierzchni) stanowią tereny objęte różnymi formami ochrony przyrody. Na dane te składa się 13 rezerwatów przyrody, 7 obszarów chronionego krajobrazu, 10 siedliskowych Obszarów Natura 2000 oraz 5 użytków ekologicznych. Ponadto na terenie LGD znajduje się 87 pomników przyrody.

Tabela 9. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych na terenie LGD w 2021 roku.

Forma prawna ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)
rezerваты przyrody	637,23
obszary chronionego krajobrazu	16 543,18
rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody na obszarach chronionego krajobrazu	104,52
użytki ekologiczne	22,25
Razem	17 098,14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na terenie każdej z gmin wchodzących w skład LGD znajduje się forma ochrony przyrody – rezerwat przyrody, obszar chronionego krajobrazu lub obszar Natura 2000. Dokładany wykaz obszarów chronionych oraz miejsc ich występowania znajduje się w Tabeli 10.

Tabela 10. Wykaz obszarów prawnie chronionych na terenie LGD.

Lp.	Nazwa chronionego obszaru	Położenie
Rezerваты przyrody		
1.	Miłachowo wraz z otuliną	Gmina Debrzno
2.	Dolina Gwdy	Gmina Czarne
3.	Jezioro Bardze Małe wraz z otuliną	Gmina Człuchów
4.	Jezioro Sporackie wraz z otuliną	Gmina Człuchów
5.	Sosny	Gmina Człuchów
6.	Osiedle Kormoranów	Gmina Przechlewo
7.	Przytoń	Gmina Przechlewo
8.	Jezioro Krasne wraz z otuliną	Gmina Przechlewo
9.	Bagnisko Niedźwiady	Gmina Przechlewo
10.	Jezioro Cęgi Małe wraz z otuliną	Gmina Koczała
11.	Bocheńskie Błoto wraz z otuliną	Gmina Rzeczenica
12.	Międzybórz	Gmina Rzeczenica

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej 2021-2027

Lp.	Nazwa chronionego obszaru	Położenie
13.	Cisy w Czarne	Gmina Rzeczenica
Obszary chronionego krajobrazu		
1.	Dolina rzeki Debrzynki	Gmina Debrzno
2.	Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy	Gmina Czarne
3.	Jezior Człuchowskich	Gmina Człuchów, Miasto Człuchów
4.	Okolice Jezior Krępsko i Szczytno	Gmina Człuchów, Gmina Przechlewo, Gmina Czarne, Gmina Rzeczenica, Gmina Koczała
5.	Na południowy wschód od Jeziora Bielsko	Gmina Rzeczenica
6.	Fragment Borów Tucholskich	Gmina Przechlewo, Gmina Koczała
7.	Źródłowy Obszar Brdy i Wieprzy na Wschód od Miastka	Gmina Koczała
Obszary Natura 2000		
1.	Dolina Szczyry [PLH220066]	Gmina Debrzno, Gmina Czarne
2.	Dolina Łobżonki [PLH300040]	Gmina Debrzno
3.	Dolina Debrzynki [PLH300047]	Gmina Debrzno
4.	Duży Okoń [PLH220059]	Gmina Człuchów
5.	Czerwona Woda pod Babilonem [PLH220056]	Gmina Człuchów, Gmina Przechlewo
6.	Jezioro Krasne [PLH220035]	Gmina Przechlewo
7.	Nowa Brda [PLH220078]	Gmina Przechlewo, Gmina Koczała
8.	Dolina Wieprzy i Studnicy [PLH220038]	Gmina Koczała
9.	Jezioro Dymno [PLH220069]	Gmina Koczała
10.	Sporysz [PLH220064]	Gmina Rzeczenica
Użytki ekologiczne		
1.	Mokradła nad Jeziorem Łazienkowski	Miasto Człuchów
2.	Mokradła Żurawie	Gmina Przechlewo
3.	Półwysep Dymin	Gmina Koczała
4.	Źródliko rz. Ruda	Gmina Koczała
5.	brak nazwy	Gmina Koczała

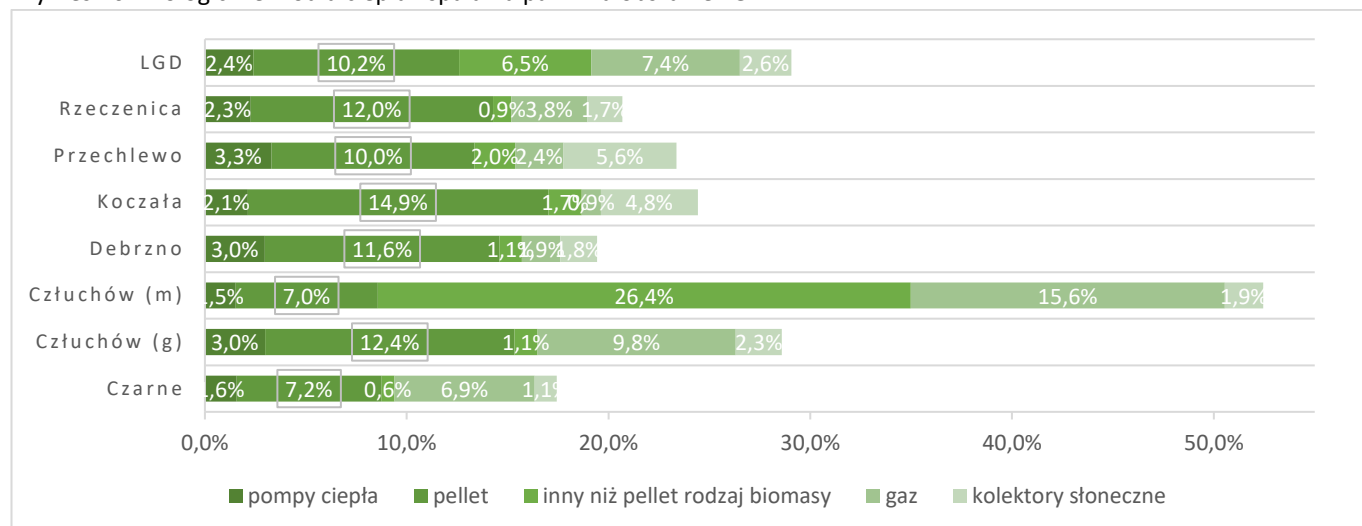
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych geoserwisu GDOŚ.

Występowanie ważnych i cennych obszarów chronionych stanowi o atrakcyjności lokalnego środowiska przyrodniczego, ale skutkuje jednocześnie potrzebą zapewnienia ich ochrony i racjonalnego zarządzania gospodarką turystyczną w ich obrębie. Podczas spotkań konsultacyjnych, m.in. z przedstawicielami lokalnych samorządów, zwrócono uwagę na rosnącą antropopresję na lokalne walory przyrodnicze ze strony turystów i koniecznością ukierunkowania ruchu turystycznego, aby temu przeciwdziałać i zachować cenne przyrodniczo obszary. Istotną kwestią było także zachowanie bioróżnorodności dla przyszłych pokoleń oraz ochrona jej przed gatunkami inwazyjnymi.

Jednym z elementów przeprowadzonego badania ankietowego była ocena proekologicznej działalności mieszkańców obszaru. Aspekt ten rozumiany jako wymiana źródeł ciepła na ekologiczne oraz montaż instalacji fotowoltaicznych i magazynów energii, został oceniony dobrze i bardzo dobrze przez 34% mieszkańców.

Jednak dane dotyczące stosowanych ekologicznych źródeł ciepła przez mieszkańców i podmioty z terenu LGD, pochodzące z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków, które przekazały poszczególne samorządy, nie są tak pozytywne. Jedynie niespełna 30% stosowanych źródeł ciepła stanowią źródła ekologiczne.

Wykres 26. Ekologiczne źródła ciepła i spalania paliw na obszarze LGD.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z CEEB otrzymanych od samorządów powiatu człuchowskiego.

W aspekt ochrony środowiska i klimatu na obszarze LGD sporo spostrzeżeń wniosły spotkania z mieszkańcami. Pokazały one niski poziom świadomości ekologicznej, wiedzy o ochronie przyrody i klimatu, w tym także wiedzy o lokalnych obszarach chronionych i walorach przyrodniczych. Zwrócono uwagę na konieczność dalszego rozwoju inwestycji w odnawialne źródła energii i możliwości jej magazynowania.

IV.1.10. Sytuacja ekonomiczna obszaru.

Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca LGD, obliczony jako średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR, według stanu na koniec 2020 r. wyniósł 1 433,91 zł (przy średniej obliczonej dla całego województwa 1 655,42 zł).

Tabela 11. Dochód podatkowy na obszarze LSR.

Gmina	Dochód podatkowy na 1 mieszkańca gminy (wskaźnik G)	Średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR
Człuchów (miasto)	1 665,88 zł	1 433,91 zł
Czarne	1 555,89 zł	
Człuchów	1 238,74 zł	
Debrzno	1 042,95 zł	
Koczała	1 486,46 zł	
Przechlewo	1 495,67 zł	
Rzeczenica	1 551,76 zł	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów.

Potwierdzeniem złej sytuacji obszaru jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, która wskazała, że 5 z 7 gmin obszaru LGD **zagrożonych jest trwałą marginalizacją** w okresie programowania 2021-2027. Definicja obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją obejmuje zróżnicowane przestrzennie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych skupiska gmin wiejskich i powiązanych z nimi funkcjonalnie małych miast, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych. W przypadku obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej jest to peryferyjne położenie poza obszarami największych aglomeracji, niekorzystna sytuacja demograficzna (starzenie się społeczeństwa, odpływ ludzi młodych i lepiej wykształconych osób, wyludnianie), a także słaby dostęp do podstawowych usług publicznych i duże zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej.

Jako jedną z przyczyn aktualnej ekonomicznej sytuacji obszaru jest niewątpliwie społeczno-ekonomiczne załamanie obszaru, które nastąpiło po 1991 r., czyli po likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych, które działały na terenie każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Skutkiem tego był wtedy wzrost bezrobocia i pojawienie się ubóstwa.

IV.1.11. Analiza SWOT.

Dane pochodzące ze statystyki, baz danych oraz ankiet mieszkańców, uzupełnione w ramach konsultacji społecznych, były punktem wyjścia do opracowania analizy SWOT dla obszaru LGD, którą przedstawia Tabela 12.

Tabela 12. Analiza SWOT i jej powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru.

MOCNE STRONY (<i>Strengths</i>)	SŁABE STRONY (<i>Weaknesses</i>)
<u>Przedsiębiorczość:</u> S1. brak uciążliwego przemysłu, obciążającego środowisko S2. działalność przedsiębiorstw społecznych realizujących cele społeczne S3. zapotrzebowanie na usługi skierowane do seniorów <u>Działalność sektora społecznego i społeczeństwo obywatelskie:</u> S4. większa od średniej wojewódzkiej liczba organizacji pozarządowych S5. aktywna działalność kół gospodyń wiejskich S6. działalność powiatowej rady młodzieżowej oraz młodzieżowych rad miejskich S7. działalność miejskich rad seniorów S8. funkcjonowanie powiatowej Rady Organizacji Pozarządowych S9. partnerstwo LGD, pozwalające na zacieśnienie współpracy międzygminnej i międzysektorowej, przekładające się na poprawę spójności i wzrost tożsamości mieszkańców regionu <u>Polityka społeczna:</u> S10. malejąca liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej S11. funkcjonowanie miejsc świadczących usługi społeczne S12. funkcjonowanie Klubów Senior+ oraz klubów wsparcia dziennego dla seniorów S13. relatywnie dobrze rozwinięty system instytucji społecznych działających w sferze instytucjonalnych usług społecznych S14. funkcjonowanie ośrodka wsparcia ekonomii społecznej <u>Dziedzictwo kulturowe i historyczne:</u> S15. istniejące dziedzictwo kulturowe: architektura sakralna (m.in. kościoły szachulcowe) S16. istniejące dziedzictwo historyczne (zamek, krzyżacki, mury obronne, baszta) S17. produkty lokalne oparte o tradycje regionu, w tym zarejestrowane produkty regionalne S18. marka lokalna wymagająca dalszego rozwoju i promocji <u>Dziedzictwo przyrodnicze i obszary atrakcyjne turystycznie:</u> S19. atrakcyjne zasoby przyrodniczo- krajobrazowe S20. duża liczba jezior i powierzchnia lasów S21. istniejąca oferta turystyki aktywnej opartej o zasoby naturalne	<u>Sytuacja demograficzna:</u> W1. niekorzystne wskaźniki demograficzne, powodujące zmniejszenie liczby ludności (ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji, rosnące obciążenie demograficzne osobami w wieku poprodukcyjnym) W2. odpływ z obszaru LGD ludzi młodych (osób do 25 roku życia), w tym wykształconych, co wpływa na wymywanie się kapitału ludzkiego W3. dużo szybciej postępujące zjawisko starzenia się społeczności, zintensyfikowane przez emigrację ludzi młodych W4. mało atrakcyjna oferta rynku pracy dla ludzi młodych <u>Przedsiębiorczość:</u> W5. niższy od średniej wojewódzkiej poziom rozwoju przedsiębiorczości, mierzony wskaźnikiem liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców W6. niski potencjał lokalnych przedsiębiorstw do generowania nowych miejsc pracy W7. niewystarczająca liczba usług komercyjnych skierowanych i dopasowanych do osób starszych (związanych z codziennym życiem, a także opieką) <u>Rynek pracy:</u> W8. wysokie bezrobocie rejestrowe na tle województwa W9. rosnący udział kobiet, wśród osób bezrobotnych (szczególnie kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka) W10. trudności ze znalezieniem satysfakcjonującej pracy oraz ograniczone możliwości rozwoju zawodowego W11. niedopasowanie kwalifikacji i kompetencji mieszkańców do potrzeb lokalnego rynku pracy <u>Działalność sektora społecznego i społeczeństwo obywatelskie:</u> W12. słaba aktywność społeczna i publiczna mieszkańców (szczególnie ludzi młodych), wypalenie się liderów i brak nowych W13. słabnąca aktywność organizacji pozarządowych W14. słaba współpraca mieszkańców na rzecz planowania rozwoju lokalnego W15. brak w regionie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego <u>Polityka społeczna:</u>

S22. peryferyjne położenie, w oddaleniu od dużych aglomeracji <u>Obszary wiejskie, rolnictwo i rynek rolny:</u> S23. duża liczba małych gospodarstw rolnych jako potencjał do rozwoju pozarolniczych funkcji w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych S24. wykorzystanie dostępności upraw sadowniczych i ogrodniczych do powstania krótkich łańcuchów dostaw <u>Ochrona przyrody i odnawialne źródła energii</u> S25. występowanie obszarów prawnie chronionych na obszarze wszystkich gmin LGD (rezerwat przyrody, Obszary Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu) S26. warunki lokalizacyjne i środowiskowe sprzyjające rozwojowi odnawialnych źródeł energii (wiatry, nasłonecznienie)	W16. zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z usług pomocy społecznej W17. niedostateczny rozwój lub i ograniczony dostęp do usług społecznych w formie zdeinstytucjonalizowanej W18. niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej zwłaszcza na potrzeby deinstytucjonalizacji usług społecznych W19. znaczna liczba rodzin wymagających wsparcia z uwagi na długotrwałą i ciężką chorobę oraz niepełnosprawność, a także problemy opiekuńczo-wychowawcze W20. znaczny udział osób niepełnosprawnych prawnie lub biologicznie wśród seniorów W21. niska trwałość realizowanych projektów w zakresie włączenia społecznego W22. niewystarczająca liczba działań skierowanych na aktywizację seniorów w stosunku do potrzeb w tym zakresie W23. niewystarczające wsparcie opiekunów osób starszych, niepełnoprawnych i długotrwale chorych, w tym w ramach opieki wytchnieniowej <u>Dziedzictwo kulturowe i historyczne:</u> W24. niewystarczająca rozpoznawalność marki lokalnej <u>Dziedzictwo przyrodnicze i obszary atrakcyjne turystycznie:</u> W25. zły stan infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej, w tym zlokalizowanej przy jeziorach W26. niewystarczająca ilość miejsc noclegowych W27. zbyt niska jakość oraz zakres usług świadczonych w części obiektów noclegowych W28. mało elastyczna oferta turystyczna, brak nowych innowacyjnych usług i atrakcji turystycznych W29. niedobór infrastruktury rekreacyjnej i ograniczony dostęp do usług czasu wolnego skierowanych do mieszkańców W30. niedostatek infrastruktury ukierunkowującej ruch turystyczny oraz oznakowania walorów i atrakcji turystycznych W31. niewystarczająca promocja Ziemi Człuchowskiej w regionie i w kraju <u>Obszary wiejskie, rolnictwo i rynek rolny:</u> W32. niewystarczająco skoordynowana międzysektorowa promocja walorów turystycznych i kulturowych regionu W33. przewaga małych gospodarstw rolnych (szczególnie o wielkości ekonomicznej nie przekraczającej 25 tys. euro W34. brak rozwiniętej sprzedaży bezpośredniej lokalnych produktów rolnych (od rolnika/producenta do klienta), mimo posiadanych zasobów tych produktów
--	--

	<u>Ochrona przyrody i odnawialne źródła energii:</u> W35. rosnące zanieczyszczenie środowiska naturalnego W36. rosnąca antropopresja na walory przyrodnicze ze strony ruchu turystycznego W37. rosnące zagrożenie lokalnej bioróżnorodności rozprzestrzeniającymi się inwazyjnymi gatunkami, szczególnie roślin W38. niewystarczająca liczba źródeł energii opartych o OZE, zwłaszcza u indywidualnych mieszkańców W39. niewystarczająca wiedza mieszkańców na temat ochrony środowiska, w tym posiadanych walorów przyrodniczych i obszarów chronionych
Szanse (Opportunities)	Zagrożenia (Threats)
O1. wzrost popularności pracy zdalnej O2. rozwój technologii informacyjnych umożliwiających pracę i prowadzenie działalności poza obszarami wielkomiejskimi O3. rosnące zapotrzebowanie na usługi społeczne świadczone m.in. przez CUS-y O4. niskie zanieczyszczenie środowiska naturalnego O5. zmiana preferencji turystycznych i kierunków podróży turystów na miejsca na uboczu, rzadziej odwiedzane (turystyka kameralna) O6. spadek zainteresowania turystyki trzech "S" (see, sand, sun) O7. wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku O8. zwiększające się zainteresowanie obszarem przez turystów O9. nowe trendy turystyczne (wyjazdy wielopokoleniowe) O10. dostępność zewnętrznych źródeł finansowania, w tym UE	T1. zmiana modelu życia (mniejsza dietność) T2. niewystarczające kadry pomocy społecznej (usługi społeczne) T3. wzrost zagrożeń o charakterze behawioralnym (uzależnienie od smartfonów, komputerów wśród dzieci i młodzieży) T4. degradacja środowiska naturalnego, w tym walorów turystycznych i przyrodniczych T5. zmiany prawa mające wpływ na ograniczenie rozwoju odnawialnych źródeł energii T6. wpływ pandemii Covid na lokalną branżę turystyczną i okołoturystyczną T7. wzrost konkurencji sąsiednich regionów, zwłaszcza w zakresie świadczenia usług turystycznych T8. turystyka skoncentrowana na sezonie letnim T9. wpływ wojny w Ukrainie na sytuację gospodarczą w kraju i na świecie T10. wysoka inflacja i jej wpływ na funkcjonowanie lokalnych przedsiębiorców T11. wzrost cen surowców, energii i paliw i ich znaczny wpływ na sytuację materialną mieszkańców i turystów T12. zmieniające się przepisy i zasady wdrażania funduszy UE w Państwie T13. zmiana prawa podatkowego w Polsce i ich wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie spotkań z społecznością lokalną.

IV.1.12. Identyfikacja problemów i potrzeb regionu.

Przeprowadzona w sposób partycypacyjny analiza potrzeb i potencjału LSR pozwoliła rozpoznać endogeniczne zasoby obszaru oraz wyzwania i bariery rozwojowe, które zostały zebrane w analizie SWOT. Najważniejsze z nich zostały przeformułowane na obszary problemowe, z którymi zmagają się mieszkańcy i obszar LGD. Diagnoza obszaru oraz spotkania z lokalną społecznością pokazały m.in. problemy z **dostępnością** do infrastruktury oraz usług, w szczególności w zakresie turystyki, rekreacji, czasu wolnego, usług społecznych, usług dla seniorów, co miało wpływ na konstrukcję obszarów problemowych. Dane zebrane podczas analizy obszaru oraz spotkań z mieszkańcami i przedstawicielami branży turystycznej uwiaryściły także **brak innowacyjnych elementów** w kontekście lokalnych usług turystycznych, co sprawia że są one niedopasowane do oczekiwań turystów i aktualnych trendów. Mieszkańcy wskazali także brak innowacji w działaniach o wymiarze społecznym, które miałyby wpływ na jakość życia społeczności lokalnej i zaspokajania jej potrzeb.

Wskazanie, które problemy i potrzeby (słabe strony) oraz zasoby i potencjał (mocne strony) stały się podstawą zdiagnozowanych obszarów problemowych zawiera Tabela 13.

Tabela 13. Powiązanie sformułowanych obszarów problemowych z analizą SWOT.

Zdiagnozowany obszar problemowy	Powiązanie z analizą SWOT
Nieadekwatna do posiadanych walorów przyrodniczych i kulturalnych atrakcyjność turystyczna, rekreacyjna i kulturalna	mocne strony: S1, S5, S9, S15 – S23 słabe strony: W24 – W31, W33 szanse: O4 – O9 zagrożenia: T6 – T8, T10, T11, T13
Niewystarczający dostęp do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	mocne strony: S2, S3, S11 – S14, S24 słabe strony: W1, W3, W7, W16 – W20, W23, W29, W34 szanse: O3 zagrożenia: T1 – T3
Niewystarczająca aktywność społeczna i publiczna mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych	mocne strony: S4 – S6, S9, słabe strony: W12 – W15, W22
Rosnące zanieczyszczenie środowiska oraz niewystarczająca ochrona środowiska naturalnego i bioróżnorodności	mocne strony: S25, S26 słabe strony: W35 – W39 zagrożenia: T4, T5

Źródło: opracowanie własne.

Pierwszym zdiagnozowanym obszarem problemowym jest **nieadekwatna do posiadanych walorów przyrodniczych i kulturowych atrakcyjność turystyczna, rekreacyjna i kulturalna** Ziemi Człuchowskiej. Obszar objęty LSR posiada atrakcyjne zasoby przyrodniczo-krajobrazowe oraz obiekty dziedzictwa kulturowego i historycznego, jednak boryka się on z niedoinwestowaniem w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji (zły stan infrastruktury turystycznej, niewystarczające, mało elastyczne i mało innowacyjne usługi turystyczne, niewystarczająca promocja). Poza dziedzictwem materialnym obszar LGD posiada ogromny potencjał społeczny jakim jest aktywność kół gospodyń wiejskich i seniorów oraz ilość organizacji pozarządowych, które oczekują wsparcia finansowego ukierunkowanego na kultywowanie i propagowanie posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Kolejnym obszarem problemowym zidentyfikowanym w ramach prac nad kierunkami działań LSR jest **niewystarczający dostęp do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym**. Obszar ten został sformułowany głównie w oparciu o niekorzystną sytuację demograficzną obszaru dotyczącą w szczególności postępującego zjawiska starzenia się społeczności, zapotrzebowania na usługi komercyjne skierowane do seniorów oraz niewystarczającej dostępności do usług społecznych (dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, dzieci i młodzieży z rodzin wieloprotymowych) oraz infrastruktury, w której mogą być one świadczone.

Elementem wyznaczającym ten obszar problemowy był także niedobór infrastruktury rekreacyjnej i usług czasu wolnego skierowanych do mieszkańców, który po części ma także wpływ na odpływ młodych ludzi do większych aglomeracji miejskich.

Przy konstruowaniu tego obszaru wzięto także po uwagę brak rozwiniętych usług w zakresie sprzedaży bezpośredniej lokalnych produktów rolnych, pomimo posiadanych zasobów (uprawy sadownicze i ogrodnicze).

Trzecim obszarem problemowym, który został zdiagnozowany jest **niewystarczająca aktywność społeczna i publiczna mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych**. Analiza potrzeb i potencjału obszaru wskazała na spadającą aktywność społeczną i publiczną mieszkańców (szczególnie ludzi młodych), słabnącą współpracę mieszkańców oraz wypalenie się liderów lokalnych, pomimo posiadanych zasobów w postaci liczby organizacji pozarządowych występujących na obszarze oraz funkcjonowania powiatowej Rady Organizacji Pozarządowych. Do rozwiązania tego obszaru problemowego wykorzystany zostanie potencjał jakim jest partnerstwo LGD, we współpracy m.in. z radami młodzieżowymi.

Ostatnim obszarem problemowym zidentyfikowanym na obszarze jest **rosnące zanieczyszczenie środowiska oraz niewystarczająca ochrona środowiska naturalnego i bioróżnorodności**. Ważnym aspektem mającym wpływ na skonstruowanie tego obszaru problemowego jest występowanie na terenie LGD obszarów prawnie chronionych takich jak rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu i Obszary Natura 2000

w powiązaniu z problemem związanym z rozprzestrzenianiem się inwazyjnych gatunków roślin na tych terenach oraz rosnąca antropopresją ze strony ruchu turystycznego, które mają wpływ na zanikanie lokalnej bioróżnorodności.

Ponadto pomimo występowania na terenie LGD dogodnych warunków lokalizacyjnych sprzyjających rozwojowi odnawialnych źródeł energii, w szczególności instalacji paneli fotowoltaicznych, liczba źródeł energii opartych o OZE jest niewielka, co przekłada się na dalsze rosnące zanieczyszczenie środowiska naturalnego.

IV.2. Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji strategii.

Na podstawie informacji zebranych w diagnozie obszaru wytypowano grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR. Jako ważne dla rozwoju obszaru zdiagnozowane zostały następujące grupy: ludzie młodzi do 25 r.ż., seniorzy (osoby powyżej 60 r.ż.), osoby z niepełnosprawnościami oraz rolnicy z małych gospodarstw.

Ludzie młodzi (do 25 roku życia)

Jest to grupa szczególnie istotna z punktu widzenia realizacji LSR, ze względu na konieczność zatrzymania, a przynajmniej zmniejszenia jej odpływu z terenu LGD. Diagnoza w zakresie sytuacji demograficznej pokazała, że liczebność tej grupy, w stosunku do pozostałych, zmniejszyła się najbardziej na przestrzeni 9 lat. Wpływ na ten stan rzeczy ma ujemny przyrost naturalny oraz migracje. Według mieszkańców przyczyną wyjazdu ludzi młodych z terenu LGD są problemy ze znalezieniem odpowiedniej pracy (zgodnej z wyuczonym zawodem, możliwościami rozwoju oraz satysfakcjonujących zarobkach). Tym bardziej, że grupa ta charakteryzuje się największą mobilnością i gotowością do migracji zarobkowych. Innym powodem jest niewystarczająca oferta obszaru jako miejsca zamieszkania – problemy z dostępnością do usług (m.in. czasu wolnego) oraz infrastruktury publicznej.

Odpływ z terenu ludzi młodych rodzi konsekwencje dla obszaru m.in. w zakresie przyrostu naturalnego, rynku pracy (niedobór pracowników, w tym wykwalifikowanych). Poważnym skutkiem zmniejszającej się liczby osób młodych na obszarze jest przyspieszony proces starzenia się społeczeństwa obszaru LGD.

Seniorzy (osoby starsze, które ukończyły 60. rok życia)

Grupa ta jest szczególnie istotna z punktu widzenia realizacji LSR, a jednocześnie grupa w niekorzystnej sytuacji zagrożona wykluczeniem społecznym. Grupa ta jest ważna dla obszaru, ponieważ stanowi już ponad 20% ludności obszaru, a według prognoz GUS ma się ona stale powiększać. Zjawisko starzenia się społeczeństwa na obszarze LGD jest znacznie większe niż w województwie pomorskim. Większa liczba seniorów na obszarze przekłada się na większą ich liczbę tych osób korzystającą z pomocy społecznej, m.in. w powiązaniu z niepełnosprawnością lub długotrwałą chorobą. W związku z ogólnopolskim problemem starzenia się społeczeństwa polityka państwa w zakresie usług społecznych została ukierunkowana na ich deinstytucjonalizacji. Jednym z założeń tej polityki jest zachowanie aktywności życiowej przez seniorów (w zakresie sprawności fizycznej, umysłowej i fizycznej), poprzez udział m.in. różnego rodzaju inicjatywach m.in. klubach seniora, klubach wsparcia dziennego. Niestety na obszarze LGD dostępność tych miejsc jest niewystarczająca. Diagnoza, jak i rozmowy z samymi seniorami, wykazały także poważne braki w usługach skierowanych do osób starszych, również komercyjnych. Brak jest zarówno usług społecznych jak i komercyjnych, które mogą wesprzeć seniorów w ich codziennym funkcjonowaniu. W przypadku usług komercyjnych seniorzy, pomimo że są liczną grupą czują się zapomniani przez przedsiębiorców, którzy nie dostosowują swoich usług do ich potrzeb.

Osoby z niepełnosprawnościami

Jest to grupa znajdująca się w niekorzystnej sytuacji ze względu na zagrożenie wykluczeniem społecznym. Analiza obszaru pokazała, że coraz więcej osób z niepełnosprawnościami jest beneficjentami ośrodków pomocy społecznej. Ma to niewątpliwie związek z trudną sytuacją finansową tych osób, ich rodzin/ opiekunów, którzy ze względu na brak usług społecznych skierowanych do nich rezygnują z pracy zarobkowej. Wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami w grupie korzystających z pomocy społecznej związany jest także efektem starzenia się społeczeństwa, ponieważ wśród seniorów znacznie częściej występuje jakiś rodzaj niepełnosprawności. Podczas spotkań z mieszkańcami zwrócono także uwagę na problem grupy w zakresie dostosowania infrastruktury publicznej do osób z niepełnosprawnościami (podjazdy, poręcze, chodniki).

Rolnicy z małych gospodarstw rolnych

Grupa zdiagnozowana jako znajdująca się w niekorzystnej sytuacji ze względu na zagrożenie wykluczeniem społecznym i ubóstwem. Obszar LGD charakteryzuje się znaczną liczbą małych gospodarstw, dla których produkcja rolnicza nie jest wystarczającą do utrzymania rodziny. Ponadto przeważająca liczba niewielkich gospodarstw jest też źródłem ukrytego bezrobocia.

Potencjał tych gospodarstw nie jest obecnie w pełni wykorzystywany. Niewielka liczba małych gospodarstw prowadzi dodatkowe usługi w ramach agroturystyki czy gospodarstw agroturystycznych, pomimo, że obszar LGD ma warunki do rozwoju turystyki wiejskiej. Ponadto gospodarstwa rolne z obszaru LGD są bogate w zasoby produktów pochodzących z upraw sadowniczych i ogrodnich, co daje szansę na rozwój krótkich łańcuchów żywnościowych.

Informacja o dedykowanym wsparciu i stosowanym podejściu do grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR znajduje się w rozdziale VI Cele i wskaźniki.

IV.3. Możliwości wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw.

Zdiagnozowane na obszarze zakresy problemowe będą mogły być rozwiązywane w formie wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw. Wsparcie to będzie mogło być bezpośrednio finansowane z funduszy EFSI w ramach operacji w partnerstwie jak i projektów partnerskich, szczególnie w zakresie usług i infrastruktury społecznej oraz aktywizacji seniorów i ludzi młodych do 25 r.ż.

Ponadto LGD może pozyskać dodatkowe środki, które będą przyczyniać się do rozwiązania problemów obszaru, nie tylko poprzez samodzielne projekty LGD, ale także partnerstwo w projektach lokalnych i ponadlokalnych. LGD będzie mogło m.in. podejmować współpracę z lokalnymi samorządami w projektach, które będą realizowane w ramach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice-Człuchów oraz Partnerstwa Obszaru Funkcjonalnego Środkowe Pomorze – część środkowa.

W przypadku ponadlokalnych inicjatyw LGD będzie kontynuować współpracę z innymi organizacjami z terenu województwa pomorskiego w zakresie Funduszu Akumulator Społeczny. Partnerstwo w ramach tego funduszu pozwala jednocześnie, na obszarze LGD, wspierać lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, które mogą w ramach niego ubiegać się o dofinansowanie swoich projektów.

LGD zamierza dalej współpracować także w ramach ponadlokalnej, ogólnopolskiej inicjatywy Działaj Lokalnie. Dzięki niej podobnie jak w przypadku Funduszu Akumulator Społeczny, możliwe będzie wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych podejmowanych przez mieszkańców, grupy nieformalne i organizacje pozarządowe.

V. Spójność, komplementarność i synergia.

V.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami/ programami dotyczącymi obszaru działania LGD.

Proces opracowania LSR wymaga tego, żeby była ona w pełni zgodna i nie wykazywała sprzecznych zapisów z dokumentami strategicznymi na poziomie wyższym tzn. regionalnymi oraz krajowymi. W ramach prac nad celami i przedsięwzięciami przedmiotowej strategii LGD dokonała szczegółowej analizy jej zgodności i komplementarności z założeniami dokumentów strategicznych istniejących na poziomie regionalnym i krajowym.

Wypracowana w sposób partycypacyjny strategia jej struktura, założenia, przygotowanie, forma, cele, przedsięwzięcia są spójne z instrumentem interwencji, jakim jest Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) oraz celami szczegółowymi, priorytetami programów bezpośrednio finansującymi LSR, a mianowicie:

- ▶ **Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027**, z dwoma celami szczegółowymi:
 - SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
 - SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równowagi płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa;
- ▶ **Funduszami Europejskimi dla Pomorza 2021-2027**, z trzema priorytetami:
 - Priorytet 2 Fundusze europejskie dla zielonego Pomorza (CP2) – EFRR;
 - Priorytet 5. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) – EFS+;
 - Priorytet 6. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) – EFRR.

LSR wykazuje komplementarność i synergię z ww. dokumentami, ponieważ odpowiada na zdiagnozowane potrzeby, jest ukierunkowana na rozwój lokalny bazujący na aktywizacji oraz włączeniu społecznym przy wykorzystaniu miejscowych zasobów. W zaplanowanych zakresach wsparcia kładzie nacisk na wykorzystanie innowacji, rozwiązań cyfrowych, współpracy, realizacji projektów partnerskich z poszanowaniem środowiska i zasady DNSH „nie czyni poważnych szkód” (ang. do no significant harm).

Cele LSR są spójne z celami szczegółowymi i priorytetami PS WPR i wzajemnie się uzupełniają.

Tabela 14. Powiązanie celów LSR z celami i priorytetami PS WPR.

Cele LSR	Zgodność z celami szczegółowymi i priorytetami PS WPR
Cel 1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa.	CS 8.P4 CS 8.P7
Cel 2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	CS 8.P8 CS 8.P11 CS 8.P10
Cel 3. Wzmacnianie kapitału społecznego.	CS 8.P12 CS 8.P13

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy dokumentu strategicznego PS WPR 2023-2027.

Wsparcie ukierunkowane na rozwój turystyki i rekreacji na obszarze LGD oraz poprawę dostępu do usług turystycznych i okołoturystycznych, jak i inwestycje w zakresie budowy/ modernizacji infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, będzie realizowane w ramach celu 1. *Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego*, co ma swoje odzwierciedlenie w priorytecie CS8.P4. (PS WPR) *Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej* oraz CS8.P7. *Poprawa dostępu do usług komercyjnych*. W ramach ww. celu spójnego z CS8.P7 *Poprawa dostępu do usług związanych z rolnictwem i leśnictwem, dywersyfikacja dochodów gospodarstw* oraz CS8.P9 *Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikacja dochodów* zaplanowano wsparcie ukierunkowane dla zdiagnozowanej grupy znajdującej się w niekorzystnej sytuacji tj. rolników z małych gospodarstw rolnych, którzy będą mogli ubiegać się o rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. W ramach tego celu będą wspierane również działania polegające na kultywowaniu i propagowaniu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego co wskazuje na spójność z

CS 8.P11. *Stymulowanie rozwoju lokalnego przez zastosowanie rozwiązań innowacyjnych, w tym cyfrowych, oraz z wykorzystaniem potencjału endogenicznego.*

W związku z peryferyjnym położeniem powiatu człuchowskiego oraz sytuacją demograficzną i społeczno-ekonomiczną obszaru w przedmiotowej strategii w ramach zaplanowanych zakresów wsparcia planowana jest poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – cel szczegółowy 2. *Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.* Ww. cel jest spójny z priorytetem dokumentu strategicznego CS 8.P10. *Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich* oraz CS 8.P7.

Cel 3. *Wzmacnianie kapitału społecznego*, który został określony w LSR jest spójny z CS 8.P12. *Zaangażowanie osób młodych w życie lokalnych społeczności, w tym uczestnictwo w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności.* Jest to odpowiedź na zdiagnozowaną na obszarze dużą depopulację związaną z odpływem ludzi młodych do dużych aglomeracji miejskich, oddalonych od powiatu człuchowskiego. Ww. cel jest również spójny z CS 8.P10, ponieważ będzie integrował, aktywizował oraz włączał zdiagnozowane grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR (seniorów, ludzi młodych poniżej 25 r.ż.) oraz wykluczone w życie społeczne. Ponadto nastąpi rozwój wiedzy/umiejętności w zakresie cyfryzacji, ochrony środowiska, wykorzystania innowacyjnych metod współpracy i integracji społeczności lokalnej, wskazujący spójność z CS 8.P13 *Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat.*

W ramach wdrażania RKLS na obszarze powiatu człuchowskiego zaplanowane w LSR cele będą finansowane także z funduszy regionalnych. W związku z tym przedmiotowa strategia jest spójna, komplementarna i przyczynia się do realizacji celów i priorytetów programu regionalnego województwa pomorskiego.

Tabela 15. Zgodność celów LSR z priorytetami FEP 2021-2027.

Cele LSR	Priorytet FEP 2021-2027
Cel 1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa.	Priorytet 6. Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) - EFRR
Cel 2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Priorytet 5 Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) - EFS+ Priorytet 6 Fundusze europejskie dla silnego społecznie Pomorza (CP4) – EFRR
Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności	Priorytet 2. Fundusze europejskie dla zielonego Pomorza (CP2) - EFRR

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy programu regionalnego FEP 2021-2027.

Tabela 16. Wykaz spójności przedsięwzięć LSR z celami szczegółowymi FEP 2021-2027.

Przedsięwzięcie LSR	Cel szczegółowy FEP 2021-2027
1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk 1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej	Cel szczegółowy (vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych
2.1. Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	Cel szczegółowy (k) zwiększenie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej
2.2. Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	Cel szczegółowy (iii) wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanej, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne

Przedsięwzięcie LSR	Cel szczegółowy FEP 2021-2027
4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej	Cel szczegółowy (ii) wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001, w tym z określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju
4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo	Cel szczegółowy (vii) wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich oraz ograniczenie wszelkich rodzajów zanieczyszczeń

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy programu regionalnego FEP 2021-2027.

Lokalna Strategia Rozwoju jest komplementarna i stanowi synergię w odniesieniu do realizacji celów strategicznych i operacyjnych **Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 oraz Regionalnych Programów Strategicznych**. To współdziałanie widoczne jest w zgodności celów LSR ze wszystkimi celami strategicznymi strategii wojewódzkiej:

- ▶ **cel strategiczny 1. Trwałe bezpieczeństwo** w ramach przedmiotowego celu określony został cel operacyjny 1.1 *Bezpieczeństwo środowiskowe*, na który składa się następujący kierunek działania w zakresie różnorodności biologicznej i zasobów przyrodniczo-krajobrazowej, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów objętych formami przyrody, korytarzy ekologicznych oraz krajobrazów priorytetowych. Ma to swoje odzwierciedlenie w zapisach LSR w postaci celów/ zakresów wsparcia dotyczących ochrony środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności Ziemi Człuchowskiej (cel 4) obszarów cennych przyrodniczo oraz ukierunkowania projektów (lokalne kryteria wyboru) na wykorzystanie zasobów przyrodniczych ich ochrony. Cel 4 LSR jest zgodny również z Regionalnym Programem Strategicznym w zakresie bezpieczeństwa środowiskowego i energetycznego, Priorytet 1.2 Różnorodność biologiczna i krajobraz oraz Priorytet 2.1 Czysta energia.

W ramach celu operacyjnego 1.2 *Bezpieczeństwo energetyczne i kierunki działania w zakresie rozwoju OZE m.in.* poprzez wzmacnianie energetyki obywatelskiej, w tym w połączeniu z likwidacją źródeł tzw. niskiej emisji, a także tworzenie wysp energetycznych, klastrów energii oraz spółdzielni energetycznych zachodzi spójność i synergia współdziałania z LSR. Ukazuje to również cel 4 ukierunkowany w przedsięwzięciu pn. *Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej* na obszarze Ziemi Człuchowskiej.

- ▶ **cel strategiczny 2. Otwarta Wspólnota regionalna** w ramach którego został określony cel operacyjny 2.2 *Wrażliwość społeczna* ukierunkowany na następujące działania w zakresie:

- rozwoju usług społecznych (w tym kadry i infrastruktury), w szczególności w formule zdeinstytucjonalizowanej, przy wykorzystaniu potencjału PES i NGO, na rzecz rodzin, osób z niepełnosprawnościami, osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunów oraz seniorów;
- likwidacji barier instytucjonalnych i fizycznych w dostępie do wszystkich usług publicznych, m.in. poprzez stosowanie zasad projektowania uniwersalnego; aktywizacji i (re)integracji społecznej oraz zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunów, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, kobiet, dzieci i młodzieży; ma również odzwierciedlenie w LSR w celu 2 *Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*. W tym celu wprost kierowane są działania/ projekty polegające na stworzeniu dostępności do usług zdeinstytucjonalizowanych, dostosowanych, wynikających z potrzeb zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji: seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz znajdujących się w trudnej sytuacji - dzieci i młodzieży z rodzin wieloprotblemowych.

Cel 2 LSR jest zgodny również z Regionalnym Programem Strategicznym w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej, tytuł „Zintegrowany rozwój infrastruktury i usług społecznych w województwie pomorskim”, zakres: Realizacja usług świadczonych w środowisku lokalnym w zakresie wsparcia osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, w szczególności osób długotrwale i ciężko chorych, osób z niepełnosprawnościami, seniorów oraz dzieci i młodzieży objętych wsparciem wynikającym z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jak również osób w kryzysie bezdomności, osób w kryzysie psychicznym i in.

cel strategiczny 3. Odporna gospodarka w ramach którego został sprecyzowany cel operacyjny 3.3 *Oferta turystyczna i czasu wolnego* ukierunkowany na poprawie jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów. Jest to komplementarne z celami i kierunkami działań w LSR w szczególności z celem 1 *Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa*, gdzie głównymi zakresami operacji będzie infrastruktura kąpieliskowa, podążanie za nowymi trendami w turystyce, a tym samym tworzenie nowej oferty spędzania wolnego czasu do którego przyczyni się inwestowanie w infrastrukturę ścieżek konnych i karawaningowych. Ww. cel jest zgodny z Regionalnym Programem Strategicznym w zakresie gospodarki, rynku pracy, turystyki i oferty czasu wolnego w szczególności z wskazanymi w RPS przedsięwzięciami strategicznymi, tj. Pomorska Turystyka Konna, Pomorskie Kąpieliska. **Spójność z innymi ponadlokalnymi i terytorialnymi strategiami.**

Na obszarze LGD realizowane są dwa partnerstwa: pierwsze partnerstwo utworzone w ramach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice-Człuchów (w skład tego partnerstwa z obszaru LGD wchodzi gmina miejsca Człuchów oraz gmina wiejska Człuchów), które są na etapie przygotowywania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice-Człuchów. Drugie partnerstwo, w skład którego wchodzi gminy z obszaru LGD (Czarne, Rzeczenica, Przechlewo, Koczała) to Partnerstwo Obszaru Funkcjonalnego Środkowe Pomorze – część środkowa, które przygotowało Strategię terytorialną. Z dokonanej analizy wynika, że planowane działania w LSR są komplementarne względem powyższych dokumentów i dzięki współdziałaniu różnych czynników - synergii, oddziaływanie na obszar będzie skuteczniejsze.

Tabela 17. Analiza komplementarności i synergii celów i przedsięwzięć planowanych w LSR z innymi ponadlokalnymi i terytorialnymi strategiami.

Cele i przedsięwzięcia LSR	Obszary tematyczne przedsięwzięć Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice – Człuchów	Cele szczegółowe i operacyjne Strategii Terytorialnej Partnerstwa Obszaru Funkcjonalnego Środkowego Pomorza
Cel: 4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności, Przedsięwzięcie: 4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej	Obszar tematyczny przedsięwzięcia: Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych	Cel szczegółowy środowiskowo-przestrzenny: Dostępność przestrzeni, Cel operacyjny: Rozwinięta infrastruktura ekologiczna
Cel: 4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności, Przedsięwzięcie: 4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo	Obszar tematyczny przedsięwzięcia: Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia	
Cel: 3. Wzmacnianie kapitału społecznego, Przedsięwzięcie: 3.1 Aktywizacja i integracja seniorów, 3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych		Cel szczegółowy społeczny: Wysoka jakość usług dla mieszkańców, cel operacyjny: 1.1 Integracja i aktywizacja mieszkańców Cel operacyjny: 1.3 Współpraca międzysektorowa
Cel: 1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa, Przedsięwzięcie: 1.1 Rozwój małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, 1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, 1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk		Cel szczegółowy środowiskowo-przestrzenny: Dostępność przestrzeni, Cel operacyjny: 1.2 Zrównoważona turystyka Cel operacyjny: Rozwinięta infrastruktura ekologiczna

Cele i przedsięwzięcia LSR	Obszary tematyczne przedsięwzięć Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Chojnice – Człuchów	Cele szczegółowe i operacyjne Strategii Terytorialnej Partnerstwa Obszaru Funkcjonalnego Środkowego Pomorza
Cel: 2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, Przedsięwzięcie: 2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw		CEL SZCZEGÓŁOWY: GOSPODARCZY Zrównoważony rozwój przedsiębiorczości 1.1 Cel operacyjny: gospodarczy Rozwinięty rynek produktów lokalnych
Cel: 2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, Przedsięwzięcie: 2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wielkoprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	Obszar tematyczny przedsięwzięcia: Zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej.	CEL SZCZEGÓŁOWY: SPOŁECZNY Wysoka jakość usług dla mieszkańców 1.2 Cel operacyjny: społeczny Wysoka jakość usług publicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy dokumentów.

Inne źródła finansowania celów/ przedsięwzięć w LSR.

W ramach realizacji planowanych celów/przedsięwzięć LGD będzie ubiegać się o wsparcie z innych programów, dostępnych funduszy, tak żeby zrealizować zdiagnozowane na obszarze potrzeby wskazane przez społeczność lokalną.

Tabela 18. Wykaz innych źródeł finansowania celów/ przedsięwzięć.

Przedsięwzięcie LSR	Inne źródło finansowania: program/ strategia
1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Konkursy na realizację zadań publicznych (Ministerstwo Sportu i Turystyki)
1.6 Kulturowanie i propagowanie dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego	Program: Działaj Lokalnie (środki Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności), Program: EtnoPolska (Narodowe Centrum Kultury)
2.1 Rozwój równego dostępu do usług służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	Konkurs w ramach pożytku publicznego, nazwa zadania: Działania na rzecz osób niepełnosprawnych (Gmina Człuchów)
2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	Programu: „Dostępna przestrzeń publiczna” Państwowy Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PEFRON)
3.1 Aktywizacja i integracja seniorów	Programu wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025. Złoty wiek (Fundacja Wspólnota Pokoleń)
3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych	Nowy Akumulator Społeczny – konkurs młodzieżowy (FIO). Równać szanse (środki Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności)
4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo	Program: Edukacja ekologiczna (Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Gdańsk)

Źródło: Opracowanie własne.

Ponadto zdiagnozowana grupa wymagająca wsparcia tj. ludzie młodzi poniżej 25 r.ż. będzie wspierana dzięki udziałowi LGD w programie stypendialnym: Stypendia Pomostowe: wsparcie finansowe na I rok studiów.

V.2. Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

LGD opracowując cele oraz przedsięwzięcia planowane do realizacji w ramach LSR kierowało się ideą podejścia zintegrowanego w celu poprawy jakości życia mieszkańców przy aktywnej współpracy i zaangażowaniu

sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, jak i partnerów LGD, którzy należą do tych sektorów. Przyczyniło się to do wypracowania celów, w ramach których każdy z sektorów realizując własne cele, przyczyni się do lepszego wykorzystania posiadanych zasobów obszaru i wzmocni w ten sposób zakładany efekt synergii. Wzajemna współpraca przyczyni się do wykreowania liderów, podniesienia świadomości mieszkańców, ich aktywizacji i integracji, nabycia nowych umiejętności oraz współdziałania.

W przedmiotowej strategii integracja występuje na poziomie podmiotowym, gdzie planowane do realizacji działania będą realizowane przez podmioty wywodzące się z trzech sektorów, a tym samym wszystkie kategorie podmiotów będą brały udział w wdrażaniu LSR. Ponadto widoczna jest również integracja przedmiotowa, zaplanowane cele wzajemnie się uzupełnią, umożliwiając realizację kompleksowych działań. Wartością dodaną jest wdrażanie LSR za pomocą instrumentu RLKS i finansowania działań z dostępnych funduszy EFSI.

Kompleksowa integracja na poziomie celów widoczna jest w celu pierwszym *„Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa”*, na który składa się sześć przedsięwzięć: *„Rozwój małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej”*, *„Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych”*, *„Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych”*, *„Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk”*, *„Rozwój turystyki konnej i karawaningowej”*, *„Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego”*. Zadaniem wyznaczonych w ramach tego celu przedsięwzięć jest spójna i kompleksowa odpowiedź na zintegrowane potrzeby na etapie analizy SWOT wynikające z problemu związanego z „niewystarczającym rozwojem małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej”, „niewystarczającą i niedostosowaną do aktualnych trendów ofertą turystyczną i okołoturystyczną”, „rozdrobieniem niskotowarowego rolnictwa o małej efektywności ekonomicznej”, „niedostatecznym poziomem bezpieczeństwa na kąpieliskach”, „niewystarczającym kultywowaniem i propagowaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego”. Realizacja ww. przedsięwzięć w ramach celu pozwala w kompleksowy i spójny sposób na wyeliminowanie w/w obszaru problemowego. Potrzeba w tym zakresie dotyczy bowiem niedostatku wysokiej jakości infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej – problem ten odnosi się do zasadniczych grup słabych stron wynikających z analizy SWOT, na które składają się zarówno niedostatki publicznej, niekomercyjnej infrastruktury tworzonej np. przez organizacje pozarządowe czy podmioty publiczne jak i brak wysokiej jakości infrastruktury komercyjnej związanej z m.in. usługami turystycznymi, gastronomicznymi, noclegowymi oraz innymi usługami okołoturystycznymi. W tym zakresie cel zakłada realizację kompleksowych inwestycji w infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną, które będą się wzajemnie uzupełniały – infrastruktura publiczna będzie służyła na potrzeby turystów odwiedzających komercyjne obiekty turystyczne na terenie LGD, a mieszkańcy i turyści korzystający z infrastruktury publicznej będą mogli skorzystać z odpłatnych usług komercyjnych w tym zakresie. Uzupełniając do tego będą realizowane działania w sektorze społecznym w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w formie projektów grantowych, które będą angażować w realizację partnerów międzysektorowych. Wszystkie te elementy będą składały się na spójną ofertę turystyczną regionu.

„Poprawa dostępu do usług infrastrukturalnych dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”, to drugi cel LSR w ramach którego realizowanych będzie pięć przedsięwzięć *„Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami”*, *„Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami”*, *„Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki”*, *„Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej”*, *„Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw”*. Wyznaczone w ten sposób przedsięwzięcia w kompleksowy i spójny sposób przyczynią się do eliminacji zdiagnozowanego na obszarze problemu jakim jest niewystarczający dostęp do wszelkiego rodzaju usług społecznych, występujących barier infrastrukturalnych, niewystarczającej liczby usług komercyjnych skierowanych do seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz niewystarczającej dostępności do sprzedaży bezpośredniej lokalnych produktów rolnych. Działania kierowane w ww. przedsięwzięciach będą kierowane do sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, będą angażować w realizację partnerów oraz zdiagnozowane na obszarze grupy znajdujące się w trudnej (dzieci i młodzież z rodzin wieloproblemowych) i w niekorzystnej sytuacji

(seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, rolników z małych gospodarstw rolnych). Wychodząc naprzeciw tym problemom, wyznaczone przedsięwzięcia w sposób kompleksowy wpływają na wyeliminowanie każdej z tych sfer problemowych, a jednocześnie są ze sobą spójne, wzajemnie się uzupełniają.

„Wzmacnianie kapitału społecznego” w ramach tego celu zaplanowano dwa przedsięwzięcia: „Aktywizacja i integracja seniorów”, „Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych”. Stanowi kompleksową i spójną odpowiedź na zdiagnozowane na obszarze problemy w zakresie niewystarczającej liczby działań skierowanych na aktywizację i integrację seniorów w stosunku do ich potrzeb oraz brak więzi z obszarem ludzi młodych i wypalenie liderów lokalnych. Realizacja celu będzie się odbywała także z zaangażowaniem różnych sektorów i partnerów m.in. w ramach projektów partnerskich z parterami spoza obszaru administracyjnego LGD oraz poprzez formułę operacji własnej w zakresie budowania tożsamości lokalnej i wzmacnianie programów edukacji liderów.

„Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności”, to czwarty cel który powstał w wyniku analizy potrzeb obszaru, społeczności lokalnej i konsultacji społecznych. W ramach tego celu będą realizowane dwa przedsięwzięcia: „Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej”, „Ochrona bioróżnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo”. Stanowią kompleksową i spójną odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby w zakresie niewystarczających systemów indywidualnych OZE, negatywny wpływ na środowisko naturalne istniejących źródeł energii opartych o paliwa konwencjonalne, rosnący negatywny wpływ człowieka na środowisko naturalne w tym obszary chronione. Działania będą kierowane do sektora publicznego oraz mieszkańców powiatu człuchowskiego. Bezpośrednimi odbiorcami zrealizowanych działań będą wszyscy mieszkańcy LGD, natomiast zamierzonym efektem będzie ochrona środowiska naturalnego, wzrost świadomości mieszkańców w tym zakresie, zachowanie bioróżnorodności ziemi człuchowskiej dla przyszłych pokoleń.

Uzasadnienie podejścia Leader w realizacji LSR.

LGD realizuje siedem zasad podejścia Leader w wdrażaniu LSR, **podejście oddolne** widoczne jest od samego początku budowania partnerstwa oraz tworzenia niniejszej strategii, to mieszkańcy tworzą partnerstwo, wskazując problemy, potrzeby oraz kierunki rozwoju ich terytorium. Poprzez udział w konsultacjach społecznych, badaniach, społeczność lokalna oraz miejscowe podmioty określiły ścieżki rozwoju obszaru, która są zgodne z ich potrzebami, oczekiwaniami i planami. Widoczne jest to w planowanych przedsięwzięciach kierowanych do seniorów, osób młodych poniżej 25 r. ż. czy rolników. **Podejście oparte na obszarze** jest zachowane ponieważ ziemia człuchowska jest spójna społecznie, obejmuje małe terytoria wiejskie, które charakteryzują się wspólnymi tradycjami, lokalną tożsamością, poczuciem przynależności oraz wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami. **Lokalne partnerstwo** oznacza w LGD Ziemi Człuchowskiej zaangażowanie biernych beneficjentów funduszy w rozwój obszaru dzięki czemu stają się aktywnymi partnerami i wyznaczają kierunki dalszych działań. To również ma swoje odzwierciedlenie w inkluzywności, otwartości LGD w przyjmowaniu nowych członków. **Podejście zintegrowane wielosektorowe** realizowane jest w planowanych działaniach, które są spójne i powiązane, koncentrują się na tych celach, które dodają wartości i mają największą szansę na osiągnięcie oczekiwanych zmian angażując partnerów z każdego sektora. Jednym z centralnych elementów podejścia. **Budowanie sieci** jest kolejnym z centralnych elementów podejścia oraz sposobu funkcjonowania LGD Ziemi Człuchowskiej, widoczne jest to w przedmiotowej strategii w przedsięwzięciu skierowanym do rolników w zakresie budowania sieci dotyczących krótkich łańcuchów dostaw, w przedsięwzięciu dotyczącym aktywizacji seniorów, gdzie będą realizowane projekty partnerskie wykraczające poza granice LSR. Ponadto LGD Ziemi Człuchowskiej jest członkiem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, Polskiej Sieci LGD, Stowarzyszenia Pomorskich LGD oraz Europejskiego Stowarzyszenia LEADER na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ELARD). W ramach strategii i kryteriów lokalnych została wspólnie z społecznością lokalną zdefiniowana **innowacyjność**, stanowiąca szósty element podejścia Leader.

Współpraca jako ostatnia część stosowanego podejścia jest widoczna również w zaplanowanych przedsięwzięciach, wychodząc również poza obszar w przypadku planowanych projektów partnerskich, ale również będzie widoczna przy kryteriach oceny jako preferencja punktowa.

Podejście Leader w rozumieniu i wdrażaniu przez LGD Ziemi Człuchowskiej stanowi ciągły proces doskonalenia i radzenia sobie z wyzwaniami. Potwierdzeniem tego jest wdrażanie LSR za pomocą instrumentu RLKS, wspierania społeczności lokalnej, podmiotów kilkoma funduszami unijnymi. **Taki proces wdrażania przyczyni się do sprawdzenia potencjału podejścia RLKS (CLLD) w zakresie kompleksowej integracji lokalnych potrzeb i rozwiązań.**

Na komplementarność w LSR wskazują zaplanowane przedsięwzięcia z widocznym podziałem na źródła finansowania, co pozwoli uniknąć powielenia działań i alokowania środków na te same inwestycje. Działania zostały w taki sposób zidentyfikowane aby wzajemnie się uzupełniały, a także wykazywały wartość dodaną w danych interwencjach, jak np. w rozwoju turystyki na obszarze czy poprawie dostępności do usług dla lokalnej społeczności.

VI. Cele i wskaźniki.

VI.1. Specyfikacja i opis celów.

Cele i przedsięwzięcia LSR zostały opracowane na podstawie wykonanej analizy potrzeb i potencjału obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej, sporządzonej analizy SWOT oraz przeprowadzonych konsultacji z lokalną społecznością. Kwestie, które wykraczały poza zasięg oddziaływania LGD zostały wykluczone na etapie formułowania celów.

W pierwszej kolejności, zebrany materiał został wykorzystany do wypracowania głównych obszarów problemowych, które wynikają z potrzeb mieszkańców oraz samego terenu LGD. Na ich podstawie sformułowane zostały cele LSR, które rozumiane są jako propozycje rozwiązań zdiagnozowanych problemów obszaru. Z kolei przedsięwzięcia stanowią odpowiedź na zidentyfikowane przyczyny problemów. Matrycę logiczną obrazującą zintegrowanie i relacje zdiagnozowanych problemów obszaru LGD oraz ich przyczyn ze sformułowanymi na ich bazie celami i przedsięwzięciami LSR przedstawia Tabela 19.

Zastosowanie metody problemowej pozwoliło wypracować cele i przedsięwzięcia, mające największe szanse na przyczynienie się do osiągnięcia oczekiwanych zmian na obszarze LGD (usunięcia przyczyn problemów).

Sformułowane cele i przedsięwzięcia wpisują się w opracowaną wspólnie ze społecznością lokalną podczas konsultacji misję i wizję LGD Ziemi Człuchowskiej:

MISJA: *Włączenie społeczności lokalnej do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej w oparciu o potencjał endogeniczny.*

WIZJA: *Atrakcyjny obszar o czystym środowisku i znacznie wyższej od dzisiejszej jakości życia mieszkańców, dzięki wspólnym działaniom aktywnych społecznie i zawodowo mieszkańców, wykorzystującym lokalne walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju.*

Tabela 19. Matryca logiczna problemów obszaru LGD i ich przyczyn oraz wynikających z nich celów i przedsięwzięć.

Zdiagnozowany obszar problemowy	CEL SZCZEGÓŁOWY (propozycja rozwiązania problemu)	Przyczyny problemu	PRZEDSIĘWZIĘCIE (propozycja usunięcia przyczyny problemu)
Nieadekwatna do posiadanych walorów przyrodniczych i kulturalnych atrakcyjność turystyczna, rekreacyjna i kulturalna.	Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa.	Niewystarczający rozwój małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej.	Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.
		Niewystarczająca i niedostosowana do aktualnych trendów oferta turystyczna i okoturystyczna.	Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okoturystycznych.
		Rozdrobnione niskotowarowe rolnictwo o małej efektywności ekonomicznej.	Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.
		Niedostateczny poziom bezpieczeństwa na kąpieliskach.	Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk.
		Brak infrastruktury podążającej za nowymi trendami w turystyce.	Rozwój turystyki konnej i karawaningowej.
		Niewystarczające kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.	Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Zdiagnozowany obszar problemowy	CEL SZCZEGÓŁOWY (propozycja rozwiązania problemu)	Przyczyny problemu	PRZEDSIĘWZIĘCIE (propozycja usunięcia przyczyny problemu)
Niewystarczający dostęp do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Niewystarczający dostęp do zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych w stosunku do potrzeb i liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (dzieci i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorów i osób z niepełnosprawnościami).	Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami.
		Braki w infrastrukturze społecznej służącej potrzebom osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami).	Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami.
		Niewystarczająca liczba i niedostosowany zakres komercyjnych usług skierowanych do seniorów.	Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki.
		Niewystarczający dostęp do ogólnodostępnej małej infrastruktury publicznej.	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.
		Niewystarczająca dostępność do bezpośredniej sprzedaży lokalnych produktów rolnych w relacji do posiadanych zasobów.	Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw.
Niewystarczająca aktywność społeczna i publiczna mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych.	Wzmocnienie kapitału społecznego.	Niewystarczająca liczba działań skierowanych na aktywizację i integrację seniorów w stosunku do potrzeb.	Aktywizacja i integracja seniorów.
		Brak więzi z obszarem ludzi młodych i wypalenie liderów lokalnych.	Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych.
		Niewystarczająca współpraca międzysektorowa na rzecz planowania rozwoju na szczeblu lokalnym.	
Rosnące zanieczyszczenie środowiska oraz niewystarczająca ochrona środowiska naturalnego i bioróżnorodności.	Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności.	Niedostateczny system indywidualnych OZE, negatywny wpływ na środowisko istniejących źródeł energii opartych o paliwa konwencjonalne.	Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej.
		Rosnący negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko naturalne, w tym obszary chronione.	Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie matrycy logicznej opracowana została struktura celów i przedsięwzięć, którą przedstawia Schemat 2.

Schemat 2. Struktura celów i przedsięwzięć LSR.

Wizja	Cele	Przedsięwzięcia
Atrakcyjny obszar o czystym środowisku i znacznie wyższej od dzisiejszej jakości życia mieszkańców, dzięki wspólnym działaniom aktywnych społecznie i zawodowo mieszkańców, wykorzystującym lokalne walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju	1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa	1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
		1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych
		1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych
		1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk
		1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej
		1.6 Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
	2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami
		2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami
		2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki
		2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej
		2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw
	3. Wzmocnienie kapitału społecznego	3.1 Aktywizacja i integracja seniorów
		3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych
	4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności	4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej
		4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo

Źródło: opracowanie własne.

W ramach LSR wyznaczone zostały 4 cele, których realizację koordynować będzie LGD Ziemi Człuchowskiej:

Cel 1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa.

Opis celu	W ramach tego celu planowane są działania, które wpłyną na rozwój funkcji turystycznej i rekreacyjnej obszaru w oparciu o endogeniczne zasoby. Poprawiona zostanie dostępność do usług i infrastruktury służącej turystom oraz promocja posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wyznaczony cel wynika bezpośrednio ze zdiagnozowanego obszaru problemowego jakim jest nieadekwatna do posiadanych walorów przyrodniczo-kulturalnych atrakcyjność turystyczna, rekreacyjna i kulturalna Ziemi Człuchowskiej. Wyniki diagnozy jednoznacznie wskazują na zasobność obszaru w liczne walory naturalne (jeziora, rzeki, lasy) oraz dziedzictwo kulturowe (zabytki z czasów krzyżackich). Także mieszkańcy dostrzegają potencjał w posiadanych zasobach. W ankietach, aż 68% badanych, oceniło dobrze i bardzo dobrze atrakcyjność turystyczną obszaru jako najważniejszy potencjał Ziemi Człuchowskiej prowadzący do rozwoju regionu. Jednak podczas spotkań mieszkańcy uzupełnili powyższe wyniki analizy i badań, wskazując na niewystarczające wykorzystywanie posiadanych zasobów jako potencjału w zakresie rozwoju funkcji
-----------	--

	turystycznej i rekreacyjnej obszaru. Według diagnozy związane jest to między innymi ze słabą promocją zarówno w regionie jak i w kraju, brakiem rozpoznawalności marki lokalnej obszaru oraz słabnącym kultywowaniem i propagowaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Z kolei przedstawiciele branży turystycznej oraz mieszkańcy wskazali na braki w publicznej infrastrukturze turystycznej, w szczególności zlokalizowanej w pobliżu natury i atrakcji turystycznych. Podobnie uważają przedstawiciele samorządów, którzy w związku ze zwiększonym zainteresowaniem regionu przez turystów i w konsekwencji większą eksploatacją infrastruktury kąpielisk, zgłosili potrzebę związaną z jej modernizacją i rozwojem, a także poprawą jej bezpieczeństwa. Przeprowadzone konsultacje wskazały także na niewystarczającą ofertę turystyczną, niedostosowaną do potrzeb turystów i zmieniających się trendów. Dodatkowo mieszkańcy w badaniach ankietowych ocenili podstawowe usługi związane z obsługą turystów. Dostępność obiektów gastronomicznych, nisko i bardzo nisko oceniło 33% badanych. Podobnie została oceniona jakość i dostępność obiektów noclegowych – 31% ocen niskich i bardzo niskich. Potwierdzają to dane z diagnozy, w której wykazano ilość obiektów i miejsc noclegowych, która nie wzrasta pomimo coraz większej ilości turystów odwiedzających region. Spotkanie z przedsiębiorcami, szczególnie z branży turystycznej wskazało, że konieczne jest dofinansowanie przedsiębiorstw branż turystycznej i okołoturystycznej m.in. w zakresie dopasowania do aktualnych trendów oraz potrzeb turystów. Realizacja celu wychodzi na wprost posiadanych wyróżników regionu oraz opisanych problemów. Zakłada realizację zarówno komercyjnych jak i niekomercyjnych działań poprawiających atrakcyjność turystyczną i rekreacyjną regionu.						
Przedsięwzięcia	1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. 1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych. 1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. 1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk. 1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej. 1.6 Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.						
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>PS WPR</td><td>903 700,00</td></tr> <tr> <td>FEP - EFRR</td><td>509 146,32</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	PS WPR	903 700,00	FEP - EFRR	509 146,32
Program/ Fundusz	Budżet (euro)						
PS WPR	903 700,00						
FEP - EFRR	509 146,32						
Wskaźniki rezultatu	▶ Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 1 400 osób ▶ Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR – 6 etatów ▶ Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem – 2 000 osób/rok						

Cel 2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Opis celu	W ramach tego celu planowane są działania, które wpłyną na poprawę dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej w zakresie świadczenia usług społecznych, komercyjnych i niekomercyjnych usług dla seniorów, sprzedaży zdrowej żywności, a także poprawiające dostępność do małej infrastruktury publicznej. Cel ten jest odpowiedzią na zidentyfikowany problem dotyczący niewystarczającego dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Pomimo, że analiza potrzeb i potencjału regionu pokazała malejącą z roku na rok liczbę mieszkańców korzystających z usług i wsparcia pomocy społecznej. Odmienne spostrzeżenia mają mieszkańcy. W przeprowadzonej ankiecie, 44,6% badanych wskazało na ubożenie ludności i uzależnienie od ośrodków pomocy społecznej. Tyle samo wskazało, że system pomocy społecznej jest nieefektywny w szczególności w zakresie usług w formie zdeinstytucjonalizowanej. Należy zwrócić także uwagę na to, że diagnoza pokazała wprawdzie malejącą liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej, jednak wśród korzystających widocznie wzrasta
-----------	---

	liczebność grupy, która korzysta z usług pomocy społecznej w związku z niepełnosprawnością oraz długotrwałą lub ciężką chorobą. Wyniki konsultacji społecznych wskazują też na potrzeby dotyczące m.in. zapewnienia usług dziennej opieki dla seniorów oraz osób z niepełnosprawnością, poprawy dostępu do usług opieki wytchnieniowej czy zapewniania lepszego dostępu do usług asystenckich i opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Obszarem problemowym, który został zdiagnozowany i potwierdzony zarówno w badaniu ankietowym jak i podczas spotkań z mieszkańcami jest zjawisko starzenia się społeczeństwa. Pomimo dostrzegania tego problemu przez mieszkańców brak jest usług zarówno komercyjnych jak i niekomercyjnych skierowanych do seniorów i ułatwiających ich codzienne funkcjonowanie. Analiza potrzeb i potencjału obszaru pokazała także braki w infrastrukturze publicznej związane z jej dostępnością, spełnianiem wymogów bezpieczeństwa, a także dostosowanie do różnych grup wiekowych. Przeprowadzone badanie pokazały m.in. słaby dostęp do atrakcyjnego, w tym aktywnego, spędzania czasu wolnego przez młodzież (40% badanych) oraz seniorów (38% badanych). Diagnoza obszaru pozwoliła zidentyfikować zasoby obszaru związane z produkcją rolniczą, szczególnie sadownictwem (sady na obszarze LGD stanowią 17,4% całkowitej ich powierzchni na obszarze województwa). W zestawieniu z aktualnym trendem zakupu owoców i warzyw bezpośrednio od rolnika (jako zdrowszych niż ze sklepu), daje to możliwość do uruchomienia na obszarze LGD krótkich łańcuchów żywnościowych – od pola do stołu.								
Przedsięwzięcia	2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami. 2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami. 2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki. 2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej. 2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw.								
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>PS WPR</td><td>725 000,00</td></tr> <tr> <td>FEP - EFRR</td><td>297 991,99</td></tr> <tr> <td>FEP - EFS+</td><td>595 983,97</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	PS WPR	725 000,00	FEP - EFRR	297 991,99	FEP - EFS+	595 983,97
Program/ Fundusz	Budżet (euro)								
PS WPR	725 000,00								
FEP - EFRR	297 991,99								
FEP - EFS+	595 983,97								
Wskaźniki rezultatu	▶ Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej – 23 sztuki. ▶ Liczba użytkowników wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne – 1 500 osób/rok. ▶ Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR – 4 etaty. ▶ Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 1 400 osób. ▶ Odsetek gospodarstw/ rolników uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR – 3 sztuki.								

Cel 3. Wzmocnienie kapitału społecznego.

Opis celu	W ramach tego celu planowane są działania, które wpłyną na wzmocnienie kapitału społecznego poprzez aktywizację i integrację seniorów oraz budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych. Wyznaczony cel jest bezpośrednią odpowiedzią na zidentyfikowany obszar problemowy w zakresie niewystarczającej aktywności społecznej i publicznej mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych. Według danych GUS obszar LGD charakteryzuje się dużo szybciej postępującym zjawiskiem starzenia się społeczności, zintensyfikowanym przez emigrację ludzi młodych.
-----------	--

	Dlatego obie te grupy są szczególnie istotne dla rozwoju obszaru. Z jednej strony konieczne jest podjęcie działań dla coraz większej liczby seniorów, a z drugiej kroków mających na celu zmniejszenie odpływu ludzi do 25 r.ż. Zarówno analiza danych jak i opinie mieszkańców wskazują na spadek aktywności społecznej i publicznej mieszkańców, szczególnie w grupie ludzi młodych do 25 r.ż. Potwierdzają to zarówno wyniki przeprowadzonego badania, gdzie 41% badanych nisko i bardzo nisko oceniło aktywność ludzi młodych, jak i analiza danych dotycząca wyborów samorządowych. Ludzie młodzi nie wierzą w sprawczość swoich działań lub w ogóle nie angażują się w sprawy społeczne, przez co nie czują się związani z obszarem. Z kolei zwiększająca się na obszarze liczebność osób w starszym wieku wymusza podjęcie działań związanych z poszukiwaniem nowych metod aktywizacji i integracji seniorów.	
Przedsięwzięcia	3.1 Aktywizacja i integracja seniorów. 3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	PS WPR	121 300,00
Wskaźniki rezultatu	► Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 500 osób.	

Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności.

Opis celu	W ramach tego celu planowane są działania, które wpłyną na ochronę różnorodności biologicznej obszaru oraz rozwój odnawialnych źródeł energii na obszarze LGD. Sformułowany cel wynika ze zdiagnozowanego problemu dotyczącego rosnącego zanieczyszczenia środowiska oraz niewystarczającej ochrony środowiska naturalnego i bioróżnorodności Ziemi Człuchowskiej. Obszar ten należy rozpatrywać w dwóch płaszczyznach – bezpośredniego oddziaływania człowieka na środowisko oraz wpływu tego zjawiska na różnorodność biologiczną. Oddziaływanie człowieka na środowisko widoczne jest m.in. w odniesieniu do systemów zaopatrujących mieszkańców w energię ciepłą i elektryczną. Pomimo, że mieszkańcy w przeprowadzonym badaniu pozytywnie oceniają swoją proekologiczną aktywność rozumianą jako wymiana źródeł energii cieplnej i elektrycznej na źródła ekologiczne (np. pompy ciepła, systemy fotowoltaiczne), to nie pokazują tego chociażby dane dotyczące stosowanych ekologicznych źródeł ciepła. Według danych Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków zaledwie ok. 30% wszystkich źródeł stanowią źródła ekologiczne. Efektem tego jest postępujące zanieczyszczenie środowiska naturalnego, zagrażające atrakcyjności turystycznej regionu postrzeganego jako obszar o czystym środowisku. W przypadku zielonej energii elektrycznej utrudnieniem w jej rozwoju jest nieprzystosowanie infrastruktury przesyłowej energii elektrycznej oraz niekorzystne zmiany prawa, wpływające na mniejszą opłacalność sprzedaży wyprodukowanej zielonej energii przez prosumentów. Negatywny wpływ działalności człowieka widoczny jest także w postaci niekontrolowanej presji turystyki na środowisko oraz niewłaściwym zagospodarowaniem turystycznym atrakcyjnych przyrodniczo miejsc. Ponadto osoby zajmujące się ochroną przyrody wskazały na postępujący problem wprowadzonych do środowiska przez człowieka obcych gatunków roślin i zwierząt. Obserwują oni narastającą presję ze strony gatunków inwazyjnych, które z uwagi na swój charakter wypierają rodzime gatunki roślin i zwierząt, czego skutkiem jest stopniowa utrata różnorodności biologicznej obszaru LGD.	
Przedsięwzięcia	1.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej. 1.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	FEP - EFRR	689 317,51
Wskaźniki rezultatu	► Zmagazynowana energia elektryczna pochodząca z OZE – 4 MWh/rok. ► Ludność mająca dostęp do prawnie chronionych obszarów przyrodniczych objętych wsparciem – 10 000 osób.	

VI.2. Przedstawienie przedsięwzięć oraz sposobu ich realizacji.

W ramach LSR sformułowanych zostało 15 przedsięwzięć wynikających bezpośrednio z diagnozy obszaru, analizy SWOT oraz konsultacji społecznych.

W ramach celu 1 wyznaczono 6 przedsięwzięć:

Przedsięwzięcie 1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym obejmującym inwestycje w środki trwałe tj. budowę/ przebudowę/ remont/ modernizację obiektów oraz zakup sprzętu i wyposażenia, udostępnianych niekomercyjnie (niegenerujących dochodu) na cele turystyki i rekreacji.				
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>niewystarczający rozwój małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej</u> . Analiza potrzeb i potencjału obszaru wskazała z jednej strony na wysoką zasobność walorów przyrodniczych i kulturowych, pretendujących obszar do rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjnej. Z drugiej natomiast pokazała braki w infrastrukturze służącej turystom i spełniającej ich oczekiwania. Rozwój funkcji turystycznej obszaru, która ma duże znaczenie dla gospodarki regionu, nie jest możliwy bez inwestycji w infrastrukturę turystyczną.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek sektora finansów publicznych oraz organizacji pozarządowych. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.				
Preferencje	▶ operacje dotyczące: - inwestycji w obiekty turystyczne i rekreacyjne zlokalizowane w pobliżu natury i atrakcji turystycznych, - wytyczania/ znakowania szlaków turystycznych, - inwestycji w infrastrukturę towarzyszącą szlakom turystycznym; ▶ operacje zapewniające lub ułatwiające dostęp do infrastruktury (np. poprzez odpowiednie oznakowanie) dla osób ze specjalnymi potrzebami (<u>osób z niepełnosprawnościami, seniorów</u>), w szczególności w oparciu o projektowanie uniwersalne lub zastosowanie racjonalnego usprawnienia; ▶ operacje wykorzystujące rozwiązania cyfrowe służące korzystaniu z infrastruktury turystycznej; ▶ operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności w obszarze turystyki określoną w rozdziale VII LSR.				
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>PS WPR</td><td>312 000,00</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	PS WPR	312 000,00
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
PS WPR	312 000,00				
Wskaźniki produktu	▶ Liczba nowych/ zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej – 7 sztuk.				

Przedsięwzięcie 1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie polega na wsparciu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczych przez osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na obszarze LGD Ziemi Czulchowskiej lub istniejące mikro i małe przedsiębiorstwa mające siedzibę/ oddział/ miejsce wykonywania działalności na terenie LGD Ziemi Czulchowskiej. Przedmiotem wsparcia o charakterze inwestycyjnym oraz szkoleniowym (uzupełniająco) będzie dofinansowanie dla osób i podmiotów świadczących lub planujących świadczyć usługi turystyczne i okołoturystyczne. Przy czym za działalności turystyczne i okołoturystyczne rozumie się przede wszystkim: - działalności związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, - działalności organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostałe działalności usługowe w zakresie rezerwacji, - działalności związane z wypożyczaniem i dzierżawą sprzętu rekreacyjnego,
----------------------	---

	- działalności związane z organizacją różnych atrakcji rozrywkowych i rekreacyjnych, - działalności związane w wyżej wymienionymi lub mające bezpośredni związek z obsługą ruchu turystycznego,				
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>niewystarczająca i niedostosowana do aktualnych trendów oferta turystyczna i okołoturystyczna</u>. Przeprowadzona diagnoza obszaru wskazała na atrakcyjność terenu LGD pod względem zasobów przyrodniczo-krajobrazowych (duża liczba jezior, rzek i lasów) oraz kulturalno-historycznych (zabytki z czasów krzyżackich), ale także ukazała szereg braków w aktualnej komercyjnej ofercie usług turystycznych i okołoturystycznych m.in.: niewystarczającą ilość miejsc noclegowych, zbyt niską jakość oraz zakres usług świadczonych w części obiektów noclegowych, ofertę turystyczną opartą głównie o sezon letni, mało innowacyjną ofertę usług dla turystów, niepodążającą za nowymi trendami. Dodatkowo z przeprowadzonej analizy rynku pracy wynika, że sporą grupą osób bezrobotnych, są kobiety które nie powróciły na rynek pracy po urodzeniu dziecka. Nie jest to jednak grupa, której grozi wykluczenie, stanowi ona jedynie problem obszaru. Podobnie jest z posiadanymi kwalifikacjami i umiejętnościami osób bezrobotnych i poszukujących pracy. To nie te osoby lecz niedopasowanie ich kompetencji do potrzeb pracodawców stanowi problem obszaru. Uwarunkowania te wskazują, że rozwój turystyki ma duże znaczenie dla lokalnej gospodarki. W związku z tym konieczne jest wsparcie rozwoju podmiotów gospodarczych działających w sferze usług turystycznych i okołoturystycznych.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do osób fizycznych (podejmowanie działalności gospodarczych) oraz mikro i małych przedsiębiorstw (rozwój działalności gospodarczych). Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.				
Preferencje	▶ operacje: - związane z usługami turystycznymi całorocznymi, - realizowane przez kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, lub zakładające zatrudnienie kobiety/ kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, - w ramach których zaplanowane zostały koszty szkoleń dla zatrudnianych osób, uzupełniających kwalifikacje i umiejętności, które nowo zatrudniana osoba będzie musiała posiadać, aby wykonywać pracę na danym stanowisku; ▶ operacje realizowane przez <u>osoby młode do 25 r.ż.</u>; ▶ operacje realizowane z poszanowaniem środowiska, zachowujące neutralność dla klimatu; ▶ operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności w obszarze turystyki określonej w rozdziale VII LSR.				
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>PS WPR</td><td>290 690,00</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	PS WPR	290 690,00
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
PS WPR	290 690,00				
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych osób/ podmiotów – 4 sztuki.				

Przedsięwzięcie 1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie polega na wsparciu rozwoju pozarolniczych funkcji istniejących gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania: - gospodarstw agroturystycznych, - zagród edukacyjnych. Wsparcie w przedmiocie tworzenia i rozwijania gospodarstw agroturystycznych będzie miało charakter inwestycyjny w zakresie dostosowania małego gospodarstwa do rozpoczęcia świadczenia (utworzenie gospodarstwa agroturystycznego) lub rozszerzenia świadczonej oferty (rozwijanie gospodarstwa agroturystycznego) usług polegających na
----------------------	---

	wynajmie pokoi, sprzedaży posiłków domowych i świadczeniu innych usług związanych z pobytem turystów. Wsparcie w przedmiocie tworzenia i rozwijania zagród edukacyjnych będzie miało charakter inwestycyjny w zakresie dostosowania małego gospodarstwa do świadczenia (utworzenie gospodarstwa edukacyjnego) lub rozszerzenia świadczonej oferty/podniesienia standardu (rozwijanie gospodarstwa edukacyjnego) usług edukacyjnych zgodnie ze standardami określonymi przez CDR o/Kraków. <u>Przedsięwzięcie dedykowane jest osobom ze zdefiniowanej grupy w niekorzystnej sytuacji tj. rolnikom z małych gospodarstw rolnych.</u>				
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu dotyczącego <u>rozdrobnionego niskotowarowego rolnictwa o małej efektywności ekonomicznej</u>. Przeprowadzona analiza potrzeb i potencjału obszaru w przypadku gospodarstw rolnych wskazała na funkcjonowanie na obszarze bardzo dużej liczby małych gospodarstw produkujących przede wszystkim na cele własnej konsumpcji i niewielkiej sprzedaży na rynek. Wpływa to na ich dochody, które muszą być uzupełniane dodatkową pracą najemną członków tych gospodarstw. Szansą dla nich w związku z atrakcyjnością turystyczną obszaru oraz zapotrzebowaniem na usługi noclegowe oraz atrakcje dla turystów jest wsparcie w rozwoju pozarolniczych funkcji w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do rolników (zdefiniowanych w art. 3 pkt 1 rozporządzenia 2021/2115), których gospodarstwa położone są na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.				
Preferencje	► operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności w obszarze turystyki określonej w rozdziale VII LSR.				
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>PS WPR</td><td>167 000,00</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	PS WPR	167 000,00
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
PS WPR	167 000,00				
Wskaźniki produktu	► Liczba wspartych operacji – 4 sztuki.				

Przedsięwzięcie 1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym obejmującym inwestycje w środki trwałe w zakresie: - budowy/ rozbudowy/ przebudowy/ remontu infrastruktury kąpielisk (w tym dostosowania jej dla osób ze specjalnymi potrzebami, m.in. <u>osób z niepełnosprawnościami, seniorów</u>), - zagospodarowania plaż (np. place zabaw, siłownie zewnętrzne, zejścia, wiaty, miejsca na ognisko itp.); - budowy/ rozbudowy/ przebudowy/ remontu magazynów sprzętu wodnego i sanitariatów, - utworzenia miejsc do wypoczynku oraz stanowisk dla ratowników wodnych, - poprawy bezpieczeństwa kąpielisk (np. zakupu niezbędnego sprzętu ratowniczego, oznakowania kąpieliska, montażu monitoringu itp.). Grupami docelowymi prowadzonych działań będą mieszkańcy powiatu człuchowskiego i turyści, w tym osoby ze specjalnymi potrzebami. Infrastruktura kąpielisk będzie musiała zostać wybudowana zgodnie z wytycznymi wskazanymi w dokumentach „Analiza wykonalności Pomorskie Kąpieliska” oraz „Pomorskie Kąpieliska – standardy infrastruktury kąpieliskowej” opracowanymi przez Samorząd Województwa Pomorskiego.
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu jakim jest <u>niedostateczny poziom bezpieczeństwa na kąpieliskach</u>. Diagnoza obszaru pokazała potencjał turystyczny i rekreacyjny w postaci znajdującej się na terenie LGD dużej ilości jezior. Przy sześciu z nich funkcjonują strzeżone kąpieliska, jednak ze względu na ich coroczne intensywne użytkowanie ich stan negatywnie wpływa

	na poziom bezpieczeństwa. Strzeżone kąpieliska są jedną z głównych atrakcji przyciągających turystów na teren LGD i co ma ogromne przełożenie na lokalną gospodarkę. W związku z tym konieczne jest wsparcie działań dotyczących strzeżonych kąpielisk na terenie LGD.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek sektora finansów publicznych. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.				
Preferencje	▶ operacje, w ramach których realizowane będą działania służące likwidacji barier architektonicznych, w szczególności w oparciu o projektowanie uniwersalne lub zastosowanie racjonalnego usprawnienia.				
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>FEP - EFRR</td><td>448 034,32</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	FEP - EFRR	448 034,32
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
FEP - EFRR	448 034,32				
Wskaźniki produktu	▶ Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 6 sztuk. ▶ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka.				

Przedsięwzięcie 1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym obejmującym inwestycje w środki trwałe w zakresie: - tworzenia i rozwoju szlaków konnych, poprzez ich oznakowanie oraz budowę niezbędnej infrastruktury towarzyszącej (m.in. miejsca postojowe), - tworzenia/ modernizacji infrastruktury związanej z carawaningiem (monitorowane miejsca postoju dla kamperów wyposażone w punkty odbioru nieczystości, poboru energii i wody). Uzupełniając możliwe będzie realizowanie działań informacyjno-promocyjnych dotyczących szlaków konnych i infrastruktury jej towarzyszącej oraz infrastruktury carawaningowej. Grupami docelowymi prowadzonych działań będą mieszkańcy powiatu człuchowskiego i turyści, w tym osoby ze specjalnymi potrzebami.
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>brak infrastruktury podążającej za nowymi trendami w turystyce</u>. Przeprowadzona analiza obszaru z jednej strony wskazała na atrakcyjność turystyczną terenu LGD pod względem zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz kulturalno-historycznych, a z drugiej ukazała braki w aktualnej ofercie usług turystycznych m.in. w zakresie braku innowacyjnych atrakcji turystycznych, niedobór w infrastrukturze turystycznej (w tym związanej z turystyką aktywną), brak inwestycji podążających za nowymi trendami w turystyce np. carawaningiem. Wsparcie działań związanych z turystyką konną i karawaningiem pozwoli poszerzyć ofertę w zakresie nowych trendów w turystyce.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek sektora finansów publicznych. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.
Preferencje	▶ w przypadku szlaków konnych: - operacje, które realizowane będą w pobliżu stadnin koni, działających w zakresie turystyki konnej, - operacje, w ramach których powstaną miejsca postojowe wraz z miejscami popasu, - operacje, w ramach których infrastruktura towarzysząca szlakom będzie zbudowana z materiałów obecnych w przyrodzie (np. kamienie, drewno) oraz zlokalizowana w miejscach atrakcyjnych turystycznie (np. jezioro, atrakcyjny krajobraz, miejsce widokowe); ▶ w przypadku infrastruktury carawaningowej: - operacje, w ramach których tworzona/ modernizowana infrastruktura będzie zlokalizowana, możliwie blisko atrakcji turystycznych lub w miejscach widokowych.

Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	FEP - EFRR	61 112,00
Wskaźniki produktu	▶ Długość wspartych szlaków turystycznych – 20 km. ▶ Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem – 2 sztuki.	

Przedsięwzięcie 1.6 Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym i nieinwestycyjnym związanym z kultywowaniem i propagowaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w tym przyczyniających się do tworzenia warunków do działań kulturalnych artystycznych (np. tworzenie klubów zainteresowań, pracowni artystycznych) oraz wprowadzających elementy kultury w przestrzeń publiczną, w tym w zakresie przywrócenia estetyki (np. murale lub inne formy oparte o lokalne zasoby). W przypadku działań inwestycyjnych obejmować będą one inwestycje w środki trwałe tj. budowę/ przebudowę/ remont/ modernizację obiektów oraz zakup sprzętu i wyposażenia, udostępnianych niekomercyjnie (niegenerujących dochodu). W przypadku działań nieinwestycyjnych możliwa będzie realizacja operacji edukacyjnych/ warsztatowych/ szkoleniowych / promocyjnych.
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>niewystarczające kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego</u>. Przeprowadzona analiza potrzeb i potencjału obszaru wskazała atut jakim jest bogactwo walorów naturalnych i kulturowych obszaru LGD – atrakcyjne zasoby przyrodniczo-krajobrazowe (lasy, rzeki, jeziora), istniejące dziedzictwo historyczne i kulturowe (zabytki z czasów krzyżackich, dwory i pałace, infrastruktura sakralna), produkty lokalne oparte o tradycje regionu (w tym zarejestrowane produkty regionalne), aktywna działalność kół gospodyń wiejskich, marka lokalna wymagająca dalszego rozwoju i promocji. Jednocześnie pozwoliła zidentyfikować słabe strony w tym zakresie: niewystarczającą promocję walorów kulturowych i przyrodniczych obszaru zarówno w regionie jak i w kraju, niewystarczającą rozpoznawalność marki lokalnej, słabnącą aktywność organizacji pozarządowych. Ponadto inwestycje w przestrzeń kulturalną wpływają na atrakcyjność obszaru dla mieszkańców (inwestycje w przestrzeń publiczną) i wzbogacają ofertę spędzania czasu wolnego (miękkie działania związane z kultywowaniem i propagowaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego). Elementy te są ważne dla społeczności lokalnych, ponieważ wpływają na poprawę jakości życia, zmniejszając tym samym migracje mieszkańców poza teren LGD.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów grantowych i konkursów skierowanych do organizacji pozarządowych i/ lub operacji własnych realizowanych przez LGD. Forma projektów grantowych wynika z zakresu rzeczowego jaki obejmuje przedsięwzięcie oraz potrzeby dofinansowania mniejszych wartościowo operacji realizowanych przez organizacje pozarządowe (m.in. KGW), w szczególności w zakresie działań nie inwestycyjnych oraz inwestycyjnych związanych z zakupem sprzętu i wyposażenia. W przypadku projektów infrastrukturalnych, charakteryzujących się koniecznością poniesienia wyższych kosztów planowane jest wyłonienie projektów w konkursach. Realizacja przedsięwzięcia w formule operacji własnych przez LGD wynika z potrzeby realizacji zadań obejmujących cały obszar LGD, co do których brak będzie zainteresowania innych podmiotów niż LGD.

Preferencje	▶ operacje realizowane w partnerstwie, w szczególności w partnerstwie podmiotów pochodzących z różnych sektorów, ▶ operacje związane z poszerzeniem oferty niekomercyjnych usług turystycznych i rekreacyjnych np. tworzenie gier terenowych opartych o lokalne dziedzictwo historyczne i przyrodnicze, tworzenie szlaków tematycznych związanych z lokalnymi postaciami historycznymi, wydarzeniami czy innymi elementami dziedzictwa, ▶ operacje obejmujące wykorzystanie/ adaptację obiektów zabytkowych i historycznych, ▶ operacje wykorzystujące nowe technologie/ rozwiązania cyfrowe.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	PS WPR	134 010,00
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych operacji/ projektów grantowych – 4 sztuki	

W celu 2 wyznaczonych zostało 5 przedsięwzięć:

Przedsięwzięcie 2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację projektów nieinwestycyjnych przyczyniających się do deinstytucjonalizacji usług społecznych oraz zapobiegających umieszczeniu osób w instytucjach pobytu długoterminowego, w szczególności w zakresie: - usług opiekuńczych, opiekuńczo-wychowawczych, asystenckich, specjalistycznych i innych wynikających z diagnozy grupy docelowej, - usług opieki wytchnieniowej dla osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, obejmujących także wsparcie psychologiczne oraz podnoszenie kompetencji opiekunów, - formy specjalistycznego wsparcia dla osób doświadczających przemocy (w tym poradnictwo psychologiczne, prawne, psychiatryczne, socjalne, bezpieczne schronienie, grupy wsparcia, grupy samopomocowe), - usług wsparcia dziennego seniorów, - usług wsparcia dziennego dzieci i młodzieży doświadczających problemów opiekuńczo-wychowawczych, w szczególności poprzez usługi takie jak placówki wsparcia dziennego, streetworking i inne, - usług opieki długoterminowej świadczonej w formule zdeinstytucjonalizowanej. W ramach przedsięwzięcia uzupełniająco możliwe będzie ponoszenie kosztów inwestycyjnych w ramach mechanizmu cross-financing – zgodnie z zasadami i wytycznymi funduszu finansującego. Grupami docelowymi prowadzonych działań będą osoby dotknięte/ zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny, w szczególności osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunowie, pracownicy systemu pomocy społecznej oraz kadra realizująca działania w obszarze usług społecznych (w tym organizacji pozarządowych). <u>Przedsięwzięcie dedykowane jest wsparciu dzieci i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz osób ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji tj. seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami.</u>
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>niewystarczający dostęp do zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych w stosunku do potrzeb i liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (dzieci i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorów i osób z niepełnosprawnościami).</u> Źródłem tego problemu są wnioski z diagnozy i analizy SWOT w zakresie usług społecznych: niedostateczny rozwój lub zupełny brak usług społecznych w formie zdeinstytucjonalizowanej, znaczna liczba rodzin wymagających wsparcia z uwagi na długotrwałą i ciężką chorobę oraz niepełnosprawność, a także problemy opiekuńczo-wychowawcze, niewystarczające wsparcie opiekunów osób starszych, niepełnosprawnych i długotrwale chorych (w tym w ramach opieki wytchnieniowej),

	zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z usług pomocy społecznej. Braki te dodatkowo nasila zjawisko starzenia się społeczeństwa, zintensyfikowane na terenie LGD przez emigrację ludzi młodych oraz prognozy demograficzne w zakresie zwiększającej się liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W związku z tym istnieje pilna potrzeba wsparcia działań w zakresie dostępu do zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek samorządu terytorialnego i podmiotów przez nie kontrolowanych lub od nich zależnych oraz organizacji pozarządowych. Forma projektu grantowego wynika z planowanej realizacji przedsięwzięcia większej liczby projektów nie inwestycyjnych o mniejszej wartości.
Preferencje	▶ operacje realizowane w partnerstwie organizacji pozarządowych z instytucjami integracji i pomocy społecznej i/ lub podmiotami świadczącymi usługi zdrowotne, ▶ operacje realizowane przez Centra Usług Społecznych lub prowadzące do powstania tego typu centrów, ▶ operacje wzmacniające potencjał organizacji pozarządowych/ podmiotów ekonomii społecznej/ przedsiębiorstw społecznych jako realizatorów usług społecznych, ▶ operacje, w ramach których seniorzy oraz osoby z niepełnosprawnością będą grupą docelową, ▶ operacje, w ramach których wykorzystywana będzie infrastruktura/ sprzęt/ wyposażenie powstałe lub zakupione w ramach przedsięwzięcia 2.2 <i>Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym</i>, ▶ operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności społecznej, określoną w rozdziale VII LSR.
Źródła finansowania	Program/ Fundusz
	Budżet (euro)
	FEP - EFS+
	595 983,97
Wskaźniki produktu	▶ Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie – 120 osób. ▶ Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 34 osoby.

Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację projektów inwestycyjnych, polegających na zakupie sprzętu i wyposażenia oraz budowie/ przebudowie/ modernizacji obiektów, przyczyniających się do rozwoju infrastruktury: - służącej realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych, opiekuńczo-wychowawczych, asystenckich, specjalistycznych i innych wynikających z diagnozy grupy docelowej, w szczególności skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, długotrwale i ciężko chorych lub seniorów, - służącej wsparciu osób z niepełnosprawnościami, np. domów samopomocy, CIS, KIS, WTZ i ZAZ, - służącej wsparciu dziennemu dzieci i młodzieży oraz seniorów. Grupami docelowymi prowadzonych działań będą osoby dotknięte/ zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz ich rodziny, w szczególności osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunowie. <u>Przedsięwzięcie dedykowane jest wsparciu dzieci i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz osób ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji tj. seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami.</u>
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim są <u>braki w infrastrukturze społecznej służącej potrzebom osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami).</u>

	Problemu ten wynika z przeprowadzonej analizy potrzeb i potencjału obszaru w zakresie infrastruktury społecznej, która pokazała słabe strony w tym zakresie: niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej zwłaszcza na potrzeby deinstytucjonalizacji usług społecznych, znaczną liczbą rodzin wymagających wsparcia z uwagi na długotrwałą i ciężką chorobę oraz niepełnosprawność, a także problemy opiekuńczo-wychowawcze, zwiększającą się liczbą osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z usług pomocy społecznej. Pomimo funkcjonowania na obszarze LGD miejsc świadczących usługi społeczne, ich liczba jest niewystarczająca dla zaspokojenia aktualnych potrzeb. Ponadto na obszarze LGD występuje nasilenie zjawiska starzenia się społeczeństwa, zintensyfikowane emigracją ludzi młodych oraz niekorzystna prognoza demograficzna w zakresie zwiększającej się liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Konieczne jest w związku z tym wsparcie działań w zakresie rozwoju do infrastruktury społecznej.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek samorządu terytorialnego i podmiotów przez nie kontrolowanych lub od nich zależnych oraz organizacji pozarządowych. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.
Preferencje	▶ operacje realizowane w partnerstwie organizacji pozarządowych z instytucjami integracji i pomocy społecznej i/ lub podmiotami świadczącymi usługi zdrowotne, ▶ operacje realizowane przez Centra Usług Społecznych lub prowadzące do powstania tego typu centrów, ▶ operacje wzmacniające potencjał organizacji pozarządowych/ podmiotów ekonomii społecznej/ przedsiębiorstw społecznych jako realizatorów usług społecznych, ▶ operacje, w ramach których seniorzy oraz osoby z niepełnosprawnością będą grupą docelową.
Źródła finansowania	Program/ Fundusz
	Budżet (euro)
	FEP - EFRR
	297 991,99
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne – 1 sztuka. ▶ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka.

Przedsięwzięcie 2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie polega na wsparciu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczych przez osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania na obszarze LGD Ziemi Czulchowskiej lub istniejące mikro i małe przedsiębiorstwa mające siedzibę/ oddział/ miejsce wykonywania działalności na terenie LGD Ziemi Czulchowskiej. Przedmiotem wsparcia o charakterze inwestycyjnym oraz szkoleniowym (uzupełniająco) będzie dofinansowanie dla osób i podmiotów świadczących lub planujących świadczyć usługi ukierunkowane na potrzeby seniorów oraz dostosowane do ich mobilności, kondycji fizycznej oraz możliwości poznawczych. Przy czym za usługi dla seniorów rozumie się przede wszystkim: - usługi krótkoterminowego pobytu poprawiającego kondycję zdrowotną, - usługi opiekuńcze, opiekuńczo-wychowawcze, asystenckie, specjalistyczne, - usługi opieki wytchnieniowej dla opiekunów osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, - usługi wsparcia dziennego seniorów, - usługi opieki długoterminowej, - usługi związane z branżą medyczną, szczególnie w formule mobilnej, - usługi ułatwiające codzienne życie i prace domowe, - usługi czasu wolnego. <u>Przedsięwzięcie nastawione jest na wsparcie osób ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji tj. seniorów.</u>
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>niewystarczająca liczba i niedostosowany zakres komercyjnych usług skierowanych do seniorów.</u>

	Diagnoza obszaru pokazała występowanie na terenie LGD nasilonego zjawiska starzenia się społeczeństwa oraz niekorzystne prognozy w tym zakresie wskazujące na jeszcze większy wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do grup w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Już teraz obszar zmagają się z niewystarczającą liczbą usług komercyjnych skierowanych i dopasowanych do osób starszych związanych z poprawą jakości ich życia i zdrowia oraz samą opieką nad osobami starszymi (stałą lub czasową), a prognozy GUS wskazują że problem ten będzie się nasilać. Lokalna nisza rynkowa na tego rodzaju usługi jest też szansą rozwojową obszaru, co dodatkowo determinuje do podjęcia działań w zakresie wsparcia podejmowania i rozwoju działalności gospodarczych w zakresie komercyjnych usług skierowanych do seniorów. Dodatkowo z przeprowadzonej analizy rynku pracy wynika, że sporą grupą osób bezrobotnych, są kobiety które nie powróciły na rynek pracy po urodzeniu dziecka. Nie jest to jednak grupa, której grozi wykluczenie, stanowi ona jedynie problem obszaru. Podobnie jest z posiadanymi kwalifikacjami i umiejętnościami osób bezrobotnych i poszukujących pracy. Nie te osoby lecz niedopasowanie ich kompetencji do potrzeb pracodawców stanowi problem obszaru.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do osób fizycznych (podejmowanie działalności gospodarczych) oraz mikro i małych przedsiębiorstw (rozwój działalności gospodarczych). Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.				
Preferencje	▶ operacje: - realizowane przez kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, lub zakładające zatrudnienie kobiety/ kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, - w ramach których zaplanowane zostały koszty szkoleń dla zatrudnianych osób, uzupełniających kwalifikacje i umiejętności, które nowo zatrudniana osoba będzie musiała posiadać, aby wykonywać pracę na danym stanowisku; ▶ operacje realizowane z poszanowaniem środowiska, zachowujące neutralność dla klimatu; ▶ operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności społecznej, określoną w rozdziale VII LSR.				
Źródła finansowania	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>PS WPR</td><td>335 000,00</td></tr> </tbody> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	PS WPR	335 000,00
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
PS WPR	335 000,00				
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych osób/ podmiotów – 4 sztuki.				

Przedsięwzięcie 2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym obejmujące budowę/ przebudowę/ modernizację małej infrastruktury publicznej: - ułatwiającej dostęp do instytucji/ miejsc, w których świadczone są usługi dla społeczności lokalnej (np. chodniki, ścieżki, przejścia, przystanki), - wpływającej na poprawę bezpieczeństwa i atrakcyjności życia na obszarach wiejskich m.in. dla ludzi młodych (parki, place, poprawa bezpieczeństwa miejsc publicznych), - tworzącej przestrzeń publiczną sprzyjającą spotkaniom i budowaniu więzi (np. zagospodarowanie placów/ terenów rekreacyjnych, tworzenie miejsc spotkań – ławki, wiaty, altany, mini sceny, tężnie, amfiteatry natury, miejsca do gier).
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu jakim jest niewystarczający dostęp do ogólnodostępnej małej infrastruktury publicznej. Przeprowadzona analiza potrzeb i potencjału regionu pokazała słabe strony w postaci utrudnionego dostępu dla społeczności lokalnej do instytucji i miejsc, w których świadczone są usługi publiczne oraz braki w infrastrukturze rekreacyjnej dla mieszkańców, w tym wykorzystywanej do aktywnego spędzania wolnego czasu.

	Barierę te mają negatywny wpływ na odczuwalną przez mieszkańców jakość życia, co z kolei wpływa na potęgowanie niekorzystnych zjawisk dla rozwoju regionu m.in. w postaci emigracji, szczególnie zdolnej, wykształconej młodzieży. Jednym z elementów decydujących o jakości życia społeczności lokalnej jest nieutrudniony dostęp do miejsc publicznych, terenów rekreacyjnych i miejsc spędzania wolnego czasu – stąd potrzeba rozwoju małej infrastruktury publicznej wzmacniającej przewagę obszaru, poprawiającej dostępność dla wszystkich mieszkańców oraz służącej na cele rekreacji dla lokalnej społeczności obszaru LGD.	
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek sektora finansów publicznych. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów (przygotowania dokumentacji projektowo-inwestycyjnej).	
Preferencje	▶ operacje zapewniające i ułatwiające dostęp do infrastruktury (np. poprzez odpowiednie oznakowanie) dla osób ze specjalnymi potrzebami (osób z niepełnosprawnościami, seniorów), w szczególności w oparciu o projektowanie uniwersalne lub zastosowanie racjonalnego usprawnienia, ▶ operacje wykorzystujące rozwiązania cyfrowe ułatwiające dostęp do usług publicznych.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	PS WPR	312 000,00
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych operacji – 7 sztuk.	

Przedsięwzięcie 2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie polega na wsparciu działalności rolniczych w zakresie tworzenia i rozwijania krótkich łańcuchów żywnościowych (KŁŻ). Wsparcie w przedmiocie tworzenia KŁŻ będzie miało charakter inwestycyjny w zakresie organizacji KŁŻ obejmującej inwestycje związane z przygotowaniem produktów do sprzedaży, przechowywaniem, sprzedażą, dostarczaniem do klientów i marketingiem. Wsparcie w przedmiocie rozwijania KŁŻ będzie miało charakter inwestycyjny w zakresie dostosowania efektywności istniejącego KŁŻ do zwiększonej liczby rolników/ partnerów w ramach tego KŁŻ, rozszerzonego asortymentu, wdrożeniu nowych systemów sprzedaży lub rozliczeń finansowych lub szerszą promocję, rozszerzenie kręgu odbiorców poprzez zastosowanie różnorodnych kanałów komunikacji z konsumentem. <u>Przedsięwzięcie dedykowane jest osobom ze zdefiniowanej grupy w niekorzystnej sytuacji tj. rolnikom z małych gospodarstw rolnych.</u>
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu jakim jest <u>niewystarczająca dostępność do bezpośredniej sprzedaży lokalnych produktów rolnych w relacji do posiadanych zasobów.</u> Diagnoza obszaru w zakresie rolnictwa i lokalnego rynku rolnego pokazała dostępność na obszarze LGD produktów rolnych, szczególnie pochodzących z upraw sadowniczych i ogrodnich. Jednocześnie na obszarze, pomimo posiadanych zasobów, nie zidentyfikowano zorganizowanych grup rolników wspierających swoje działalności rolnicze sprzedażą bezpośrednią (rolnik/ gospodarstwo rolne – klient). Aktualne trendy pokazują, że konsumenci coraz częściej poszukują możliwości zakupu produktów rolnych (szczególnie owoców i warzyw) bezpośrednio od rolnika, uważanych za zdrowsze i bardziej wartościowe żywnościowo. Uwarunkowania te wskazują na możliwość tworzenia i rozwoju krótkich łańcuchów dostaw przez rolników, które wpłyną na poprawienie dochodów rolników, zaspokojenie potrzeb mieszkańców oraz przyczynią się do rozwoju gospodarki regionu.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą operacje w partnerstwie wyłonione w konkursach skierowanych do rolników (zdefiniowanych w art. 3 pkt 1 rozporządzenia 2021/2115), których gospodarstwa położone są na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Czulchowskiej 2021-2027

Preferencje	▶ operacje wykorzystujące rozwiązania cyfrowe, w szczególności w komunikacji z konsumentem, ▶ operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności społecznej, określoną w rozdziale VII LSR.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	PS WPR	78 000,00
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych operacji – 1 sztuka.	

W ramach celu 3 wyznaczono 2 przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie 3.1 Aktywizacja i integracja seniorów.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację projektów nieinwestycyjnych o charakterze edukacyjnym/ warsztatowym/ szkoleniowym, dotyczących aktywizacji i integracji seniorów. <u>Przedsięwzięcie dedykowane osobom ze zdefiniowanej grupy w niekorzystnej sytuacji tj. seniorów.</u>	
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu jakim jest niewystarczająca liczba działań skierowanych na aktywizację i integrację seniorów w stosunku do potrzeb. Aktywizacja i integracja seniorów jest ważnym działaniem ze względu na zdiagnozowanie tej grupy jako znajdującej się w niekorzystnej sytuacji i zagrożonej wykluczeniem społecznym. Potwierdza to także polityka społeczna państwa, która podkreśla istotność działań mających na celu utrzymanie aktywności przez osoby starsze. Na obszarze LGD działają kluby wsparcia dziennego seniorów oraz kluby seniora jednak ich ilość, ograniczony okres ich działania oraz oferta prowadzonych działań są niewystarczające w stosunku do potrzeb seniorów, których liczebność na obszarze LGD zwiększa się szybciej niż w całym województwie. Konieczne jest podjęcie działań mających wpływ na aktywizację i integrację seniorów, w szczególności poprzez wymianę doświadczeń i współpracę z innymi regionami.	
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty partnerskie wyłonione w konkursach skierowanych do organizacji pozarządowych. Forma konkursowa w połączeniu z projektami partnerskimi pozwoli na wymianę doświadczeń, podjęcie współpracy z innymi podmiotami również spoza LSR.	
Preferencje	▶ projekty partnerskie z podmiotami z spoza obszaru wdrażania LSR, ▶ operacje realizowane w partnerstwie z podmiotami z innych gmin z różnych sektorów, przyczyniające się do współpracy z innymi podmiotami, ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb seniorów, ▶ projekty skierowane na aktywizację i integrację w zakresie działań włączenia społecznego, cyfrowego.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	PS WPR	11 300,00
Wskaźniki produktu	▶ Liczba wspartych projektów – 1 sztuka.	

Przedsięwzięcie 3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań nieinwestycyjnych dotyczących budowania świadomości i tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w szczególności ludzi młodych, w zakresie: - podnoszenia wiedzy, świadomości i kompetencji mieszkańców związanych z posiadanymi walorami naturalnymi, obszarami chronionymi, zasobami kulturowymi i historycznymi, stanowiących o atrakcyjności turystycznej obszaru LGD, - wzmacniania współpracy międzysektorowej na rzecz planowania rozwoju na szczeblu lokalnym, - wzmacniania i rozwijania postaw obywatelskich,
-----------------------------	---

	- wzmacniania i rozwijania postaw leaderskich, edukacji liderów życia publicznego i społecznego, w szczególności ludzi młodych, - rozwijające miękkie umiejętności w zakresie cyfryzacji i innowacyjności, poprzez: szkolenia, warsztaty, doradztwo, wizyty studyjne, materiały drukowane, wydawnictwa elektroniczne, spotkania, prelekcje, imprezy, pikniki, konkursy, itp. Uzupełniająco możliwa będzie także realizacja operacji/części operacji dotyczących zakupu sprzętu i wyposażenia związanych z tematyką przedsięwzięcia.	
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemów obszaru jakimi są <u>brak więzi z obszarem ludzi młodych i wypalenie liderów lokalnych oraz niewystarczająca współpraca międzysektorowa na rzecz planowania rozwoju na szczeblu lokalnym</u>. Diagnoza oraz analiza SWOT pozwoliły zidentyfikować niekorzystne zjawiska w zakresie świadomości i tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych: słaba aktywność społeczna i publiczna mieszkańców (szczególnie ludzi młodych), wypalenie się liderów i brak nowych, słaba współpraca mieszkańców na rzecz planowania rozwoju lokalnego, brak w regionie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, niewystarczająca wiedza mieszkańców na temat ochrony środowiska, w tym posiadanych walorów przyrodniczych i obszarów chronionych. Jednocześnie to na terenie LGD znajduje się potencjał w postaci większej od średniej wojewódzkiej liczby organizacji pozarządowych, aktywnej działalności kół gospodyń wiejskich oraz partnerstwa LGD, pozwalającego na zacieśnienie współpracy międzysektorowej, przekładające się na poprawę spójności i wzrost tożsamości mieszkańców regionu. Wskazane elementy uwiadamiają potrzebę wzmocnienia kapitału społecznego na terenie LGD w obszarze świadomości i tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych.	
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów grantowych i konkursów skierowanych do organizacji pozarządowych i/ lub operacji własnych realizowanych przez LGD. Forma projektów grantowych wynika z zakresu rzeczowego jaki obejmuje przedsięwzięcie oraz potrzeby dofinansowania mniejszych wartościowo operacji realizowanych przez organizacje pozarządowe. W przypadku projektów charakteryzujących się koniecznością poniesienia wyższych kosztów planowane jest wyłonienie projektów w konkursach. Realizacja przedsięwzięcia w formule operacji własnych przez LGD wynika z potrzeby realizacji zadań obejmujących cały obszar LGD, co do których brak będzie zainteresowania innych podmiotów niż LGD.	
Preferencje	▶ operacje realizowane w partnerstwie, w szczególności w partnerstwie podmiotów pochodzących z różnych sektorów; ▶ operacje obejmujące zarówno budowanie świadomości i tożsamości lokalnej, postaw obywatelskich, jak i edukację liderów życia publicznego i społecznego, w szczególności ludzi młodych; ▶ operacje innowacyjne, zgodnie z definicją innowacyjności społecznej, określoną w rozdziale VII LSR.	
Źródła finansowania	Program/ Fundusz	Budżet (euro)
	PS WPR	110 000,00
Wskaźniki produktu	Liczba wspartych operacji/ projektów grantowych – 4 sztuki.	

W celu 4 wyznaczone zostały 2 przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie 4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym polegającym na zakupie i montażu urządzeń stanowiących infrastrukturę OZE, w szczególności:
----------------------	--

	- na zakupie i montażu magazynów energii działających na potrzeby już istniejących źródeł OZE (wytworzących energię elektryczną) wraz z infrastrukturą towarzyszącą niezbędną do prawidłowego działania całego systemu, - na budowie/ rozbudowie odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej (jako koszt niekwalifikowalny) wraz z magazynami energii działającymi na potrzeby źródła OZE (koszt kwalifikowany). Warunkiem uzyskania wsparcia będzie posiadanie przez wnioskodawcę na dzień składania wniosku instalacji OZE wytwarzającej energię elektryczną, na potrzeby której zakupiony zostanie magazyn lub zakup i montaż takiej instalacji w ramach kompleksowego projektu (jako kosztu niekwalifikowanego) - dopuszcza się także możliwość realizacji projektów przez osoby/ podmioty które nie posiadają w momencie składania wniosku źródła OZE, pod warunkiem, że powstanie ono w ramach dofinansowanego, kompleksowego zadania polegającego na budowie/ rozbudowie instalacji OZE wraz z zakupem magazynu energii – w ramach których budowa/ rozbudowa OZE będzie stanowiła koszt niekwalifikowany projektu. Grupami docelowymi prowadzonych działań będą mieszkańcy powiatu czulchowskiego.				
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu obszaru jakim jest <u>niedostateczny system indywidualnych OZE, negatywny wpływ na środowisko istniejących źródeł energii opartych o paliwa konwencjonalne</u>. Problem ten ma swoje uzasadnienie w niewystarczającej liczbie źródeł energii opartych o OZE, zwłaszcza u indywidualnych mieszkańców, rosnącym zanieczyszczeniu środowiska oraz warunkach lokalizacyjnych i środowiskowych sprzyjających rozwojowi odnawialnych źródeł energii. Ukierunkowanie rozwoju regionu na turystykę opartą o walory przyrodnicze i krajobrazowe, determinuje konieczność wsparcia działań mających na celu ograniczenie zanieczyszczania środowiska.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą granty wyłonione w ramach projektów grantowych skierowanych do osób fizycznych. Forma projektu grantowego wynika z planowanej realizacji przedsięwzięcia większej liczby projektów inwestycyjnych o mniejszej wartości.				
Preferencje	operacje realizowane przez prosumentów, w szczególności mieszkających na obszarach wiejskich, w tym osoby mniej zamożne, osoby starsze, rodziców samotnie wychowujących dzieci, osoby z niepełnosprawnościami oraz rodziny wielodzietne.				
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>FEP - EFRR</td><td>509 146,32</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	FEP - EFRR	509 146,32
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
FEP - EFRR	509 146,32				
Wskaźniki produktu	- Pojemność magazynów energii elektrycznej – 0,4 MWh. - Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka.				

Przedsięwzięcie 4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo.

Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań z zakresu ochrony przyrody realizowanych na obszarach chronionego krajobrazu, Obszarach Natura 2000, na obszarach użytków ekologicznych oraz w obrębie korytarzy ekologicznych, co będzie prowadzić do ograniczenia degradacji środowiska, przeciwdziałać utracie zasobów różnorodności biologicznej oraz wzmacniać spójność i ciągłość struktury ekologicznej. Dofinansowanie będą mogły także uzyskać przedsięwzięcia dotyczące poprawy stanu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych. Na terenach objętych różnego rodzaju formami ochrony przyrody wspierana będzie w szczególności: - ochrona zagrożonych gatunków, siedlisk przyrodniczych i ekotonów, - opracowanie i wdrożenie programów odtwarzania i renaturalizacji ekosystemów, - przywracanie właściwego składu gatunkowego siedlisk przyrodniczych leśnych, - eliminacja obcych gatunków inwazyjnych, - budowa lub przebudowa przepustów i przejść dla zwierząt, - ochrona obszarów podmokłych, przede wszystkim torfowisk. Uzupełniając możliwa będzie także realizacja projektów dotyczących:
----------------------	---

	a) wsparcia infrastruktury turystycznej na obszarach chronionych, które będzie ograniczone do inwestycji służących wyłącznie ochronie środowiska naturalnego, poprzez skanalizowanie ruchu turystycznego oraz zapewnienie ograniczenia degradacji środowiska przyrodniczego w miejscach przemieszczania się i wypoczynku osób zwiedzających, b) przywracania, ochrony i wzmacniania różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich, w oparciu przede wszystkim o gatunki rodzime. Na wsparcie projektów infrastrukturalnych niezwiązanych bezpośrednio z ochroną siedlisk i gatunków chronionych, zostanie skierowane maksymalnie 30% budżetu pojedynczego projektu. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą ponadto projekty edukacyjne podnoszące poziom wiedzy i kompetencji mieszkańców, pracowników jednostek samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorstw w zakresie ochrony i zachowania przyrody, w tym zagrożonych gatunków, różnorodności biologicznej oraz ochrony wód i ekosystemów od wód zależnych. Grupami docelowymi prowadzonych działań będą mieszkańcy powiatu człuchowskiego i inni korzystający z zasobów środowiska.				
Powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru	Przedsięwzięcie zostało zaplanowane jako propozycja usunięcia problemu jakim jest <u>rosnący negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko naturalne, w tym obszary chronione</u>. Analiza potrzeb i potencjału obszaru pozwoliła zidentyfikować cenne przyrodniczo tereny w postaci obszarów prawnie chronionych: rezerваты przyrody, Obszary Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu. Wskazała jednak także zagrożenia dla tych terenów zarówno ze strony człowieka (rosnąca antropopresja na walory przyrodnicze ze strony ruchu turystycznego, niewystarczająca wiedza mieszkańców na temat ochrony środowiska, w tym posiadanych walorów przyrodniczych) jak i samej przyrody (rosnące zagrożenie lokalnej bioróżnorodności rozprzestrzeniającymi się inwazyjnymi gatunkami, szczególnie roślin). Kwestie te wskazują na konieczność podjęcia działań zmierzających do ochrony różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo.				
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizować będą projekty wyłonione w konkursach skierowanych do jednostek sektora finansów publicznych. Forma konkursu wynika z inwestycyjnego charakteru projektów, charakteryzującego się koniecznością poniesienia wyższych kosztów.				
Preferencje	▶ operacje realizowane na obszarach Natura 2000, ▶ operacje realizowane na obszarach wpisujących się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, ▶ realizowane na obszarach krajobrazów priorytetowych wyznaczonych w audycie krajobrazowym dla województwa pomorskiego.				
Źródła finansowania	<table> <tr> <th>Program/ Fundusz</th><th>Budżet (euro)</th></tr> <tr> <td>FEP - EFRR</td><td>180 171,19</td></tr> </table>	Program/ Fundusz	Budżet (euro)	FEP - EFRR	180 171,19
Program/ Fundusz	Budżet (euro)				
FEP - EFRR	180 171,19				
Wskaźniki produktu	▶ Powierzchnia prawnie chronionych obszarów przyrodniczych objęta wsparciem – 20 ha. ▶ Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka.				

VI.3. Przedstawienie wskaźników przypisanych do celów i przedsięwzięć.

W tabeli przedstawiono wskaźniki stanowiące miarę realizacji LSR. Zaproponowane wskaźniki produktu są miarą realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Wskaźniki rezultatu natomiast są efektem poszczególnych produktów i miarą osiągania celów. Wskaźniki są zgodne ze wskaźnikami dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Czulchowskiej 2021-2027

Tabela 20. Wskaźniki produktu i rezultatu.

PRZEDSIĘWZIĘCIE	Wskaźnik produktu	Wskaźnik rezultatu	CEL SZCZEGÓŁOWY
1.1 Rozwój małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej.	Liczba nowych/ zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej [sztuki].	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR [osoby].	1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa.
1.6 Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.	Liczba wspartych operacji/ projektów grantowych [sztuki].		
1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych.	Liczba wspartych osób/ podmiotów [sztuki].	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR [etaty].	
1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.	Liczba wspartych operacji [sztuki].		
1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk.	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem [sztuki].	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem [osoby/rok].	
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność [sztuki].		
1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej.	Długość wspartych szlaków turystycznych [km].		
	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem [sztuki].		
2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami.	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie [osoby].	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej [sztuki].	2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie [osoby].		
2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami.	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne [sztuki].	Liczba użytkowników wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne [użytkownicy/ rok].	
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność [sztuki].		
2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki.	Liczba wspartych osób/ podmiotów [sztuki].	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR [etaty].	
2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.	Liczba wspartych operacji [sztuki].	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR [osoby].	
2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw.	Liczba wspartych operacji [sztuki].	Odsetek gospodarstw/ rolników uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR [sztuki].	
3.1 Aktywizacja i integracja seniorów.	Liczba wspartych projektów [sztuki].	Liczba osób objętych wspieranymi projektami	

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej 2021-2027

PRZEDSIĘWZIĘCIE	Wskaźnik produktu	Wskaźnik rezultatu	CEL SZCZEGÓŁOWY
3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych.	Liczba wspartych operacji/projektów grantowych [sztuki].	włączenia społecznego [osoby].	3. Wzmocnienie kapitału społecznego.
4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej.	Pojemność magazynów energii elektrycznej [MWh]. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność [sztuki].	Zmagazynowana energia elektryczna pochodząca z OZE [MWh/ rok].	4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności.
4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo.	Powierzchnia prawnie chronionych obszarów przyrodniczych objęta wsparciem [ha]. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność [sztuki].	Ludność mająca dostęp do prawnie chronionych obszarów przyrodniczych objętych wsparciem [osoby].	

VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanowienia kryteriów wyboru.

VII.1. Ogólna charakterystyka wewnętrzna organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze związną informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Organem decyzyjnym w LGD odpowiedzialnym za wybór i ocenę operacji i ustalenie kwoty wsparcia jest Rada, dokonująca tych czynności zgodnie z Regulaminem Pracy Rady oraz następującymi dokumentami:

- ▶ procedurą wyboru i oceny operacji w ramach LSR;
- ▶ kryteriami wyboru operacji;
- ▶ procedurą wyboru i oceny grantobiorców uwzględniającą kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych.

Do kompetencji Rady należy:

- ▶ ocena i wybór operacji do dofinansowania w ramach wdrażania lokalnej strategii rozwoju,
- ▶ uchwalanie i aktualizacja Procedur wyboru operacji,
- ▶ uchwalanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru,
- ▶ aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju, monitorowanie Lokalnej Strategii Rozwoju.

W organie decyzyjnym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Obsługę Rady i przygotowanie niezbędnych dokumentów zapewnia biuro LGD. W posiedzeniach Rady uczestniczy Prezes Zarządu lub wskazany przez niego członek Zarządu w celu czuwania nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji, poprawności dokumentacji konkursowej, zgodności formalnej.

Procedury wyboru operacji/ projektów grantowych, operacji własnych zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR, będą dotyczyły poszczególnych kwestii:

- ▶ przygotowane zostaną procedury odrębne dla poszczególnych rodzajów operacji: procedura oceny i wyboru projektów w ramach konkursów otwartych oraz procedura przeprowadzania naboru wniosków konkurs grantowy;
- ▶ procedury będą przewidywały prowadzenie rejestru interesu członków organu decyzyjnego pozwalającego na identyfikację powiązań z wnioskodawcami/ projektami;
- ▶ procedury będą regulować kwestie zachowania parytetów sektorowych na każdym etapie oceny.

Kluczowe cele i założenia procedur zostaną skonsultowane ze społecznością lokalną w sposób partycypacyjny, stosując trzy metody, warsztaty konsultacyjne, fokus, biały wywiad. Biuro LGD przygotuje dokumenty na bazie analizy dokumentów programowych dotyczących wdrażania instrumentu RLKS na lata 2021-2027, doświadczeń LGD i członków Rady w procesie oceny i wyboru projektów, raportu ewaluacyjnego. Przygotowane procedury zostaną skonsultowane z Radą oraz zostaną umieszczone na stronie internetowej do konsultacji społecznych. Po przeprowadzonych konsultacjach zostaną zatwierdzone przez Radę.

W wyniku tych prac powstaną dokumenty, których głównym **celem będzie obiektywna i jawna ocena i wybór operacji** w ramach wdrażania LSR, zgodnie z wymaganiami ustawy o RLKS i wytycznymi. Jednocześnie biorąc pod uwagę zgłaszane przez mieszkańców kwestie dotyczące stworzenia takich zasad, które uczynią proces naboru, oceny i wyboru operacji zrozumiałymi, przejrzystymi, dostępnymi, przyjaznymi dla wnioskodawców.

Przygotowane procedury wyboru i oceny operacji będą zgodne z przepisami prawa, niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalające unikać ryzyka konfliktu interesów, przewidujące regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, szczegółowo regulujące sytuacje wyjątkowe, zapewniające stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru. Kluczowe założenia procedur będą dotyczyły w szczególności: ustalenia wysokości dostępnych środków finansowych (nie dotyczy ogłoszenia o pierwszych naborach wniosków); przekazania informacji do Samorządu Województwa o zamiarze ogłoszenia naboru wniosków o przyznanie pomocy w ramach konkursu otwartego, przekazania regulaminu naboru; Podanie do publicznej wiadomości regulaminu naboru, informacji o naborze wniosków; Nabór wniosków; Przygotowanie dokumentacji po zakończonym naborze wniosków (sporządzenie rejestru wniosków, ocena formalna, zwołanie posiedzeń Rady, podpisanie deklaracji bezstronności ocena merytoryczna zgodności z programami, ocena wniosków merytoryczna

z lokalnymi kryteriami wyboru); Informacja do wnioskodawców o wybraniu bądź niewybraniu projektów i możliwości wniesienia protestu; Przekazanie dokumentów do UMWP; Ponowny wybór operacji przez LGD (w przypadku, gdy ZW po rozpatrzeniu protestu uzna go za zasadny); Ponowny wybór operacji w wyniku skierowania do LGD sprawy przez Zarząd Województwa; Pozostawienie protestu bez rozpatrzenia.

Kluczowe założenia procedur dotyczące konkursów grantowych będą dotyczyły w szczególności: zawarcia umowy o przyznanie pomocy na realizację projektu grantowego; Podanie do publicznej wiadomości informacji o naborze wniosków, regulaminu naboru; Nabór wniosków; Przygotowanie dokumentacji po zakończonym naborze wniosków; Sporządzenie rejestru wniosków; Ocena formalna złożonych wniosków; Zwołanie posiedzeń Rady (podpisanie deklaracji bezstronności, ocena merytoryczna zgodności z programami i lokalnymi kryteriami wyboru); Informacja do wnioskodawców: o dokonanej ocenie i możliwości wniesienia protestu; Rozpatrzenie odwołań od decyzji Rady oraz wybór operacji do finansowania; Informacja do wnioskodawców o końcowych wynikach oceny; Przekazanie dokumentacji dotyczącej grantobiorców do SW; Uzupełnienie braków formalnych we wnioskach; Zawarcie umów z grantobiorcami.

Składane do LGD wnioski będą podlegały 3 stopniowej ocenie:

1. Wstępna ocena wniosków, polegająca na ocenie formalnej wniosku o przyznanie pomocy, w zakresie:
 - poprawności złożenia wniosku, czy złożony wniosek został utworzony i przesłany przez stosowny system IT wskazany w regulaminie naboru oraz w ogłoszeniu o naborze,
 - zgodności operacji z danym przedsięwzięciem, który został wskazany w regulaminie i ogłoszeniu o naborze,
 - zgodności operacji z formą wsparcia wskazaną w regulaminie oraz w ogłoszeniu o naborze,
 - spełnienia dodatkowych warunków udzielania wsparcia obowiązujących w ramach danego naboru,
 - kompletności wniosku o dofinansowanie tj. sprawdzenia czy zawiera on wszystkie wymagane załączniki oraz czy został on wypełniony we wszystkich wymaganych polach.
2. Ocena merytoryczna wniosku o przyznanie pomocy, zgodności z programami (PS WPR, EFS+, EFRR) oraz z LSR, polegająca na weryfikacji:
 - wnioskodawcy/partnerów, jako podmiotu uprawnionego do otrzymania wsparcia oraz zakresu operacji z kryteriami dostępu przewidzianymi dla operacji realizowanych w ramach LSR, PS WPR 2023-2027, FEP 2021-2027,
 - zgodność projektu z zasadami horyzontalnymi określonymi w art. 9 rozporządzenia 2021/1060,
 - zgodności operacji z celami LSR.
3. Ocena merytoryczna wniosku o przyznanie pomocy w zakresie zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru, polegająca na:
 - ocenie zgodności operacji z lokalnymi kryteriami wyboru, w tym spełnienia uzyskania minimalnej liczby punktów umożliwiających wybór operacji,
 - ustaleniu kolejności przysługiwania pomocy na podstawie wyników oceny w zakresie spełnienia kryteriów wyboru operacji,
 - dokonaniu wyboru operacji, ustaleniu kwoty pomocy oraz ustaleniu czy dana operacja mieści się w limicie środków przeznaczonych na dany nabór.

Procedury będą udostępnione do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD Ziemi Człuchowskiej oraz w wersji papierowej w biurze LGD.

VII.2. Sposób ustanowienia i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR, uwzględniające powiązanie kryteriów wyboru z diagnozą, celami i wskaźnikami.

Lokalne kryteria wyboru operacji zastosowane do poszczególnych przedsięwzięć zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR z Instytucją Zarządzającą. Opracowanie kryteriów nastąpi przy zastosowaniu poszczególnych metod partycypacyjnych tj. warsztatów konsultacyjnych, konsultacji z Grupą roboczą ds. przygotowania LSR. W wyniku tych prac, mając na uwadze wymagania poszczególnych funduszy finansujących

LSR, metodykę kryteriów wyboru projektów realizowanych w formie instrumentów finansowanych w ramach FEP 2021-2027, zdiagnozowane potrzeby, cele i wskaźniki, powstaną lokalne kryteria wyboru, które po konsultacjach społecznych zatwierdzi Rada. Opracowane kryteria będą uwzględniały preferencje opisane w rozdziale VI LSR Cele i wskaźniki.

W przypadku zmiany, aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru spowodowanej aktualizacją LSR lub w trakcie przeprowadzanego monitoringu i/lub ewaluacji zaistnieją okoliczności wymagające zmiany kryteriów, LGD przygotowuje propozycje, które zostaną poddane konsultacją społeczną.

Konsultacje dot. zmian lokalnych kryteriów wyboru odbywać się będą w formie spotkań konsultacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem głosów osób należących do grup zdiagnozowanych na obszarze LSR i/ lub poprzez stronę internetową, na której dostępny będzie formularz wnoszenia uwag do obowiązujących kryteriów wyboru. Za prawidłowy przebieg procedury przygotowania i wprowadzania zmian, z udziałem lokalnej społeczności, odpowiedzialne jest biuro LGD.

Zebrane dane i informacje przekazane przez społeczność lokalną w formie pisemnej, zostaną wykorzystane do podjęcia zmiany lokalnych kryteriów wyboru, które zatwierdzi Rada LGD Ziemi Człuchowskiej. Podczas prac nad aktualizacją lokalnych kryteriów wyboru operacji możliwe jest korzystanie z pomocy ekspertów w tej dziedzinie. Podjęcie uchwały w sprawie zatwierdzenia zmian lokalnych kryteriów wyboru operacji należy do wyłącznej kompetencji Rady LGD. Zmienione oraz zatwierdzone kryteria wyboru zostaną zamieszczane na stronie internetowej LGD. Tak opisany proces zapewnia powszechny udział społeczności lokalnej w procesie zmiany kryteriów.

VII.3. Innowacyjność – definicja, zastosowanie, zasady oceny.

Podczas konsultacji społecznych dokonano analizy pojęcia innowacyjności w kontekście definicji wskazanej w dokumentach programowych oraz wyznaczonych celów w LSR. Na bazie tego przyjęto definicję innowacyjności, która ma odzwierciedlenie w diagnozie oraz w analizie SWOT i odnosi się do głównych problemów i potrzeb zidentyfikowanych na etapach budowy LSR.

Definicja innowacyjności w obszarze turystyki:

Innowacyjność – to wykorzystanie w nowy sposób lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych lub kulturowych, charakterystycznych dla obszaru LSR, prowadzące do wprowadzenia nowej i/lub ulepszonej formy/usługi/ produktu w sferze turystyki i rekreacji.

Wyżej wymieniona definicja będzie stosowana w przedsięwzięciach: 1.1 Rozwój małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, 1.2. Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych, 1.3. Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstwa agroturystyczne, zagrody edukacyjne), 1.5. Rozwój turystyki konnej i karawaningowej.

Definicja Innowacyjności w wymiarze społecznym:

Innowacyjność społeczna – wprowadzenie unikalnych rozwiązań, produktów, usług i modeli, które mają na celu zaspokojenie potrzeb społecznych i polepszenie jakości życia.

Wyżej wymieniona definicja będzie stosowana w przedsięwzięciach: 2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloproblemowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym, 2.3 Rozwój przedsiębiorstw w zakresie srebrnej gospodarki, 2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw, 3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych.

Ww. kryterium innowacyjności zdefiniowane w dwóch wymiarach wynika wprost z przeprowadzonej diagnozy i konsultacji społecznych, gdzie wskazano zbyt małą liczbę podejmowanych, realizowanych przez wnioskodawców projektów innowacyjnych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe w obszarze turystyki. Ponadto mieszkańcy wskazali na konieczność preferowania działań innowacyjnych w wymiarze społecznym dla polepszenia jakości życia społeczności lokalnej i zaspokojenia potrzeb wynikających z diagnozy obszaru, a mianowicie poprawie dostępu do usług i produktów.

Kryterium dotyczące partnerstwa będzie stosowane w ramach przedsięwzięć: 1.6 *Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego*, 3.1. *Aktywizacja i integracja seniorów*, 3.2. *Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych*. Zastosowanie tego kryterium, jako preferencji wynika z zidentyfikowanej na obszarze LGD zbyt małej aktywności ludzi młodych (do 25 r.ż.), współpracy organizacji pozarządowych z innymi podmiotami w sferze działań obywatelskich, integracyjnych. W ramach celu szczegółowego 2 w przedsięwzięciu: 2.1 *Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym* i 2.2. *Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym* będą preferowane operacje realizowane w **partnerstwie** organizacji pozarządowych z instytucjami integracji i pomocy społecznej i/ lub podmiotami świadczącymi usługi zdrowotne.

VII.4. Informacja o realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi, operacji własnych, operacji realizowanych w partnerstwie.

W LSR zaplanowano realizację projektów grantowych, operacji własnych, operacji/projektów partnerskich. Realizacja projektów grantowych w przedmiotowej strategii została zaplanowana w przedsięwzięciu 1.6 *Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Ziemi Człuchowskiej*, gdzie o grant będą mogły ubiegać się małe organizacje pozarządowe w celu propagowania dziedzictwa na obszarze LGD. W tym przedsięwzięciu preferowane będą projekty z udziałem partnerów. Projekty grantowe, operacje własne będą mogły być realizowane poprzez przedsięwzięcie 3.1 *Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych*. Ponadto projekt grantowy będzie realizowany poprzez przedsięwzięcia 2.1. *Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym*, 4.1 *Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej*. Dodatkowym zobowiązaniem w przedsięwzięciu 2.1 będzie wymóg realizacji operacji w partnerstwie organizacji pozarządowej z instytucjami integracji i pomocy społecznej i/lub podmiotami świadczącymi usługi zdrowotne. Operacje/projekty partnerskie polegające na aktywizacji społeczności lokalnej, grup zdiagnozowanych, w których nacisk zostanie położony na integrację, wymianę wiedzy będzie realizowany w przedsięwzięciu 3.1 *Aktywizacja i integracja seniorów*. Będą to projekty realizowane z partnerami z spoza obszaru.

W strategii zaplanowano również realizację projektów partnerskich inwestycyjnych w przedsięwzięciu 2.1 *Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym*. Wynika to bezpośrednio z zapisów FEP, gdzie preferowane będzie partnerstwo organizacji pozarządowej z instytucją integracji i pomocy społecznej.

Realizacja operacji własnych została również zaplanowana w LSR, w następującym niekomercyjnym przedsięwzięciu: 1.6. *Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Ziemi Człuchowskiej*. Realizacja ww. przedsięwzięć w takiej formule partnerskiej osadzonej mocno w aktywizacji społeczności lokalnej jest niezbędna do osiągnięcia zakładanych celów, wskaźników i rezultatów końcowych.

Zgodność z FEP 2021-2027.

Kryteria wyboru operacji ustalone dla poszczególnych przedsięwzięć finansowanych z EFRR i EFS+ będą zgodne z kryteriami wyboru projektów ustanowionych w FEP w odniesieniu do danego celu, typu projektu i właściwego funduszu.

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ i EFRR, a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

VIII. Plan działania.

VIII.1 Charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników.

Plan działania, stanowiący Załącznik 2 do LSR, bezpośredni sposób powiązany z przedsięwzięciami i celami LSR, które będą zgodnie z nim osiąmane poprzez realizację przypisanych im wskaźników produktu i rezultatu. Plan stanowi szczegółowy harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów i przedsięwzięć z uwzględnieniem rocznych przedziałów czasowych oraz liczbowych i procentowych wartości realizacji wskaźników.

Plan działania jest spójny z planem wykorzystania budżetu LSR. Przedstawione w planie działania wartości wskaźników zostały zaplanowane w rocznych czasookresach jako efekty zrealizowanych działań przez beneficjentów. Kluczowe efekty wdrażania LSR rozumiane jako osiągnięcie zaplanowanych wskaźników rezultatu, będą zrealizowane do końca 2027 r.

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów LSR, zgodnie z planem działania przedstawia Tabela 21.

Tabela 21. Harmonogram osiągnięcia poszczególnych celów LSR.

Cel LSR	Rodzaje wskaźników	Realizacja wskaźników				
		do 31.12.2024	do 31.12.2025	do 31.12.2026	do 31.12.2027	do 31.12.2027
1. Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa	produktu (8 wskaźników)	0%	12,5%	87,5%	100%	
	rezultatu (3 wskaźniki)	0%	0%	33,3%	100%	
2. Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	produktu (7 wskaźników)	0%	14,3%	14,3%	71,4%	100%
	rezultatu (5 wskaźników)	0%	20%	20%	60%	100%
3. Wzmacnianie kapitału społecznego	produktu (2 wskaźniki)	0%	0%	0%	100%	
	rezultatu (1 wskaźników)	0%	0%	0%	100%	
4. Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności	produktu (4 wskaźniki)	0%	25%	75%	100%	
	rezultatu (2 wskaźniki)	0%	0%	50%	100%	

Źródło: opracowanie własne.

VIII.2 Kamienie milowe realizacji LSR.

Kamienie milowe LSR zostały określone dla PS WPR oraz FEP w zakresie wydatkowania budżetu. W związku z tym w planie wydatkowania budżetu zostały uwzględnione kwoty konieczne do zakontraktowania w ramach tzw. kamieni milowych. W ramach PS WPR do 30 czerwca 2026 r. zaplanowano zakontraktowanie środków na poziomie 61,81% wartości wsparcia w zakresie Wdrażania LSR dla PS WPR, a do 31 grudnia 2027 r. na poziomie 100%. Natomiast w ramach FEP do 31 grudnia 2026 zaplanowano zakontraktowanie środków na poziomie 90,63% wartości wsparcia w zakresie Wdrażania LSR dla FEP (z czego 67,11% w ramach EFS+ i 100% w ramach EFRR), a do 31 grudnia 2028 r. na poziomie 100%.

IX. Plan finansowy LSR.

Plan finansowy LSR został oparty o budżet (Załącznik 3 do LSR) wskazujący zakresy wsparcia i bezpośrednie źródła finansowania w podziale na poszczególne fundusze EFSI.

Budżet LSR został skalkulowany na łączną kwotę: **4 254 939,79 euro** i podzielony na dwa zakresy wsparcia:

► **Wdrażanie LSR**, na które przewidziano kwotę 3 842 439,79 euro, pochodzącą z następujących źródeł:

- PS WPR – 1 750 000,00 euro,
- FEP - EFRR – 1 496 455,82 euro,
- FEP - EFS+ - 595 983,97 euro,

► **Zarządzanie LSR**, na które przewidziano kwotę: 412 500,00 euro, finansowane jedynie z PS WPR.

Poza funduszami realizującymi RLKS w formule bezpośredniej, LGD będzie starała się pozyskać dodatkowe źródła finansowania, które będą wpływać na realizację wyznaczonych w LSR celów i przedsięwzięć. W ramach przedsięwzięć celu 1. *Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa*, LGD planuje ubiegać się o środki na rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz kultywowanie dziedzictwa kulturalnego, m.in. z Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz Narodowego Centrum Kultury (w ramach Programu EtnoPolska). Ponadto LGD zamierza kontynuować współpracę w ramach Programu Działaj Lokalnie, dzięki czemu możliwe będzie finansowanie części działań dotyczących kultywowania i propagowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

Z kolei w przypadku przedsięwzięć celu 2. *Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*, LGD w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby w zakresie infrastruktury i usług społecznych, będzie starała się pozyskać dodatkowe środki m.in. z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) oraz samorządów w ramach ogłaszanych przez nich konkursów na pożytek publiczny.

Jako dodatkowe źródło finansowania przedsięwzięć celu 3. *Wzmocnienie kapitału społecznego*, LGD widzi m.in. w Programie wieloletnim na rzecz Osób Starszych „Aktywni+”. W ramach niego LGD będzie starała się o wsparcie działań realizujących zidentyfikowane potrzeby seniorów. Dodatkowym źródłem wsparcia zaplanowanych przedsięwzięć, o których pozyskanie będzie starała się LGD, jest fundusz Nowy Akumulator Społeczny – konkurs młodzieżowy oraz Program Równać Szanse (Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności), które pozwolą zintensyfikować działania podejmowane na rzecz aktywizacji, budowania świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych młodych ludzi.

LGD zamierza także ubiegać się o środki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku, które pozwolą wzmocnić realizację działań z zakresu ochrony bioróżnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo, które zostały zaplanowane w ramach jednego z przedsięwzięć celu 4. *Ochrona środowiska naturalnego i bioróżnorodności*.

Budżet LSR stanowiący podstawę planu działania jest bezpośrednio powiązany z celami i przedsięwzięciami LSR, a także przypisanymi do nich wskaźnikami. Źródłem finansowania danego przedsięwzięcia jest tylko jeden Program/ Fundusz. Wybrany on został w taki sposób, aby zakres zaplanowanych działań danego przedsięwzięcia pokrywał się z założeniami danego Programu/ Funduszu, co wykazane zostało w rozdziale V. Spójność, komplementarność i synergia.

Powiązanie i przypisanie źródeł finansowania do poszczególnych celów i przedsięwzięć przedstawia Tabela 22.

Tabela 22. Źródła finansowania poszczególnych celów i przedsięwzięć LSR.

Cel/ Przedsięwzięcie LSR	Budżet (w EUR)	Źródło finansowania (Program/ Fundusz)
C.1 Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa	1 412 846,32	PS WPR, FEP - EFRR
P.1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	312 000,00	PS WPR
P.1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych	290 690,00	PS WPR
P.1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	167 000,00	PS WPR
P.1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk	448 034,32	FEP - EFRR
P.1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej	61 112,00	FEP - EFRR

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Człuchowskiej 2021-2027

Cel/ Przedsięwzięcie LSR	Budżet (w EUR)	Źródło finansowania (Program/ Fundusz)
P.1.6 Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Ziemi Człuchowskiej	134 010,00	PS WPR
C.2 Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	1 618 975,96	PS WPR, FEP - EFRR, FEP - EFS+
P.2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	595 983,97	FEP - EFS+
P.2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	297 991,99	FEP - EFRR
P.2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki	335 000,00	PS WPR
P.2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	312 000,00	PS WPR
P.2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw	78 000,00	PS WPR
C.3 Wzmacnianie kapitału społecznego	121 300,00	PS WPR
P.3.1 Aktywizacja i integracja seniorów	11 300,00	PS WPR
P.3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych	110 000,00	PS WPR
C.4 Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności	689 317,51	FEP - EFRR
P.4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej	509 146,32	FEP - EFRR
P.4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo	180 171,19	FEP - EFRR

Źródło: opracowanie własne.

X. Monitoring i ewaluacja.

X.1. Monitoring.

Głównym celem monitoringu jest systematyczne gromadzenie i analizowanie ilościowych i jakościowych informacji na temat funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR zgodnie z przyjętymi założeniami i zakładanymi efektami. Proces ten jest wewnętrznym mechanizmem zarządzania wdrażaniem LSR, a także dokumentowania realizacji zakładanych celów. Funkcją monitoringu jest pomoc w efektywnym wdrażaniu i wydatkowaniu środków zaplanowanych na poszczególne przedsięwzięcia w LSR. Służy również do dostarczania niezbędnych informacji, na podstawie których organy LGD (Zarząd, Rada, Walne Zebranie) mogą systematycznie otrzymywać dane nt. występujących rozbieżności w realizacji i osiągnięciu wskaźników.

Monitoring będzie prowadzony na każdym etapie interwencji wykonalności celów, przedsięwzięć, wskaźników oraz pojedynczych projektów. Będzie obejmował:

- ▶ monitoring rzeczowy, polegający na analizie stopnia realizacji wskaźników produktu i rezultatu, ewentualnych rozbieżności w stosunku do zakładanych wielkości w LSR;
- ▶ monitoring finansowy, polegający na weryfikacji terminowości, adekwatności, wydatkowania funduszy.

Monitoring będzie prowadzony przez pracownika biura, który będzie zbierał i analizował dane, natomiast organem odpowiedzialnym za proces monitoringu w LGD będzie Zarząd. Monitoring będzie miał charakter ciągły i będzie prowadzony w całym procesie wdrażania LSR. Podsumowanie efektów wdrażania LSR będzie miało miejsce każdego roku, na koniec stycznia. Zebrane dane będą niezbędne do przygotowania sprawozdania z realizacji LSR, których obowiązek wynika z zapisów umowy ramowej. Narzędziem wykorzystywanym do monitoringu będzie ankieta monitorująca wysyłana do beneficjentów poszczególnych projektów. Sposobem pozyskania danych będą ewidencje, rejestry prowadzone przez LGD (rejestry wnioskodawców, listy operacji wybranych/ niewybranych, listy obecności, ankiety, karty doradztwa, informacje uzyskane od Instytucji Zarządzającej w zakresie rozliczenia projektów, sprawozdania i ankiety beneficjentów).

Główne elementy podlegające monitoringowi będą obejmowały:

- ▶ analizę poziomu wykorzystania budżetu (w szczególności wartość zrealizowanych projektów/ wybranych operacji w ramach każdego przedsięwzięcia, wysokość wypłaconych środków). W przypadku wystąpienia znacznych odstępstw powodujących zagrożenie w wydatkowaniu zaplanowanych środków w ramach poszczególnych przedsięwzięć nastąpi aktualizacja planu działania LSR i budżetu;
- ▶ stopień osiągania wskaźników produktu i rezultatu przedsięwzięć i celów LSR (w szczególności pod kątem wystąpienia zagrożenia w osiągnięciu zaplanowanych wskaźników);
- ▶ poziom wykonania wskaźników obowiązkowych określonych dla poszczególnych funduszy (w szczególności analizie będzie podlegać stopień realizacji obowiązkowych wskaźników dla poszczególnych funduszy);
- ▶ inne istotne dane w celu przygotowania sprawozdania z realizacji LSR.

Monitoring będzie prowadzony za pomocą trzech następujących zasad:

- ▶ cykliczności pomiarów,
- ▶ ujednolicenia metod wykorzystywanych do pomiaru i obserwacji,
- ▶ ujednolicenia interpretacji wyników.

Analiza zebranych danych podczas monitoringu będzie stanowiła podstawę do ewentualnych zmian, zaleceń, które spowodują usprawnienie działania LGD i efektywniejsze wykorzystanie zaplanowanych środków w ramach LSR. Będzie to materiał wyjściowy do zmiany/ aktualizacji LSR.

X.2. Ewaluacja.

Ewaluacja jest procesem w ramach którego można dokonać oceny zrealizowanych przez LGD zaplanowanych celów, przedsięwzięć, wskaźników oraz budżetu. Badanie ewaluacyjne zostanie przeprowadzone jednokrotnie przez podmiot zewnętrzny w ostatnim etapie wdrażania LSR 2027-2029 r., a wyniki badania stanowić będą element budowy nowej LSR. Badanie przeprowadzi niezależny ewaluator, posiadający niezbędne doświadczenie.

Elementy podlegające ewaluacji:

- ▶ ocena wpływu na główny cel LSR;
- ▶ ocena wpływu na kapitał społeczny;
- ▶ ocena wpływu na przedsiębiorczość;
- ▶ stopień wdrażania LSR na budowanie lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego, usług społecznych, ochrony środowiska, rozwoju potencjału partnerstwa LGD. Ponadto w ramach elementów podlegających badaniu ewaluacyjnego zostanie przeprowadzona ocena wpływu realizacji LSR na grupy zdiagnozowane pozostające w niekorzystanej sytuacji;
- ▶ innowacyjność realizowanych operacji;
- ▶ ocena funkcjonowania LGD;
- ▶ ocena procedur i kryteriów wyboru operacji;
- ▶ wartość dodana podejścia RLKS.

Wyniki przeprowadzonego badania sporządzone zostaną w formie raportu końcowego. Raport końcowy będzie zawierał: opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji; opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania; opis wyników badania wraz z ich interpretacją; odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze; podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.

Raport zostanie przedstawiony na Walnym Zebraniu Członków, zatwierdzony przez Zarząd LGD, umieszczony na stronie internetowej LGD oraz jeżeli będzie wynikało to z wytycznych przekazany do Instytucji Zarządzającej tj. Samorządu Województwa, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Raport ewaluacyjny będzie przeprowadzony z wykorzystaniem minimum metodologicznego, z zastosowaniem co najmniej następujących poniższych **metod badawczych**:

- ▶ analiza dokumentów źródłowych (desk research), analiza danych zastanych, czyli założeń LSR – celów, przedsięwzięć, stopnia realizacji wskaźników, budżetu, analiza dokumentów konkursowych - projektów złożonych/ wybranych/ niewybranych/ zakończonych, sprawozdań z realizacji LSR;
- ▶ wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, biura LGD);
- ▶ badania ankietowe wnioskodawców poszczególnych projektów;
- ▶ analiza dotycząca sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LGD;
- ▶ inne niezbędne metody wynikające z wytycznych i/ lub zaproponowane przez ewaluatora.

Kryteria na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja wdrażania LSR i działalności LGD:

- ▶ trafność – adekwatność celów strategii w stosunku do problemów, jakie strategia miała rozwiązać;
- ▶ efektywność – poziom użytych zasobów w stosunku do osiągniętych celów;
- ▶ skuteczność – stopień realizacji założonych celów strategii, skuteczność użytych działań w przełożeniu na efekty;
- ▶ użyteczność – podobnie jak w kryterium trafności określenie adekwatności celów interwencji do zidentyfikowanych problemów zdiagnozowanych grup, wyzwań społeczno-ekonomicznych, analiza użyteczności prowadzona zostanie po zamknięciu interwencji;
- ▶ trwałość – analiza czy zmiany wprowadzone poprzez wdrażanie LSR są trwałe, ocena czy pozytywne efekty zmiany będą widoczne po zakończeniu interwencji. Ocena efektywności średnio i długookresowej.

Spis schematów, tabel, rysunków i wykresów

Schematy

Schemat 1. Zarządzanie w LGD Ziemi Człuchowskiej na podstawie modelu BINGO.	8
Schemat 2. Struktura celów i przedsięwzięć LSR.	50

Tabele

Tabela 1. Wykaz dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD.	8
Tabela 2. Liczba mieszkańców gmin obejmujących obszar LGD Ziemi Człuchowskiej.	10
Tabela 3. Metody partycypacyjne wykorzystane na poszczególnych kluczowych etapach prac nad LSR.	15
Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej wg wielkości zatrudnienia.	20
Tabela 5. Liczba przedsiębiorstw deklarujących działalność w danej sekcji na 100 podmiotów gospodarki narodowej działających na obszarze LGD.	21
Tabela 6. Liczba osób pracujących ogółem oraz wg płci.	23
Tabela 7. Najczęściej występujące przyczyny udzielenia pomocy na podstawie decyzji.	25
Tabela 8. Obiekty i miejsca noclegowe.	29
Tabela 9. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych na terenie LGD w 2021 roku.	32
Tabela 10. Wykaz obszarów prawnie chronionych na terenie LGD.	32
Tabela 11. Dochód podatkowy na obszarze LSR.	34
Tabela 12. Analiza SWOT i jej powiązanie z analizą potrzeb i potencjału obszaru.	35
Tabela 13. Powiązanie sformułowanych obszarów problemowych z analizą SWOT.	38
Tabela 14. Powiązanie celów LSR z celami i priorytetami PS WPR.	41
Tabela 15. Zgodność celów LSR z priorytetami FEP 2021-2027.	42
Tabela 16. Wykaz spójności przedsięwzięć LSR z celami szczegółowymi FEP 2021-2027.	42
Tabela 17. Analiza komplementarności i synergii celów i przedsięwzięć planowanych w LSR z innymi ponadlokalnymi i terytorialnymi strategiami.	44
Tabela 18. Wykaz innych źródeł finansowania celów/ przedsięwzięć.	45
Tabela 19. Matryca logiczna problemów obszaru LGD i ich przyczyn oraz wynikających z nich celów i przedsięwzięć.	48
Tabela 20. Wskaźniki produktu i rezultatu.	67
Tabela 21. Harmonogram osiągania poszczególnych celów LSR.	74
Tabela 22. Źródła finansowania poszczególnych celów i przedsięwzięć LSR.	75

Rysunki

Rysunek 1. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczonymi granicami poszczególnych gmin.	10
---	----

Wykresy

Wykres 1. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w latach 2013-2021.	18
Wykres 2. Dynamika zmian liczby mieszkańców na tle województwa pomorskiego.	18
Wykres 3. Zmiana liczby mieszkańców obszaru LGD w okresie 2013-2021 wg grup wiekowych.	18
Wykres 4. Saldo migracji i przyrost naturalny występujący na obszarze LGD na tle województwa pomorskiego w latach 2013-2021.	19
Wykres 5. Struktura ludności wg wieku produkcyjnego na koniec 2021 roku.	19
Wykres 6. Prognoza udziału osób w wieku przed- i poprodukcyjnym w liczbie mieszkańców obszaru LGD.	19
Wykres 7. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.	19
Wykres 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 1 000 ludności.	20
Wykres 9. Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w ogólnej liczbie podmiotów.	20
Wykres 10. Liczba przedsiębiorstw społecznych w powiatach ziemskich województwa pomorskiego.	21
Wykres 11. Liczba przedsiębiorstw społecznych na 10 tys. mieszkańców.	21
Wykres 12. Stopa bezrobocia na obszarze LGD na tle województwa.	22
Wykres 13. Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka wśród osób bezrobotnych.	22

Wykres 14. Udział osób pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.	23
Wykres 15. Frekwencja wyborcza.	24
Wykres 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców.	25
Wykres 17. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w wieku poprodukcyjnym.	25
Wykres 18. Przyczyny wydania decyzji o przyznaniu pomocy w ogólnej liczbie wskazanych przyczyn.	25
Wykres 19. Liczba turystów korzystających z noclegów na 1 000 mieszkańców.	29
Wykres 20. Udział gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze LGD wg wielkości ekonomicznej.	30
Wykres 21. Udział gospodarstw rolnych znajdujących się na obszarze LGD wg powierzchni gospodarstwa.	30
Wykres 22. Główne źródła gospodarstw domowych rolników.	30
Wykres 23. Udział poszczególnych wielkości gospodarstw.	31
Wykres 24. Procent powierzchni zajmowanej pod uprawę owoców na obszarze LGD.	32
Wykres 25. Procent powierzchni zajmowanej pod uprawę warzyw na obszarze LGD.	32
Wykres 26. Ekologiczne źródła ciepła i spalania paliw na obszarze LGD.	34

Wykaz wykorzystanej literatury.

1. Analiza wykonalności przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie Kąpieliska”.
2. Diagnoza turystyki konnej w województwie pomorskim.
3. Raport z diagnozy społeczno-gospodarczej i przestrzennej miasta Człuchów, Debrzno 2021.
4. K. Dziemiańczyk, M. Wdowczyk, *Atlas jezior i rzek powiatu człuchowskiego*, Człuchów 2020.
5. Marian Fryda (red), „Dzieje miasta i gminy Debrzno”, Pruszcz Gdański 2014.
6. Zajda, K. (2017) „Wdrażanie innowacji społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe”, *Wieś i Rolnictwo*, (4 (177), doi: 10.53098/wir042017/06.
7. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027.
8. Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027.
9. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.
10. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.
11. Strategia Rozwoju Usług Społecznych – polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.).
12. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Człuchowskiego.
13. Europejski Zielony Ład.

Załączniki do LSR.

1. Cele i przedsięwzięcia.
2. Plan działania.
3. Budżet LSR.
4. Plan wykorzystania budżetu LSR.

Załącznik 1. Cele i przedsięwzięcia.

Budżet (w EUR)	<u>Przedsięwzięcia w ramach C.1</u> Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa	grupy docelowe/ wnioskodawcy	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
312 000,00	P.1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe	konkurs
290 690,00	P.1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych	osoby fizyczne, przedsiębiorcy	konkurs
167 000,00	P.1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	rolnicy*	konkurs
448 034,32	P.1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk	jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
61 112,00	P.1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej	jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
134 010,00	P.1.6 Kulturowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Ziemi Czulchowskiej	organizacje pozarządowe, LGD	konkurs, projekt grantowy, operacja własna
Budżet (w EUR)	<u>Przedsięwzięcia w ramach C.2</u> Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	grupy docelowe/ wnioskodawcy	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
595 983,97	P.2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	LGD	projekt grantowy
297 991,99	P.2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprotymowych oraz seniorom i osobom niepełnosprawnym	organizacje pozarządowe w partnerstwie z instytucjami integracji i pomocy społecznej	konkurs
335 000,00	P.2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki	osoby fizyczne, przedsiębiorcy	konkurs
312 000,00	P.2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
78 000,00	P.2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw	rolnicy*	konkurs
Budżet (w EUR)	<u>Przedsięwzięcia w ramach C.3</u> Wzmacnianie kapitału społecznego	grupy docelowe/ wnioskodawcy	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
11 300,00	P.3.1 Aktywizacja i integracja seniorów	organizacje pozarządowe	konkurs
110 000,00	P.3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych	organizacje pozarządowe, LGD	konkurs, projekt grantowy, operacja własna
Budżet (w EUR)	<u>Przedsięwzięcia w ramach C.4</u> Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności	grupy docelowe/ wnioskodawcy	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
509 146,32	P.4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej	LGD	projekt grantowy
180 171,19	P.4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo	jednostki sektora finansów publicznych	konkurs

* Rolnik – rolnik w rozumieniu art. 3 pkt 1 rozporządzenia 2021/2115, którego gospodarstwo jest położone na terenie LGD Ziemi Czulchowskiej.

Załącznik 2. Plan działania.

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program/ Fundusz
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1	Rozwój turystyki i rekreacji oraz zachowanie lokalnego dziedzictwa													
Przedsięwzięcie P.1.1 Rozwój małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Liczba nowych/ zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	0 szt.	0%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2 Wsparcie rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych	Liczba wspartych osób/ podmiotów	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.1.3 Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Liczba wspartych operacji	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.1.4 Budowa i rozbudowa infrastruktury kąpielisk	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	6 szt.	100%	FEP - EFRR
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.1.5 Rozwój turystyki konnej i karawaningowej	Długość wspartych szlaków turystycznych	0 km	0%	0 km	0%	20 km	100%	20 km	100%	20 km	100%	20 km	100%	FEP - EFRR
	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	0 szt.	0%	0 szt.	0%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.1.6 Kultywowanie i propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	Liczba wspartych operacji/ projektów grantowych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1, W.1.6	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 os.		1 200 os.		1 200 os.		1 400 os.		1 400 os.		1 400 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2, W.1.3	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR	0 etatów		0 etatów		6 etatów		6 etatów		6 etatów		6 etatów		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.4, W.1.5	Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	0 os./rok		0 os./rok		0 os./rok		2 000 os./rok		2 000 os./rok		2 000 os./rok		FEP - EFRR

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Czulchowskiej 2021-2027

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program/ Fundusz
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.2	Poprawa dostępu do usług i infrastruktury dla społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym													
Przedsięwzięcie P.2.1 Rozwój równego dostępu do usług społecznych służących dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	0 os.	0%	0 os.	0%	40 os.	33%	80 os.	67%	120 os.	100%	120 os.	100%	FEP - EFS+
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	0 os.	0%	0 os.	0%	14 os.	41%	28 os.	82%	34 os.	100%	34 os.	100%	
Przedsięwzięcie P.2.2 Rozwój infrastruktury społecznej służącej dzieciom i młodzieży z rodzin wieloprogowych oraz seniorom i osobom z niepełnosprawnościami	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	FEP - EFRR
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.2.3 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie srebrnej gospodarki	Liczba wspartych osób/ podmiotów	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.4 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	Liczba wspartych operacji	0 szt.	0%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.5 Tworzenie i rozwój krótkich łańcuchów dostaw	Liczba wspartych operacji	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	0 szt.		0 szt.		8 szt.		16 szt.		23 szt.		23 szt.		FEP - EFS+
Wskaźnik rezultatu W.2.2	Liczba użytkowników wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	0 os./rok		0 os./rok		0 os./rok		0 os./rok		1 500 os./rok		1 500 os./rok		FEP - EFRR
Wskaźnik rezultatu W.2.3	Liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR	0 etatów		0 etatów		0 etatów		4 etaty		4 etaty		4 etaty		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.4	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 os.		1 400 os.		1 400 os.		1 400 os.		1 400 os.		1 400 os.		PS WPR

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD Ziemi Czulchowskiej 2021-2027

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program/ Fundusz
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
Wskaźnik rezultatu W.2.5	Odsetek gospodarstw/ rolników uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR	0 szt.		0 szt.		0 szt.		3 szt.		3 szt.		3 szt.		PS WPR
C.3	Wzmacnianie kapitału społecznego													
Przedsięwzięcie P.3.1 Aktywizacja i integracja seniorów	Liczba wspartych projektów	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.3.2 Budowanie świadomości, tożsamości lokalnej oraz postaw obywatelskich i społecznych mieszkańców, w tym ludzi młodych	Liczba wspartych operacji/ projektów grantowych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.1, W.3.2	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 os.		0 os.		0 os.		500 os.		500 os.		500 os.		PS WPR
C.4	Ochrona środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności													
Przedsięwzięcie P.4.1 Rozwój energii odnawialnej i infrastruktury towarzyszącej	Pojemność magazynów energii elektrycznej	0 MWh	0%	0 MWh	0%	0,4 MWh	100%	0,4 MWh	100%	0,4 MWh	100%	0,4 MWh	100%	FEP – EFRR
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P.4.2 Ochrona różnorodności biologicznej obszarów cennych przyrodniczo	Powierzchnia prawnie chronionych obszarów przyrodniczych objęta wsparciem	0 ha	0%	15 ha	75%	15 ha	75%	20 ha	100%	20 ha	100%	20 ha	100%	FEP - EFRR
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	
Wskaźnik rezultatu W.4.1	Zmagazynowana energia elektryczna pochodząca z OZE	0 MWh/rok		0 MWh/rok		4 MWh/rok		4 MWh/rok		4 MWh/rok		4 MWh/rok		FEP – EFRR
Wskaźnik rezultatu W.4.2	Ludność mająca dostęp do prawnie chronionych obszarów przyrodniczych objętych wsparciem	0 os.		7 000 os.		7 000 os.		10 000 os.		10 000 os.		10 000 os.		FEP - EFRR

Załącznik 3. Budżet LSR.

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	PS WPR	Program/ Fundusz FEP - EFRR*	FEP - EFS+*	Środki ogółem (EUR)
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000,00	1 496 455,82	595 983,97	3 842 439,79
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500,00	0,00	0,00	412 500,00
Razem	2 162 500,00	1 496 455,82	595 983,97	4 254 939,79

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS, dostępnych dla LGD w danym województwie, będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

Załącznik 4. Plan wykorzystania budżetu LSR.

Program/ Fundusz	środki zakontraktowane (w EUR) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE + krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
PS WPR	0,00	0,00%	1 081 690,00	61,81%	1 081 690,00	61,81%	1 750 000,00	100%	1 750 000,00	100%	1 750 000,00	100%	1 750 000,00	100%
FEP - EFS+	0,00	0,00%	200 000,00	33,55%			400 000,00	67,11%	595 983,97	100%	595 983,97	100%	595 983,97	100%
FEP - EFRR	0,00	0,00%	1 133 292,64	75,73%			1 496 455,82	100%	1 496 455,82	100%	1 496 455,82	100%	1 496 455,82	100%
RAZEM	0,00	0,00%	2 414 982,64	62,85%			3 646 455,82	94,89%	3 842 439,79	100%	3 842 439,79	100%	3 842 439,79	100%